

NCM

Boekmanstichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 EP Amsterdam
Tel. 6243739

Monumentenjaarboek 1993

Toonaangevend op het gebied van
ontwikkeling en financiering van
vastgoed

Ook in 1993 hoofdsponsor van
de Open Monumenten Dag

nv **Bouwfonds** Nederlandse Gemeenten

Westerdorpsstraat 66, 3871 AZ Hoevelaken

Boekmanstichting - Bibliotheek

Herengracht 415 - 1017 BP Amsterdam

telefoon: ~~24 37 36~~ / ~~24 37 37~~ / ~~24 37 38~~ / ~~24 37 39~~

De uitleentermijn bedraagt een maand. Mits tijdig
aangevraagd is verlenging met een maand moge-
lijk, tenzij de publikatie inmiddels is besproken.

De uitleentermijn is verstreken op:

28 SEP. 1994

28 SEP. 1994		
--------------	--	--

351.053, 1:353:352:72.025 (060.855)

NCM Monumentenjaarboek 1993

93-308

Boekmonstichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 EP Amsterdam
Tel. 6243739

Amsterdam
ISBN 90-71107-29-9

NCM Stichting Nationaal Contact Monumenten

Inhoudsopgave

Voorwoord	pag. 8	Gemeenten	pag. 55
Particulier initiatief	pag. 9	Meerjarenprogramma	pag. 56
Algemene informatie NCM	pag. 10	Budgetreservering bij de RDMZ	pag. 56
Publikaties NCM	pag. 14	Monumentenverordening	pag. 58
Jaarverslag NCM 1992	pag. 15	Tabel monumentenzorg in de gemeenten	pag. 58
Bestuursorganisaties NCM	pag. 20	Stads- en dorpsgezichten	pag. 86
Overzicht van de bij het NCM aangesloten organisaties	pag. 27	Gemeenten met meer dan 100 monumenten	pag. 92
Rijk	pag. 33	Categorieën monumenten	pag. 93
Overzicht beschermde monumenten	pag. 34	Kerken	pag. 94
Werkgelegenheid	pag. 35	Woonhuismonumenten	pag. 98
Monumentenzorg op rijksbegroting	pag. 36	Monumenten van bedrijf en techniek	pag. 101
Financiële regelingen	pag. 37	Historische buitenplaatsen	pag. 106
Besluit Rijkssubsidiëring Restauratie Monumenten (BRRM)	pag. 37	Boerderijen	pag. 109
Toekenning subsidie, kanjerregeling	pag. 38	Molens	pag. 112
Stichting Nationaal Restauratiefonds	pag. 39	Kastelen	pag. 115
Fiscale aftrek restauratiekosten	pag. 41	Archeologie	pag. 118
Belastingdienst/Bureau Monumentenpanden	pag. 41	Varende monumenten	pag. 123
Besluit Rijkssubsidiëring Onderhoud Monumenten (BROM)	pag. 42	Verdedigingswerken	pag. 125
Onderhoudssubsidie beschermde kerkgebouwen	pag. 43	Nuttige adressen	pag. 127
Beschikking bijdragen achterstallig onderhoud historische parken, tuinen en buitenplaatsen	pag. 44	Bijlage	
Provincies	pag. 45	Monumentenwet 1988	pag. 129
Monumentenzorg op provinciale begrotingen	pag. 46	Tekst zoals van kracht per 1-1-'92	
Monumentenzorg in de provincies	pag. 49		

Koninklijke Woudenberg Ameide

restauratie

renovatie

nieuwbouw

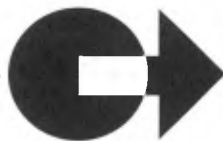
Veelzijdig aannemersbedrijf met specialistisch vakmanschap

- eigen modern gemechaniseerde steenhouwerij
- eigen smederij
- opslagplaats met antieke bouwmaterialen

Postma stichting - Bibliotheek
H. de Vries 415
1717 EP Amsterdam
Tel. 020/6789

voorstraat 7 postbus 3 4233 zg ameide telefoon (01836) 6600 fax (01836) 2667
vestigingen te: 's-gravenhage, groningen, medemblik, oosterwolde, valkenburg en zutphen

aangesloten bij stichting vakgroep restauratie

VAN LIEROP

Impregneerbedrijven B.V.

*Goed voor
hout & steen!*

Al meer dan 30 jaar
bestrijding van:
houtworm, huisboktor,
zwam en schimmel.
Tevens balkkop- en
houtrestauratie.

lid van de
nederlandse vereniging van

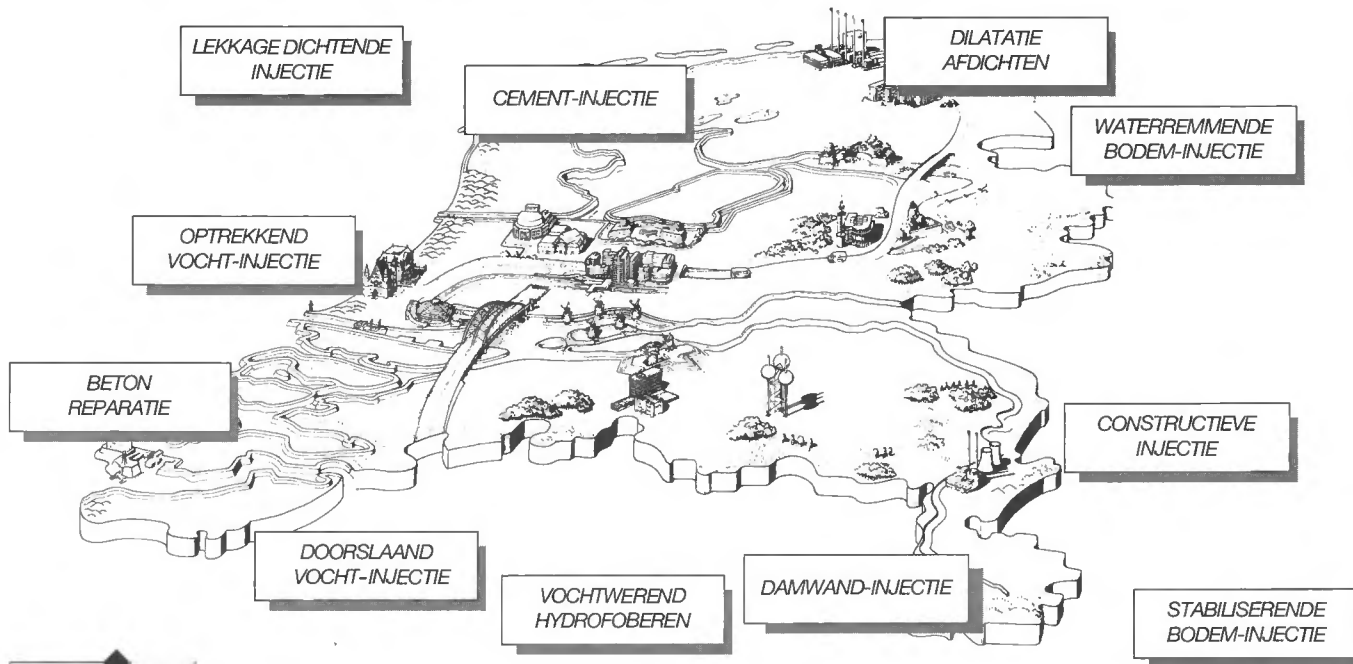
Het Mauritshuis in 's-Gravenhage:
óók door van Lierop behandeld!

ALPHEN A/D RIJN
Tel. 01720-33514

LIEMPDE N.BR.
Tel. 04113-2647/1718

HEERHUGOWAARD
Tel. 02207-41856

Injection-techniek bant vocht uit monumenten*

*INJECTION BEHANDELDE ONDER MEER: BINNENHOF EN MAURITSHUIS DEN HAAG, GROTE KERK IN DORDRECHT, STADSMUREN IN ZUTPHEN EN MOLENS IN KINDERDIJK.

INJECTION NEDERLAND BV

MARCONIWEG 4 - POSTBUS 230 - 4130 EE VIANEN - TEL. 03473-75774 - FAX 03473-77692

Aannemingsbedrijf

J. KNEPPERS

**Zeeburgerpad 49
1019 AB Amsterdam
020-694 03 06, fax: 020-668 37 62**

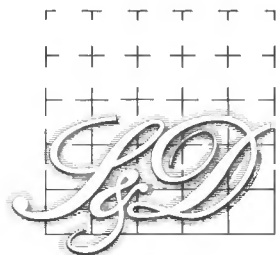
**restaurantie
onderhoud
verbouw
schilderwerken
nieuwbouw**

**STICHTING
VAKGROEP
RESTAURATIE**

Restauratie
Renovatie
Onderhoud

Het behoud van het goede...

van der Sluijs & van Dijk bv

Verenigde Aannemers- en Steenhouwersbedrijven

Vlak 2 3311 AT Dordrecht

Telefoon 078 - 134255 Fax 078 - 131266

Voorwoord

Met ingang van 1993 presenteert de Stichting NCM zich op een iets andere wijze: De naam is gewijzigd en ook de huisstijl is veranderd. Wat de naam betreft blijft het gewoon Stichting NCM, maar voluit is het Nationaal Contact Monumenten geworden. Het NCM is eigenlijk al jaren geen contact*commissie* meer, maar een stichting die de contacten binnen de monumentenwereld tracht te bevorderen. Het NCM richt zich ook niet alleen op *bescherming* van monumenten, maar ook de zorg, het beheer en het behoud hebben onze aandacht.

Het NCM bestond eind 1992 20 jaar en zelfs voor een uit de aard behoudende organisatie als het NCM was er voldoende aanleiding een ander logo en een nieuwe huisstijl te ontwikkelen.

De zorg voor monumenten is een zaak waar verschillende partijen bij betrokken zijn. Het is van belang dat de monumentenzorg ook door veel partijen gezamenlijk wordt gedragen. Het NCM ziet het daarom als zijn taak zich nadrukkelijk op de verschillende betrokken partijen te richten.

Wat de rijksoverheid betreft is dit jaar natuurlijk de ontwikkeling van een strategisch plan voor de monumentenzorg, zoals dat door de minister van WVC is aangekondigd, een belangrijk punt van aandacht. De door de overeind ter beschikking gestelde financiële middelen zullen meer in overeenstemming gebracht moeten worden met de reële behoeften voor het duurzaam instandhouden van de beschermde monumenten. Met het oog op de verkiezingen in 1994 zullen ook de politieke partijen daarvan overtuigd moeten worden.

Ten aanzien van de gemeenten wordt het cursusprogramma, dat het NCM in samenwerking met het Nationaal Restauratiefonds en de Rijksdienst voor de Monumentenzorg organiseert, aan de actuele situatie aangepast en uitgebreid. Deze instructiedagen zijn een belangrijk instrument ter ondersteuning van de bij de monumentenzorg betrokken gemeenteambtenaren.

De provincies zijn ook een belangrijke partij in de monumentenzorg, die echter de laatste jaren wat door het rijksbeleid zijn ontmoedigd. Het NCM zal de contacten met de provincies proberen te versterken en hoopt dat er voor de provincies in de toekomst weer een wat actievere rol zal zijn weggelegd.

Voor de particuliere monumentenorganisaties werkt het NCM aan een intensiever programma van Kadercursussen. Deze avondcursussen, die per provincie worden gegeven, zijn bedoeld voor het kader van de monumentenorganisaties die actiever bij het gemeentelijke monumentenbeleid betrokken willen zijn.

Voor het stimuleren van de belangstelling onder de bevolking is de Open Monumentendag een zeer effectief instrument gebleken. Het NCM is nauw bij de organisatie van dit evenement betrokken en zal hieraan ook zijn steun blijven geven.

Zoals gezegd bij de monumentenzorg zijn vele partijen betrokken. Samenwerking is van groot belang. Dit Monumentenjaarboek wil ook bijdragen aan meer informatie over deze partijen in de hoop dat men daardoor elkaar beter zal kunnen vinden.

NCM

Particulier initiatief

Boekmanstichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 EP Amsterdam
Tel. 0243739

Algemene informatie NCM

De Stichting Nationaal Contact Monumenten is in 1972 opgericht als een contactorgaan voor de particuliere monumentenbescherming. Er zijn in ons land meer dan 700 organisaties die zich op enigerlei wijze bezighouden met monumentenbescherming.

Taken van het NCM liggen op het terrein van de coördinatie, belangbehartiging, studie en onderzoek en de voorlichting.

Samenstelling Bestuur NCM

Ere-voorzitter is Z.K.H. Prins Claus der Nederlanden

Voorzitter is de heer J. C. J. Lammers

Jhr. C. van Eysinga, vice-voorzitter

C. André de la Porte, secretaris - Vereniging Hendrick de Keyser

Ir. J. Barkhof, penningmeester - Koninklijke Nederlandse Toeristenbond ANWB

Drs. J. M. Hengeveld

Drs. A. L. L. M. Asselbergs - Stichting Federatie Monumentenwacht Nederland (tot 1 april 1993)

B. J. M. Duimel - Landelijke Federatie Het Behouden Huis

Mr. ir. A. W. Hartman - Nederlands Instituut voor Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting

Ir. E. P. L. Hessels - Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland

Drs. D. van Leeuwen - Bond Heemschut

W. B. J. Polman - Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond

Ing. A. van Sluiters - Stichting Menno van Coehoorn

Dhr. C. de Groot - Vereniging De Hollandsche Molen

Drs. G. E. Hartman - Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland

Jhr. mr. R. E. W. van Weede - Nederlandse Kastelenstichting

Bureau

De samenstelling van het bureau in het Huis De Pinto te Amsterdam, is per 1 maart 1993 als volgt:

- E. R. van Brederode, directeur;
- Mevr. M. C. W. Haagen, directie-secretaresse;
- J. W. van Beusekom, beleidsmedewerker;
- Mevr. V. I. van Huet, secretaresse;
- Drs. P. H. C. Vesters, projectmedewerker Kadercursussen;
- Mevr. Dixie H. Scholt, projectleider OMD, voorlichtster NCM;
- Mevr. A. M. Meerleveld, projectmedewerker OMD;
- Mevr. I. A. Redeker-Boon, financiële administratie;

Aangesloten organisaties

Het NCM kent een register van aangesloten organisaties "die de doelstelling van het NCM onderschrijven en tot samenwerking bereid zijn". Per 1 maart 1993 zijn 329 organisaties rechtstreeks bij het NCM aangesloten. Daaronder is een aantal federaties zodat indirect met een groter aantal een band bestaat. De aangesloten organisaties betalen een jaarlijkse bijdrage van minimaal f 50,—. Daarnaast kent het NCM abonnees (f 50,—) en donateurs (minimaal f 100,—). Een overzicht van de aangesloten organisaties treft u aan op pagina 27.

Werkgroepen

Ter behandeling van bepaalde onderwerpen heeft het NCM werkgroepen ingesteld waarin ook externe deskundigen zitting hebben. Momenteel zijn er de volgende werkgroepen.

Werkgroep Boerderijen

De Werkgroep Boerderijen werd in 1978 opgericht als contactpunt en overlegorgaan voor het boerderijenbehoud in ons land en als adviesorgaan van het NCM. De boerderijen vormden een van de weinige categorieën monumenten waarvoor geen speciale particuliere organisaties bestonden. De werkgroep heeft in 1979 een rapport over de problemen met betrekking tot het boerderijenbehoud opgesteld en probeert sindsdien oplossingen te vinden voor de gesignaleerde knelpunten. In 1983 is in samenwerking met de Stichting Historisch Boerderij-onderzoek (SHBO) een boerderij-inventarisatieproject gestart.

Voorts stimuleert de werkgroep de oprichting van provinciale boerderijstichtingen. De samenstelling van de Werkgroep Boerderijen is als volgt:

Dr. ir. R. van de Waal, voorzitter - Stichting NCM

E. R. van Brederode, secretaris - Stichting NCM

Ing. L. Rijneveld - Vereniging Natuurmonumenten

Ir. G. J. M. Hoitink - Koninklijk Genootschap voor
Landbouwwetenschap

Drs. R. de Jong - Rijksdienst voor de Monumentenzorg

Vacature - namens drie Centrale Landbouw Organisaties

Ir. Th. A. J. Schiere - KNOB

Drs. ing. W. L. F. Rietbergen - ANWB

J. J. Schilstra - Vereniging Bond Heemschut

Ir. C. S. T. J. Huijts - Stichting Historisch Boerderijonderzoek

Ing. J. C. Spek - Architect

Ing. G. R. van Woudenberg - Nederlandse Vereniging voor
Landelijk Eigendom

Ir. P. W. Havik - Boerderijstichting Groningen

H. J. Verwiel - Boerderijstichting Noord-Brabant

J. Veen - Boerderijstichting Drenthe

P. A. Boot - Boerderijstichting Zeeland

Ir. T. S. Smith - Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en
Visserij (LNV)

Ir. J. H. G. Tuinte - Ministerie van LNV

Werkgroep Boerenerven

Over de inrichting van boerenerven in het verleden, de architectuur van een boerentuin en de beplanting die daar vroeger in voorkwam, is veel minder bekend dan van de historie van de boerderijen.

De Werkgroep Boerenerven is in 1988 opgericht om daar onderzoek naar te verrichten, de resten van redelijk authentieke erven op te sporen en vooral kennis uit te wisselen. In de werkgroep ontmoeten onder meer tuinarchitecten, fotografen, botanici, historici en publicisten elkaar. De samenstelling van de werkgroep is als volgt:

P. A. Bakker - Vereniging Natuurmonumenten

Mevr. ir. G. J. Bierema - Vereniging Het Oversticht

Mevr. drs. I. Strouken, Stichting Informatiecentrum Volkscultuur

E. R. van Brederode - Voorzitter, Stichting NCM

Mevr. C. Feger - fotograaf

Mevr. drs. C. van Groningen - RDMA

Mevr. M. Heuff - fotograaf

P. Heukels - botanicus

Ir. C. S. T. J. Huyts - SHBO

T. van Lexmond - uitgever

R. Leopold - zaadteler

G. W. Smallegange - Advisering-communicatiebureau

Mevr. G. van Uffelen - Hortus Leiden

Mevr. J. Voorhorst - redacteur tijdschrift Oogst

H. de Vroome - Boerderijstichting Drenthe

J. A. Zoer - Openluchtmuseum Arnhem

Werkgroep Monument en Jeugd

Deze in 1983 ingestelde werkgroep adviseert het NCM bij het zoeken van mogelijkheden de jeugd meer bij de monumentenbescherming te betrekken.

De werkgroep heeft de volgende samenstelling:

E. R. van Brederode, voorzitter - Stichting NCM

J. W. van Beusekom, secretaris - Stichting NCM

W. B. J. Polman - Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond

Mevrouw drs. A. L. Jordens - Stichting Federatie Stichts Cultureel Erfgoed

Mevrouw W. Meyer Ricard - Instituut voor
Natuurbeschermingseducatie

W. Trieller - Wethouder Onderwijs gemeente Almere

Drs. J. F. van der Linde - Stichting Brabantse Regionale
Geschiedbeoefening

Mevrouw I. Strouken - Informatiecentrum Volkcultuur

Mevrouw drs. O. Faber - Rijksdienst voor de Monumentenzorg

Coördinatie

Van de meer dan 700 particuliere monumentenorganisaties in ons land is het merendeel direct of indirect aangesloten bij de Stichting NCM. De Stichting brengt twee soorten samenwerkingsverbanden tot stand:

thematische tussen aangesloten organisaties die hetzelfde specifieke doel hebben (bijvoorbeeld het beschermen van dezelfde categorie monumenten) en geografische tussen aangesloten organisaties die in dezelfde regio opereren. Ter bevordering van de kennis en het onderling contact geeft de Stichting NCM kadercursussen aan vertegenwoordigers van aangesloten organisaties, en houdt zij per provincie contactbijeekkomsten.

Studie en onderzoek

Door studie en onderzoek spoort het NCM knelpunten en problemen in het functioneren van de particulier, gemeentelijk, provinciaal of rijksmonumentenzorg op en zoekt daar oplossingen voor. De aanzet tot dergelijk onderzoek kan gegeven worden door alle betrokkenen uit de monumentenwereld: het NCM zelf, de overheden, of nog anderen. Voorbeelden van onderzoek op initiatief van het NCM zijn: "Gemeentelijke monumentenzorg op de rails?" en "Marketing van de historische omgeving". Het NCM organiseert studiedagen, stelt nota's op en vormt werkgroepen, al dan niet in samenwerking met andere organisaties. In monumentenkringen geniet de jaarlijkse Nationale Monumentenstudiedag veel bekendheid, niet alleen vanwege de actuele thema's, maar ook als ontmoetingspunt.

Belangenbehartiging

Vanuit zijn positie is het NCM natuurlijk de aangewezen pleitbezorger van monumentenzaken van algemene aard bij regering en parlement. Het NCM is dan ook de centrale gesprekspartner van de overheid als het om dergelijke zaken gaat.

Daarom zorgt het NCM ook voor een goede public relations. Gevraagd of ongevraagd brengt het NCM advies uit over alle algemene en landelijke Monumentenzaken. Het NCM lobbyt bij de makers van wetsartikelen. Omdat monumenten niet los van hun omgeving en hun gebruik kunnen worden gezien, strekt de aandacht van het NCM zich uit tot veel meer gebieden dan de monumentenzorg zelf: ruimtelijke ordening, stadsvernieuwing, landschapsbehoud, werkgelegenheid en dergelijke.

Voorlichting

Het bureau van het NCM is op de hoogte van de ontwikkelingen in de monumentenzorg, zowel in het particuliere veld als bij de overheid. Het beschikt over een up to date databestand en een geautomatiseerde bibliotheek. Bij het NCM kan men dan ook met alle vragen over de monumentenzorg terecht.

Het NCM stimuleert een actief voorlichtingsbeleid bij de aangesloten organisaties, om de belangstelling voor monumenten en hun behoud bij een zo breed mogelijk publiek op te wekken en levendig te houden. Zelf probeert het NCM zijn diverse doelgroepen op verschillende manieren te bereiken:

- De particuliere organisaties en de overheid door allerlei publikaties (o.a. het kwartaalblad NCM-nieuws en het Monumentenjaarboek), door het organiseren van cursussen en studiedagen.
- De bevolking-in-het-algemeen door het mede-organiseren van de Open Monumentendagen (OMD).

- Het NCM richt zich indirect ook op het buitenland, via een tweetal 'inwonende' internationale organisaties: het Nederlands Comité van de International Council on Monuments and Sites (ICOMOS) en het Projectbureau voor de coördinatie van de European Heritage Days (EHD), de Europese versie van de Open Monumentendag.

Documentatiecentrum

In het Huis De Pinto bevindt zich ook een documentatiecentrum voor de monumentenbescherming dat door het NCM wordt beheerd. De basis voor dit centrum is gelegd door de Stichting De Levende Stad. De collectie bevat boeken over de monumentenzorg in binnen- en buitenland en overheidsrapporten. Ook een 150-tal tijdschriften, zowel vakbladen als periodieken van particuliere monumentenorganisaties zijn hier ter inzage. Het documentatiecentrum kan tijdens kantooruren op afspraak geraadpleegd worden.

Publikaties NCM

Cursusmap

- Gemeentelijke monumentenzorg in de praktijk (vijfde geheel herziene druk) Volledig overzicht van alle aspecten van het gemeentelijk monumentenbeleid (ca. 400 pagina's losbladig). Inclusief verzendkosten
Te bestellen bij het Nationaal Restauratiefonds (03495-39439). f 135,00

Brochures

- Gemeentelijke monumentenzorg op de rails? Een onderzoek naar de uitvoering van het monumentenbeleid door de gemeenten (1989) f 15,00
- Monumentenaccommodatiegids - kerken
Te gebruiken bij de organisatie van congressen en andere activiteiten —
- Restaureren, een heel karwei! Brochure over de verschillende restauratieambachten. f 7,50

Verslagen Nationale Monumentenstudiedagen

- Kwaliteit en Vitaliteit van de oude kern, 1992 f 12,50
- Monumenten: sentimenten van het post-industriële tijdperk, 1991 f 12,50
- Verdediging van de historische kwaliteit, 1990 f 10,00
- Wonen met een geschiedenis, 1989 f 10,00
- Voorlichting en marketing in de monumentenzorg, 1988 f 10,00

Jaarboek

- Monumentenjaarboek 1993 f 19,50

Lespakket

- Lespakket over Restauratieambacht met brochure, leskaarten en affiche f 11,00

Publikaties OMD

- Bouwstijlen herkennen f 5,00
- Interieurstijlen f 5,00
- Bouwgeschiedenis van monumenten f 5,00
- Variatie op monumenten (nog te verschijnen) f 5,00

Knipselkrant

Wekelijkse selectie van ± 100 knipsels over monumenten(zorg) uit landelijke, regionale en plaatselijke dagbladen. Abonnement f 10,00 per week, voor informatie: Afdeling Voorlichting van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, telefoon: 03404-83405.

Wijze van bestellen

De uitgaven zijn telefonisch of schriftelijk te bestellen bij het NCM. Voor alle bestellingen worden verzendkosten in rekening gebracht.

Jaarverslag NCM 1992

Bestuur en bureau

De enige mutatie in het bestuur van het NCM was dat mevrouw ir. A.P. Mazzola als vertegenwoordiger van de KNOB werd opgevolgd door de heer ir. W. Polman. Daarnaast nam de heer ir. J. Barkhof het penningmeesterschap over van de heer drs. J.M. Hengeveld. De actuele samenstelling van het bestuur treft u aan op pagina 10. De ontwikkelingen op het bureau gaven een dynamisch beeld te zien. Ben Verfürden en Charlotte Krijl vertrokken na een lange en goede staat van dienst bij het NCM en werden opgevolgd door respectievelijk Jan Willem van Beusekom en Victorine van Huet. Nathalie Frerichs kwam tijdelijk het team van de Open Monumentendag versterken en Roeland Koster en Oanda van Brederode werkten enige tijd aan de automatische ontsluiting van de bibliotheek. Daarnaast waren gedurende enkele maanden nog als stagiaires in het Huis De Pinto aanwezig: Patrick van Hilst (Open Monumentendag), Patricia Visser (ICOMOS) en Hedy Heyting (Open Monumentendag). Ingrid Redeker was gedurende een groot deel van het jaar door ziekte afwezig. Voor de boekhouding werd via de accountant een oplossing gevonden. Met ingang van 1993 werd het bureau versterkt door de komst van Paul Vesters die zich speciaal met de kadercursussen gaat bezighouden. Behalve met de automatisering van de bibliotheek werd ook een start gemaakt met een reorganisatie van de financiële administratie en de data-base. Ook werd veel aandacht besteed aan de voorbereiding van de nieuwe huisstijl van het NCM. Voor de nieuwe huisstijl en de automatisering van de bibliotheek werd met erkentelijkheid steun ontvangen van het Prins Bernhard Fonds en de Rijksdienst voor de Monumentenzorg.

Aangesloten organisaties

Het aantal aangesloten organisaties was per 1 maart 1993 329. Een overzicht van de aangesloten organisaties staat vermeld op pagina 27. Speciaal voor vertegenwoordigers van aangesloten organisaties organiseert het NCM al een aantal jaren kadercursussen. Dat zijn cursussen van vier avonden waarin informatie wordt gegeven over de aspecten van het gemeentelijke monumentenbeleid. Kadercursussen werden verzorgd in de provincie Gelderland (Apeldoorn) in samenwerking met het Gelders Oudheidkundig Contact en in Limburg (Sint Odiliënberg) in samenwerking met het Monumentencontact Midden Limburg. In Den Haag werd een provinciale contactbijeenkomst georganiseerd voor degenen die vorig jaar aan de kadercursus in Zuid Holland hadden deelgenomen. De bedoeling van deze bijeenkomst, waarvoor ook de andere aangesloten organisaties waren uitgenodigd, was het uitwisselen van ervaringen en het verschaffen van informatie over actuele ontwikkelingen.

Inwonende organisaties

In het Huis De Pinto zijn naast het NCM ook gevestigd de Stichting Open Monumentendag, de European Heritage Days Foundation en het Nederlands ICOMOS-Comité. Met deze organisaties bestaat een intensief contact, zowel bestuurlijk, als vanwege het feit dat het NCM het secretariaat voor deze organisaties verzorgt.

In 1992 werd in Nederland voor de zesde keer de Open Monumentendag georganiseerd. De in 435 gemeenten opengestelde monumenten trokken circa 650.000 bezoekers. Ter gelegenheid van het eerste lustrum werd het jubileumboek '5 Jaar Open

Monumentendag' gepubliceerd. Twee andere speciale publicaties in het kader van de Open Monumentendag waren het boekje 'Bouwgeschiedenis van monumenten' dat met hulp van de Stichting Bouwhistorie werd uitgegeven, en het onderzoeksrapport 'De Open Monumentendag en zijn bezoekers' dat in opdracht van de stichting werd opgesteld door de heer Patrick van Hilst van de Katholieke Universiteit van Nijmegen. De eerste exemplaren van deze publikaties werden tijdens een persconferentie in het Perscentrum Nieuwspoor aangeboden aan mevrouw Marie-Louise Tiesinga-Autsema, voorzitter van de Vaste Commissie voor Cultuur in de Eerste Kamer. Ook in 1992 was de NV Bouwfonds Nederlandse Gemeenten sponsor van de Open Monumentendag. Naast Nederland werden in 1992 in Europa in totaal 18 landen Open Monumentendagen gehouden. Onder auspiciën van de Raad van Europa worden deze in het kader van de European Heritage Days vanuit het Huis De Pinto gecoördineerd. Door middel van Newsletters, die in een grote oplage worden verspreid, wordt dit project onder aandacht van de pers gebracht. In november wordt jaarlijks in Straatsburg een conferentie gehouden van de organisatoren van deze dagen uit de verschillende landen. De Europese openingsceremonie werd in 1992 in Tsjecho-Slowakije gehouden. Het Nederlands ICOMOS Comité was betrokken bij de organisatie van het Common European Maritime Heritage Congress dat in Amsterdam werd georganiseerd. De bedoeling was het bijeenbrengen van behoudsorganisaties voor varende monumenten om ervaringen uit te wisselen en mogelijkheden voor samenwerking te onderzoeken. Ten behoeve van dit congres werd ook een onderzoek ingesteld naar de behoudsmogelijkheden van oude schepen in Europa en het werk van de behoudsorganisaties. ICOMOS verzorgde hiervoor een onderzoek naar de monumentenwetgeving in Europa en de mogelijkheden voor bescherming van oude schepen. Dit onderzoek werd verricht door mevrouw Patricia Visser in het kader van haar opleiding Europese Studies aan de Universiteit van Amsterdam.

Financiën

Het NCM ontvangt jaarlijks een structurele subsidie van het ministerie van WVC voor ongeveer de helft van het budget. De andere helft wordt verkregen door bijdragen van aangesloten organisaties, projectsubsidies, bijdragen van culturele fondsen en sponsors. Een deel van de vaste kosten van het bureau van het NCM wordt vergoed door bijdragen van de inwonende organisaties.

Activiteiten

Nationale Monumentenstudiedag

De jaarlijkse Nationale Monumentenstudiedag werd op 27 maart 1992 voor de achttiende keer gehouden. Het thema was 'Kwaliteit en vitaliteit van de oude kern'. Het programma was verdeeld over de Noorderkerk en de Oosterkerk in Hoorn. De opening werd verricht door drs. R.J. de Wit die daarmee zijn laatste officiële daad als Commissaris der Koningin in Noord-Holland verrichtte. Inleidingen werden gehouden door prof. ing. A.F. Thomsen, hoogleraar stadsvernieuwing aan de Technische Universiteit Delft over 'Vitaliteit, kwaliteit en draagvlak', de heer H. Meindersma, directeur Vereniging Het Oversticht te Zwolle over 'Het beeldkwaliteitsplan als vitaal en flexibel beleidsinstrument voor de monumentenzorg', prof. dr. A. van der Woud, hoogleraar architectuurgeschiedenis aan de Vrije Universiteit over 'Kwaliteit en vitaliteit en de terugtrekkende overheid' en ir. R. Geurtsen. Een interessant onderdeel van het programma was het grote aantal stadswandelingen dat door de jubilerende Vereniging Oud Hoorn was georganiseerd. Van deze studiedag verscheen een verslag waarin de inleidingen in zijn geheel zijn opgenomen.

Cursusprogramma

Het programma voor de instructiedagen 'Monumentenzorg in de praktijk' omvatte in 1992 vijf verschillende cursussen. Dit programma wordt sinds 1986 door het Nationaal Restauratiefonds en het NCM georganiseerd. Met ingang van 1992 is de Rijksdienst, die in voorgaande jaren al bij het programma betrokken was, als officiële mede-organisator aangetreden. In de programmacommissie voor het cursusproject hebben voorts nog zitting de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, de Belastingdienst/Bureau Monumentenpanden, het ministerie van WVC en Prof. dr. N.J.M. Nelissen, hoogleraar Bestuurskunde aan de Katholieke Universiteit van Nijmegen, als adviseur.

De volgende cursussen werden verzorgd:

- * Introductiecursus (3 dagen);
- * Cursus Uitvoerende taken BRRM (4 dagen);
- * Cursus Monument en Fiscus (3 dagen);
- * Cursus Management van het restauratieproces (5 dagen);
- * Cursus Actualiteiten en Ontwikkelingen (6 dagen).

De cursus Management van het restauratieproces was geheel nieuw. Op deze cursusedagen werd een bezoek gebracht aan een gebouw in restauratie waar een toelichting werd gegeven door de betrokken architect en de gemeenteambtenaar. Ook was er een inleiding door een medewerker van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg over de verschillende aspecten van het restauratieproces.

In de cursus Actualiteiten en Ontwikkelingen was tijd ingeruimd voor discussies in kleine groepen over het functioneren van de gemeentelijke monumentenzorg. De discussies waren zeer boeiend, zowel voor de deelnemers als voor de organisatoren die op deze manier een goed inzicht kregen in de problemen die zich in de praktijk van de gemeentelijke monumentenzorg voordoen. De resultaten van deze discussie zijn in een speciaal verslag aan alle deelnemers toegezonden en ook in het NCM-Nieuws samengevat.

Jeugd en Erfgoed

In samenwerking met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en de gemeente Wijk bij Duurstede werd in 1992 het project Jeugd en Erfgoed gestart. Voor een periode van anderhalf jaar is mevrouw Marjo van Loon als projectleider aangesteld om dit project ter plekke te coördineren. Bij het project zijn 12 basisscholen en een MAVO school betrokken met in totaal circa 1300 kinderen. De samenstelling van de Werkgroep Monument en Jeugd staat vermeld op pagina 12 van deze publikatie.

Boerderijen

Met ingang van 1992 is de voorjaarsbijeenkomst van de Landelijke Werkgroep Boerderijen omgezet in een gezamenlijke activiteit van het NCM en de Stichting Historisch Boerderij Onderzoek. Met een gezelschap van circa 40 personen werd een bezoek gebracht aan een aantal boerderijen in de Tieler-, Bommeler- en Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden. De najaarsbijeenkomst van de Werkgroep werd in Amsterdam gehouden. Deze bijeenkomsten functioneren ook als een ontmoetingspunt voor de zeven reeds bestaande provinciale boerderijenstichtingen. Zeer actief was ook de Werkgroep Boerenerven. Deze kwam verschillende keren bijeen, bracht een werkbezoek aan Noord Brabant, verzorgde verschillende lezingen, tentoonstellingen en publiceerde artikelen in diverse tijdschriften.

Het inventarisatieproject voor verdwenen boerenerven leverde verschillende op tekening gereconstrueerde erven op. De samenstelling van de werkgroepen voor Boerderijen en Boerenerven treft u aan op pagina 11.

Aandachtspunten

Noodklok tegen de bezuinigingen

De Nota Cultuurbeleid 1993-1996 die de minister van WVC in 1992 publiceerde heeft in de monumentenwereld veel stof doen opwaaien. Naast de bezuiniging op het Stadsvernieuwingsfonds, waar de minister haar bijdrage van 27 miljoen al had teruggetrokken, dreigde de minister nu ook nog 6% te bezuinigen op het restauratiebudget. Aangezien het restauratiebudget sinds 1980 al was gehalveerd werd daarmee een onaanvaardbaar laag niveau bereikt. Geprobeerd werd de minister en de Tweede Kamer op andere gedachten te brengen: met onder meer brieven, gesprekken, via de pers en met toespraken op de Nationale Monumentenstudiedag. Er werd intensief samengewerkt met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, het Inter Provinciaal Overleg en het Nationaal Restauratiefonds. Dit resulteerde ook in een aantal gemeenschappelijke activiteiten. Op 27 mei werd in Den Haag gezamenlijk het congres 'Spaar me voor de toekomst' gehouden waar door een groot aantal maatschappelijke organisaties protest tegen de bezuinigingen werd aangetekend. Op het moment van de hoorzitting van de Tweede Kamer over het cultuurbeleid op 4 juni, waar ook het NCM het woord voerde, werd op verzoek van het NCM in honderden kerken en andere monumenten letterlijk de noodklok geluid. Bij de behandeling van de Nota Cultuurbeleid in de Tweede Kamer op 22 juni werd door alle politieke partijen grote bezorgdheid over de financiële ontwikkelingen in de monumentenzorg uitgesproken, maar er was geen kamermeerderheid te vinden om de bezuinigingen tegen te houden.

Onderzoek WVC

Tijdens de behandeling van de nota Cultuurbeleid in de Tweede

Kamer zegde de minister van WVC toe een onderzoek te zullen instellen naar met name de financiële situatie in de monumentenzorg. Op basis daarvan zal een Deltaplan voor de monumentenzorg of een Strategisch plan worden opgesteld. Het NCM nam zitting in de begeleidingscommissie voor het WVC-onderzoek.

Bescherming oude bouwkunst

De minister van WVC kondigde in een brief aan alle gemeenten aan, dat geen monumenten van voor 1850 meer voor bescherming konden worden voorgedragen. Hier werd van verschillende kanten tegen geprotesteerd. Ook het NCM liet de minister weten dat niet zomaar een deel van de Monumentenwet per brief buiten werking kon worden gesteld. In het bezwaarschrift werd aangevoerd dat door bouwhistorisch onderzoek nog regelmatig waardevolle objecten worden ontdekt. Oudere monumenten mogen niet bij voorbaat van de mogelijkheid tot bescherming worden uitgesloten. Het standpunt van de minister werd later in het jaar genuanceerd. Aangegeven werd dat aanwijzing van objecten van voor 1850 niet geheel uitgesloten wordt. Het NCM verzocht de minister van WVC ook om een snellere afhandeling van de procedure tot aanwijzing van stads- en dorpsgezichten van voor 1985. Dit in verband met het feit dat binnen afzienbare tijd een aanvang zal worden gemaakt met de selectie van bijzondere gebieden uit de periode 1850-1940.

Jonge bouwkunst en stedenbouw

Het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) is nagenoeg in het gehele land afgerond, zodat het Monumenten Selectie Project kan beginnen. De selectie van te beschermen jonge bouwkunst en stedenbouw wordt door gemeenten en provincies gedaan op basis van de resultaten van het MIP. Met name voor specifieke

categorieën monumenten, bijvoorbeeld watertorens, vestingwerken, gemalen, is het soms moeilijk op regionaal niveau goede keuzes te maken. Voor in deze typen monumenten gespecialiseerde organisaties ligt daar een belangrijke taak gemeenten en provincies te adviseren. Om de mogelijkheden en procedures daarvoor te bespreken werd in het voorjaar van 1992 door het NCM een speciale bijeenkomst belegd voor desbetreffende aangesloten organisaties. De projectleider voor het MSP/MRP de heer drs. P. Nijhof van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg gaf op deze bijeenkomst een toelichting.

In een brief aan de minister van WVC vroeg het NCM aandacht voor historisch waardevolle tuinen en parken uit de periode 1850-1940 omdat daaraan in het Monumenten Inventarisatie Project te weinig aandacht is besteed. Aangedrongen werd op een aanvullende inventarisatie om te voorkomen dat deze categorie monumenten bij de selectie en bescherming over het hoofd wordt gezien.

Geïllustreerde beschrijvingen

In het kader van de reorganisatie van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg kwam het voortbestaan van de Geïllustreerde Beschrijvingen ter discussie. Het NCM heeft bij de minister van WVC schriftelijk adhesie betuigd aan onder meer het advies van de Raad voor het Cultuurbeheer. Bepleit is dat het systematisch verzamelen en publiceren van informatie een belangrijke taak van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg moet blijven. Bovendien zijn de Geïllustreerde Beschrijvingen de laatste jaren geëvalueerd tot een steeds toegankelijker basis voor andere publikaties. Daardoor dragen ze zowel direct als indirect bij aan het verbreden van de belangstelling voor de monumentenzorg.

Internationaal

Veel internationale contacten kwamen tot stand door activiteiten in het kader van de European Heritage Days en ICOMOS. Zie voor deze activiteiten het hoofdstuk inwonende organisaties. In het Huis De Pinto werden gasten ontvangen uit België, Denemarken, Schotland, Japan en Ierland. Het NCM was ook met een stand vertegenwoordigd op de internationale vakbeurs Restoration '92 in Amsterdam.

Publiciteit

In 1992 werd in de pers en de media vooral veel aandacht besteed aan de protesten tegen de bezuinigingen van WVC op de monumentenzorg. Samen met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg werd weer de wekelijkse knipselkrant uitgegeven. In dat kader werden ongeveer 15.000 knipsels over monumentenzorg verzameld. Daarnaast werden circa 2.000 persartikelen aan de Open Monumentendag gewijd.

Nieuwe publikaties

In 1992 verschenen bij het NCM de volgende publikaties:

- * Monumentenjaarboek 1992;
- * Kwaliteit en Vitaliteit van de oude kern;
- * Aanvulling op de cursusmap 'Monumentenzorg in de praktijk', in samenwerking met het Nationaal Restauratiefonds en de RDMZ;
- * Documentatiemappen voor de Kadercursus in Gelderland en Limburg;
- * NCM-Nieuws (vier nummers);
- * Knipselkrant Monumentenzorg, een gezamenlijke uitgave met de RDMZ (wekelijks).

Voorts voor de Open Monumentendag:

- * Open Monumentenkrant;
- * Jubileumboek 'S jaar Open Monumentendag';
- * Bouwgeschiedenis van Monumenten;
- * Onderzoeksrapport 'De Open Monumentendag en haar Bezoekers'.

Voorts voor de European Heritage Days:

- * Newsletters (twee nummers);
- * Manual.

Voorts voor ICOMOS:

- * Protection of historic vessels in Europe (a survey on the existing laws and legislation for the upkeep of historic vessels).

Vertegenwoordigingen

- * Het NCM was in 1992 in de volgende colleges vertegenwoordigd:
- * Stichting Open Monumentendag;
- * European Heritage Days Foundation;
- * Nederlands ICOMOS-Comité;
- * Dr. A.A. Beekmanstichting;
- * Platform Landschap en Cultuurhistorie;
- * Boerderijensstichtingen in Drenthe, Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland, Zeeland en Noord-Brabant;
- * Boekmanstichting;
- * Jury Conservation Award;
- * Stichting Nationaal Restauratie Centrum;
- * Begeleidingscommissie Congres en Onderzoek Maritime Heritage;
- * Begeleidingscommissie onderzoek monumentenzorg WVC.

Bestuursorganisaties NCM

Landelijke Federatie Het Behouden Huis

voorzitter: B. J. M. Duimel

secretaris/contactpersoon: mevrouw T. Chattellon-Helder

Doel:

bevorderen van het behoud van woonhuismonumenten in het belang van het leefbaar houden van de historische stads- en dorpskernen.

Activiteiten:

- * geen eigen huizenbezit, maar ondersteuning van de tientallen aangesloten restaurerende instellingen;
- * geven van algemene en individuele voorlichting;
- * functioneren als gesprekspartner voor haar leden bij de rijksoverheid;
- * studiebijeenkomsten voor aangesloten instellingen.

Adres:

de Laars S8, 1602 MS Enkhuizen

telefoon: 02280-14692.

Nederlandse Kastelenstichting

voorzitter: Jhr. mr. R.E.W. van Weede
directeur/contactpersoon: H. Mijsberg

Doel:

behoud van de in Nederland gelegen kastelen en historische landhuizen, welke van belang zijn uit het oogpunt van de monumentenzorg, natuurbescherming of landschapschoon.

Activiteiten:

- * bevorderen van de belangstelling voor en het bezoek aan kastelen door middel van voorlichting en publikaties;
- * verbreding van kennis over kastelen, ook op wetenschappelijk niveau;
- * contacten met andere kastelenorganisaties in binnen- en buitenland;
- * excursies/kasteelstudiedagen;
- * reizende tentoonstelling/educatief programma.

Publikaties:

- * kwartaaltijdschrift "De Woonstede door de eeuwen heen", samen met de Belgische zustervereniging;
- * jaarlijks overzicht van opengestelde kastelen en een serie kastelengidsjes;
- * gids: Kastelen geschikt voor evenementen.
- * castellogia (ringband) 3 edities per jaar.

Adres: Poortgebouw Huize Doorn

Langbroekerweg 10a, 3941 MT Doorn
telefoon bureau: 03430-16282 van 9.00 tot 16.00 uur (niet op woensdag)

Stichting Menno van Coehoorn

voorzitter: ing. A. van Sluiter
vice-voorzitter: J. Zielhuis
secretaris: ing. P. L. Mulder

Doel:

het bevorderen van de instandhouding van oude, buiten militair gebruik gestelde vestingwerken in ons land of elders (mits met een Nederlands verleden) als gedenktekenen van geschiedenis en kunst en als natuurmonumenten.

Activiteiten:

- * het verrichten van studiën;
- * het verzorgen van documentatie en publikaties;
- * het inventariseren van (overblijfselen van) voormalige vestingwerken en andere verdedigingswerken;
- * het bewerkstelligen van wettelijke bescherming;
- * het bevorderen van een passend gebruik, een goed beheer en onderhoud;
- * het geven van voorlichting en adviezen;
- * het organiseren van voordrachten en excursies.

Publikaties:

- * jaarboek;
- * per jaar enkele „nieuwsbrieven“;
- * atlanten van historische vestingwerken;
- * diverse andere publikaties.

Adres:

Anjelierenlaan 4, 2111 BP Aerdenhout
telefoon: 023-242547 (secretariaat).

NIROV

Nederlands Instituut voor Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting

directeur/contactpersoon: mr. ir. A W. Hartman
adjunct-directeur: drs. J. M. J. G. Zoontjens

Doel:

het bevorderen van een goede ruimtelijke ordening en een goede volkshuisvesting. Het bijeen brengen van personen en instellingen die werkzaam zijn op deze gebieden. Het versterken van de publieke belangstelling voor een goed leefmilieu.

Activiteiten:

- * het geven van voorlichting aan leden en niet-leden;
- * het instellen van werkgroepen;
- * het organiseren van studiedagen.

Publikaties:

- * het tweemaandelijks vakblad Stedebouw en Volkshuisvesting;
- * rapporten over gespecialiseerde onderwerpen (Zorgen om Monumenten; Ruimtelijke Ordening en Monumentenzorg).
- * maandelijks 'service-katern' in ROM, tijdschrift voor ruimtelijke ordening en milieubeheer.

Adres:

Mauritskade 21, Postbus 30833, 2500 GV 's-Gravenhage
telefoon: 070-3469652, fax: 070-3617422.

Vereniging Hendrick de Keyser

voorzitter: mr. P. M. van der Laan
secretaris: C. André de la Porte
directeur/contactpersoon: ing. W. Raue

Doel:

behoud van architectonisch of historisch belangrijke oude gebouwen in Nederland.

Activiteiten:

- * het verwerven van waardevolle oude gebouwen, onder meer woonhuizen en bedrijfspanden;
- * het op architectuur-historisch verantwoorde wijze restaureren van panden, waarbij grote aandacht wordt besteed aan het interieur;
- * het beheren en verhuren van haar panden. Deze worden niet verkocht;
- * excursies.

Publikaties

- * jaarverslag

Adres:

Huize van Brienen
Herengracht 284, 1016 BX Amsterdam
telefoon: 020-6249755.

KNOB

Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond

voorzitter: G. Heuff

secretaris: Ir. W. B. J. Polman

contactpersoon: mevrouw drs. M. E. de Haas

Doel:

het verzamelen en verspreiden van de kennis over musea, monumenten, architectuur, archeologie en archieven en het bevorderen van de belangstelling en de zorg hiervoor.

Activiteiten:

- * het organiseren van studiedagen om een bijdrage te leveren aan de analyse en oplossing van problemen op het gebied van cultuurbeleid;
- * aandacht voor behoud, monumentenzorg, architectuur en archeologie;
- * het instellen van werkgroepen;
- * het kritisch volgen en aanvullen van het monumenten- en cultuurbeleid van de overheid;
- * excursies;
- * secties met specifieke deskundigheid.

Publikaties:

- * 6 maal per jaar het Bulletin, dat al sinds 1901 het officiële orgaan van de Bond is;
- * het Repertorium betreffende Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst, overzicht van belangrijke artikelen in vaktijdschriften, deel V recent verschenen.

Adres: Achter Sint Pieter 21,
3512 HR Utrecht, telefoon: 030-321756.

Vereniging Natuurmonumenten

voorzitter: dr. P. Winsemius

secretaris: ir. P. J. van Herwerden

Doel:

het behoud en beheer van natuurgebieden en landschappen met de zich daarin bevindende monumenten van geschiedenis en kunst. Dit geschiedt zowel omwille van de natuur zelf als ten behoeve van het geestelijk en lichamelijk welzijn van de mens. Natuurmonumenten wil het behoud en herstel van natuur en landschap bevorderen, evenals de zuiverheid van water, bodem en lucht en de bescherming van de stille. Daarnaast bevordert zij het besef dat de mens hiervoor verantwoordelijk is.

Activiteiten:

- * aankoop en beheer van natuurgebieden en de zich daarop bevindende gebouwen;
- * bemoeienissen bij de overheid, gericht op veiligstelling van natuur en landschap;
- * bezoekerscentra en informatiepunten;
- * wandelingen en excursies;
- * ledenbijeenkomsten en lezingen;
- * onderzoek ten behoeve van het terreinbeheer, enzovoort.

Publikaties:

- * tijdschrift Natuurbehoud (4 x per jaar);
- * handboek van alle Ned. natuurgebieden en wandelroutes;
- * boeken, gidsen, wandelkaarten etc.
- * maandelijks mededelingenblad "Van Nature".

Adres: Noordereinde 60, 1243 JJ 's-Graveland, telefoon:
035-62004, m.i.v. medio 1993: 035-559933.

De Hollandsche Molen

voorzitter: C. de Groot
secretaris: mr. drs. R. H. L. Tegelaar
directeur/contactpersoon: L. M. Endedijk.

Doel:

het bevorderen van de belangstelling voor en kennis van molens, het instandhouden en doen functioneren ervan en de zorg voor hun omgeving.

Activiteiten:

- * het geven van technische adviezen voor restauratie, het laten draaien van de molens en het verzorgen van hun directe omgeving;
- * het geven van voorlichting en het interesseren van een zo breed mogelijk publiek bij het molenbehoud;
- * het instandhouden van een eigen molenbezit. Dit zijn molens die een speciale plaats innemen in stad en landschap en waar niemand de verantwoording voor kon dragen;
- * het verlenen van bemiddeling bij het verkrijgen van financiële middelen wanneer restauraties dreigen te mislukken;
- * het levend houden van molens in samenwerking met het Gilde van Vrijwillige Molenaars;
- * jaarlijkse Nationale Molendag;
- * excursies;
- * lezingen.

Publikaties:

- * het kwartaalblad Molens.

Adres: Sarphatistraat 634, 1018 AV Amsterdam
telefoon: 020-6238703
telefax: 020-6383319

Stichting Federatie Monumentenwacht Nederland

voorzitter: drs. A. L. L. M. Asselbergs (t/m 1 mei 1993)
secretaris: G. van Baaren
contactpersoon/directeur: G. J. Luijendijk.

Doel:

voorkomen van verval van historisch belangrijke gebouwen door het regelmatig uitvoeren van bouwkundige inspecties.

Activiteiten:

- * coördineren en ondersteunen van het werk van provinciale stichtingen monumentenwacht die zich bezighouden met het opstellen van inspectierapporten over de staat van onderhoud van aangemelde gebouwen en het herstellen van kleine gebreken;
- * stimuleren van een beter onderhoud van monumenten;
- * het geven van voorlichting.

Publikaties:

- * jaarverslagen;
- * folders;
- * tentoonstelling.

Adres:

Postbus 1130, 3800 BC Amersfoort
telefoon: 033-620912, fax: 033-654171.

Bond Heemschut Vereniging tot bescherming van cultuurmonumenten in Nederland

voorzitter: J. Franssen

algemeen directeur/contactpersoon: B. J. M. Duimel

directeur juridische en ruimtelijke zaken: drs. J. P. J. van der Haagen

eindredacteur: drs. J. Kamerling.

hoofd van het bureau: drs. O. B. Helleman

Doel:

bescherming van de schoonheid en het historisch-ruimtelijk karakter van Nederland in het algemeen en van cultuurmonumenten in het bijzonder.

Activiteiten:

- * advisering en voorlichting inzake de bescherming van historisch waardevolle ruimtelijke objecten en structuren;
- * juridische acties ter bescherming van de historische ruimte;
- * bestudering van vraagstukken op het terrein van de monumentenbescherming in de ruimste zin van het woord;
- * ondersteuning van plaatselijke initiatieven op onder meer technisch en juridisch-planologisch gebied;
- * excursies en lezingen, zowel landelijk als regionaal.

Publikaties:

- * tijdschrift Heemschut;
- * folders, affiches, symposiumboek, nota's;
- * boeken Heemschut-serie;
- * onderwijsjournaal;

Adres: Korenetershuis, Nieuwezijds Kolk 28,
1012 PV Amsterdam, telefoon: 020-6225292, fax: 020-6240571.

Koninklijke Nederlandse Toeristenbond ANWB

adjunct-hoofddirecteur: ir. J. Barkhof

contactpersoon: drs. ing. W. L. F. Rietbergen, afdeling
Belangenbehartiging/Recreatie-omgeving

Doel:

De vereniging heeft ten doel het behartigen van de belangen van haar leden op het gebied van recreatie, toerisme, verkeer en vervoer, alles in de meest uitgebreide zin van het woord. Bij het behartigen van deze belangen zal zij zich waar nodig mede inspannen voor het behoud en de verbetering van de kwaliteit van het milieu, alsmede van landschappelijke en cultuurhistorische waarden.

Activiteiten:

Voor de kwaliteit van de recreatie in stad en land is het van groot belang, dat de buiten-omgeving voldoende gevarieerd is en niet wordt verwaarloosd. Een primaire taak van het behartigen van de belangen van natuur, landschap, monumenten en cultuur, is het bijdragen aan de instandhouding en totstandkoming van een zo groot mogelijke diversiteit aan kwalitatief goede recreatie- en toeristenmilieus teneinde een optimale keuzevrijheid van vrijetijdsbesteding in de openlucht te waarborgen. Deskundigen van de Sectie Recreatie-Omgeving beoordelen dan ook de ontwikkelingen op het gebied van het bouwkundig cultuur-historisch bezit, de particuliere natuurgebieden en het gevarieerd landschap in ons land. Overheid en organisaties worden gestimuleerd bij het beleid aan deze waarden aandacht te besteden. Via voorlichting en educatie worden ANWB-leden benaderd over de mogelijkheden en beperkingen van natuur, landschap, monumenten en cultuur. Specifieke aandacht wordt gegeven aan het recreatief medegebruik en/of beleven van monumenten en het landelijk gebied.

Activiteiten op het gebied van monumentenbescherming in relatie tot recreatie en toerisme zijn voornamelijk gericht op het:

- * samenwerken met en ondersteunen van monumentenorganisaties;
- * adviseren over en becommentariëren van overheidsplannen;
- * activeren en ondersteunen van herstel van monumenten;
- * het stimuleren van de openstelling van monumenten voor het publiek;
- * doen verrichten van studies en organiseren van studiedagen;
- * aanbrenge van monumententekst- en informatieborden.

Publikaties:

- * artikelen in verschillende bondsbladen, met name Recreatie en Toerisme;
- * verslagen van studiedagen, brochures en andere uitgaven over speciale cultuurhistorische onderwerpen;
- * toeristische informatie over monumenten en cultuur;
- * uitgaven verkrijgbaar bij alle ANWB-kantoren.

Adres:

hoofdkantoor ANWB, Wassenaarseweg 220, Postbus 93200,
2509 BA 's-Gravenhage. Tel. 070-146194.

Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland

voorzitter: drs. G. E. Hartman
secretaris: mr. J. H. van der Veen
contactpersoon/secretariaat: mevr. T. de Haan

Doel:

bevorderen van een goed beheer en gebruik van monumentale kerkgebouwen en creëren van een breed maatschappelijk draagvlak voor deze zaak.

Activiteiten:

- * bevorderen van: goed beheer van kerkgebouwen, totstandkoming nationaal onderhoudsfonds, invoering uniform rekeningschema;
- * bevorderen van multifunctioneel gebruik: organiseren van studiedagen, opzetten kerkencircuit, informatie uitwisseling;
- * belangenbehartiging en steunpuntfunctie: overheidscontacten, videoproduktie;

Publikaties:

- * nieuwsbrief (3 à 4 × per jaar);
- * rapporten: Beheer en gebruik van monumentale kerkgebouwen en Beheer en onderhoud van grote monumenten;
- * video 'Midden in de week en 's zondags ook'; promotievideo met als onderwerp multifunctioneel gebruik van kerken;
- * folder 'De kerk kan meer dan kerk zijn'.
- * uniform rekeningschema, gebaseerd op het door de Generale Financiële Raad van de N.H. kerk geadviseerde rekeningschema en de door de S.M.R.A. ontwikkelde grootboekadministratie.

Adres: Oosterweg 83, 9724 CG Groningen,
telefoon: 050-183636, fax: 050-184103

Bond Heemschut Vereniging tot bescherming van cultuurmonumenten in Nederland

voorzitter: J. Franssen

algemeen directeur/contactpersoon: B. J. M. Duimel

directeur juridische en ruimtelijke zaken: drs. J. P. J. van der Haagen

eindredacteur: drs. J. Kamerling.

hoofd van het bureau: drs. O. B. Helleman

Doel:

bescherming van de schoonheid en het historisch-ruimtelijk karakter van Nederland in het algemeen en van cultuurmonumenten in het bijzonder.

Activiteiten:

- * advisering en voorlichting inzake de bescherming van historisch waardevolle ruimtelijke objecten en structuren;
- * juridische acties ter bescherming van de historische ruimte;
- * bestudering van vraagstukken op het terrein van de monumentenbescherming in de ruimste zin van het woord;
- * ondersteuning van plaatselijke initiatieven op onder meer technisch en juridisch-planologisch gebied;
- * excursies en lezingen, zowel landelijk als regionaal.

Publikaties:

- * tijdschrift Heemschut;
- * folders, affiches, symposiumboek, nota's;
- * boeken Heemschut-serie;
- * onderwijsjournaal;

Adres: Korenmetershuis, Nieuwezijds Kolk 28,
1012 PV Amsterdam, telefoon: 020-6225292, fax: 020-6240571.

Koninklijke Nederlandse Toeristenbond ANWB

adjunct-hoofddirecteur: ir. J. Barkhof

contactpersoon: drs. ing. W. L. F. Rietbergen, afdeling
Belangenbehartiging/Recreatie-omgeving

Doel:

De vereniging heeft ten doel het behartigen van de belangen van haar leden op het gebied van recreatie, toerisme, verkeer en vervoer, alles in de meest uitgebreide zin van het woord.

Bij het behartigen van deze belangen zal zij zich waar nodig mede inspannen voor het behoud en de verbetering van de kwaliteit van het milieu, alsmede van landschappelijke en cultuurhistorische waarden.

Activiteiten:

Voor de kwaliteit van de recreatie in stad en land is het van groot belang, dat de buiten-omgeving voldoende gevarieerd is en niet wordt verwaarloosd. Een primaire taak van het behartigen van de belangen van natuur, landschap, monumenten en cultuur, is het bijdragen aan de instandhouding en totstandkoming van een zo groot mogelijke diversiteit aan kwalitatief goede recreatie- en toeristenmilieus teneinde een optimale keuzevrijheid van vrijetijdsbesteding in de openlucht te waarborgen. Deskundigen van de Sectie Recreatie-Omgeving beoordelen dan ook de ontwikkelingen op het gebied van het bouwkundig cultuur-historisch bezit, de particuliere natuurgebieden en het gevarieerd landschap in ons land. Overheid en organisaties worden gestimuleerd bij het beleid aan deze waarden aandacht te besteden.

Via voorlichting en educatie worden ANWB-leden benaderd over de mogelijkheden en beperkingen van natuur, landschap, monumenten en cultuur. Specifieke aandacht wordt gegeven aan het recreatief medegebruik en/of beleven van monumenten en het landelijk gebied.

Activiteiten op het gebied van monumentenbescherming in relatie tot recreatie en toerisme zijn voornamelijk gericht op het:

- * samenwerken met en ondersteunen van monumentenorganisaties;
- * adviseren over en becommentariëren van overheidsplannen;
- * activeren en ondersteunen van herstel van monumenten;
- * het stimuleren van de openstelling van monumenten voor het publiek;
- * doen verrichten van studies en organiseren van studiedagen;
- * aanbrengen van monumententekst- en informatieborden.

Publikaties:

- * artikelen in verschillende bondsbladen, met name Recreatie en Toerisme;
- * verslagen van studiedagen, brochures en andere uitgaven over speciale cultuurhistorische onderwerpen;
- * toeristische informatie over monumenten en cultuur;
- * uitgaven verkrijgbaar bij alle ANWB-kantoren.

Adres:

hoofdkantoor ANWB, Wassenaarseweg 220, Postbus 93200,
2509 BA 's-Gravenhage. Tel. 070-146194.

Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland

voorzitter: drs. G. E. Hartman

secretaris: mr. J. H. van der Veen

contactpersoon/secretariaat: mevr. T. de Haan

Doel:

bevorderen van een goed beheer en gebruik van monumentale kerkgebouwen en creëren van een breed maatschappelijk draagvlak voor deze zaak.

Activiteiten:

- * bevorderen van: goed beheer van kerkgebouwen, totstandkoming nationaal onderhoudsfonds, invoering uniform rekeningschema;
- * bevorderen van multifunctioneel gebruik: organiseren van studiedagen, opzetten kerkencircuit, informatie uitwisseling;
- * belangenbehartiging en steunpuntfunctie: overheidscontacten, videoproduktie;

Publikaties:

- * nieuwsbrief (3 à 4 × per jaar);
- * rapporten: Beheer en gebruik van monumentale kerkgebouwen en Beheer en onderhoud van grote monumenten;
- * video 'Midden in de week en 's zondags ook'; promotievideo met als onderwerp multifunctioneel gebruik van kerken;
- * folder 'De kerk kan meer dan kerk zijn'.
- * uniform rekeningschema, gebaseerd op het door de Generale Financiële Raad van de N.H. kerk geadviseerde rekeningschema en de door de S.M.R.A. ontwikkelde grootboekadministratie.

Adres: Oosterweg 83, 9724 CG Groningen,
telefoon: 050-183636, fax: 050-184103

Overzicht van de bij het NCM aangesloten organisaties

per 1-3-1993

Landelijk:

Ver. tot Beh. van Natuurmonumenten in Nederland	's-Graveland
St. Bouwhistorie Nederland	's-Hertogenbosch
St. Federatie Monumentenwacht Nederland	Amersfoort
Ver. Botterbehoud	Amersfoort
St. tot Behoud van Hist. Motorjachten	Amstelveen
Bond Heemschut	Amsterdam
Ver. Hendrick de Keyser	Amsterdam
St. Archivisie	Amsterdam
Ver. De Hollandsche Molen	Amsterdam
Nederlandse Tuinenstichting	Amsterdam
Kon. Mij. tot Bevordering der Bouwkunst v. Ned. Arch.	Amsterdam
Land. Ver. tot Behoud v. Zeilend Bedrijfsvaartuig	Amsterdam
Ver. Het Eigendomsrecht	Amsterdam
St. Open Monumentendag	Amsterdam
Stichting voor de Nederlandse Archeologie	Amsterdam
St. RAAP	Amsterdam
Nationaal Restauratie Centrum	Amsterdam
St. Historisch Boerderij-onderzoek	Arnhem
Nederlandse Bruggen Stichting	Delft
ANWB	Den Haag
NIROV	Den Haag
Nederlandse Ver. van Monumentenzorgers	Den Haag
Ned. Jeugdbond voor bestudering v.d. geschiedenis	Den Haag
St. Recreatie	Den Haag
Ver. van Orgelbouwers in Nederland	Den Haag

Orde van Nederlandse Raadgevende Ingenieurs	Den Haag
St. Menno van Coehoorn	Den Haag
Nederlandse Kastelenstichting (NKS)	Doorn
Stichting Kastelen Documentatie	Doorn
Ver. van Kerkvoogdijen in de Ned. Herv. Kerk	Dordrecht
Landelijke Federatie Het Behouden Huis	Enkhuizen
Ver. van Beheerders v. Monumentale Kerkgebouwen	Groningen
St. Monumenten	Haaren
St. Federatie Industrieel Erfgoed Nederland	Haarlem
Stichting De Terebinth	Haren
St. tot Behoud van Particuliere Hist. Buitenplaatsen	Heerde
Stichting Jonge Bouwkunst	Hilversum
Stichting Nationaal Restauratiefonds	Hoewelaken
Het Gilde van Vrijwillige Molenaars	Huizen
St. voor de Nederlandse Archeologie	Leiden
Archeologisch Informatie Centrum	Leiden
De Nederlandse Gemalenstichting	Leiderdorp
Bouw- en Restauratiecomm. der Ned. Herv. Kerk	Leidschendam
Hist. Genootschap J. A. Leeghwater	Midden Beemster
Nederlandse Watertorenstichting	Nieuwerkerk a/d IJssel
Permanente Conf. v. d. Europese Stadsvern.	Nijmegen
St. Federatie Oud Nederlandse Vaartuigen	Obdam
Cuijpers Genootschap	Ohé en Laak
Zonnewijzerkring	Roden
Nederlands Architectuur Instituut	Rotterdam
Archeologische Werkgemeenschap Nederland	Rotterdam
St. Kerkelijk Kunstbezit in Nederland	Utrecht
St. Vakgroep Restauratie	Utrecht
Bomenstichting	Utrecht
Stichting Perceel	Utrecht
Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond	Utrecht
Vereniging van Ned. Particuliere Moleneigenaren	Veldhoven
Nederlandse Ver. van Molenmakers	Weert
Ver. Behoud Monumenten van Bedrijf en Techniek	Zaandam

Groningen:

St. Monumentenwacht Groningen
St. de Groninger Molen
St. Stadsherstel Groningen
St. Provinciale Groningse Welstandszorg
St. Oude Groninger Kerken
Ver. Vrienden van de Groninger Molens
Groninger Borgen Stichting
Ver. Stad en Lande
St. Vrienden van de Nieuwe Schans
Ver. Oud Scheemda
Veenkoloniaal Museum
St. Behoud Kerkelijke Gebouwen in de Prov. Gron.
St. Het Woonmonument

Friesland:

Ver. voor Industriële Archeologie in Friesland
Hein Buisman Stichting
Ver. Oud Harlingen
St. Stadsherstel Hindeloopen
St. Oud Kollumerland
St. Behoud Kerkelijke Gebouwen in Friesland
St. Stadsvernieuwingscorporatie
N. V. Stadsherstel Leeuwarden
St. Alde Fryske Tsjerken
Welstandszorg Hus en Hiem
St. Moderne Architectuur Friesland
St. Aed Levwerd
St. Dr. H. Popta-Gasthuis
St. Oude-Sneek en de Zuid-Westhoek
St. Piaem
St. Stadsherstel Workum

Groningen
Groningen
Groningen
Groningen
Groningen
Groningen
Groningen
Loppersum
Nieuweschans
Scheemda
Veendam
Veendam
Warffum

Drachten
Harlingen
Harlingen
Hindeloopen
Kollum
Leeuwarden
Leeuwarden
Leeuwarden
Leeuwarden
Leeuwarden
Leeuwarden
Leeuwarden
Marssum
Sneek
Witmarsum
Workum

Drenthe:

St. Het Drentse Welstandstoezicht
St. Ol Eel
Noordnederlands Museum Spoorbaan
St. Lemferdinge
St. Orvelte

Assen
Eelde
Emmen
Paterswolde
Westerbork

Overijssel:

St. Stadsherstel Almelo
Vrienden van het Bussemakerhuis
St. Het Overijssels Landschap
St. De Overijsselse Molen
St. Twickel
Hist. Ver. De Drie Marken
N.V. Bergkwartier Mij. tot Stadsherstel Deventer
Ver. Oudheidkamer Twente
St. Edwina van Heek
St. Hist. Cult. Kring Gramsbergen en de Krim
Hist. Kring Haaksbergen
Stichting Tuindorp 't Lansink
St. Beh. Kerk. gebouwen in Overijssel en Flevoland
St. Stadsherstel Kampen
St. Hist. Kring Losser
St. Historisch Museum 'Het Palthe-Huis'
St. Monumentenwacht Overijssel
Het Oversticht
Ver. Vrienden van de Stadskern Zwolle
Overijsselse Kastelenstichting
Culturele Raad Overijssel
Ver. tot Beoefening v. Overijsselsch Regt en Geschiedenis

Almelo
Borne
Dalfsen
Dalfsen
Delden
De Lutte
Deventer
Enschede
Enschede
Gramsbergen
Haaksbergen
Hengelo
Hengelo
Kampen
Losser
Oldenzaal
Zwolle
Zwolle
Zwolle
Zwolle
Zwolle
Zwolle

Gelderland:

St. Huis Bergh	's-Heerenberg
Oudh.k. Werkgemeenschap Aalten-Dinxperlo-Wisch	Aalten
Gelders Genootschap	Arnhem
St. Het Geldersch Landschap	Arnhem
St. Vrienden der Geldersche Kasteelen	Arnhem
St. Vrienden van de Geldersche Molen	Arnhem
Monumentenstichting 'Baet en Borgh'	Beneden-Leeuwen
St. De Dierense Toren	Dieren
St. Stadsherstel Doesburg	Doesburg
St. Staring Instituut	Doetinchem
Hist. Kring Duiven-Groessen-Loo	Duiven
St. Behoud v. objecten met hist. waarde Epe	Epe
N.V. Stadsherstel Harderwijk	Harderwijk
St. Stadskern Hattem	Hattem
St. Hattem Binnen en Buiten de Veste	Hattem
St. Stoomgemaal-Arkemheen	Nijkerk
Stichting Thomas van Aquino	Nijmegen
St. Fort Pannerden	Nijmegen
Heemkundige Ver. Nuwenspete	Nunspet
St. Monumentenwacht Gelderland	Oosterbeek
Vijf Dorpen in 't Groen	Renkum
Ver. Oudheidkamer Tiel	Tiel
St. tot beh. van. Monum. en Landsch. in de gem. Ubb.	Ubbergen
Historische Ver. Oud Wageningen	Wageningen
Hist. Kring Westervoort	Westervoort
Historische Ver. Tweestromenland	Wijchen
Ver. Monumentenbelangen Winterswijk	Winterswijk
St. Oude Gelderse Kerken	Zetten
St. Wijnhuisfonds	Zutphen
St. Warnsveldse monumenten	Zutphen
Gelders Oudheidkundig Contact	Zutphen

Utrecht:

Historische Kring Breukelen	Breukelen
Provinciale Utrechtse Welstandscie.	Bunnik
St. Het Utrechts Landschap	De Bilt
Boerderijenstichting Utrecht	De Bilt
Historische Ver. Vleuten-De Meern-Haarzuilen	De Meern
Historische Kring Eemnes	Eemnes
Beheerscommissie Stadsmuseum IJsselstein	IJsselstein
Historische Kring IJsselstein	IJsselstein
Historische Kring Maarssen	Maarssen
St. Slot Zuylen	Oud Zuilen
Hist. ver. Oud Renswoude	Renswoude
St. Utrechtse Kastelen	Utrecht
St. Bedrijfsmonumenten Midden-Holland	Utrecht
Utrechtse Maatschappij tot Stadsherstel NV	Utrecht
St. Het Utrechts Monumentenfonds	Utrecht
St. Stichtse Culturele Raad	Utrecht
Historische Ver. Oud-Veenendaal	Veenendaal
De Curtevenne Stichting	Vreeland
St. Het Kasteel van Woerden	Woerden
St. Hugo Kotestein	Woerden
Stichts Hollands Historische Ver.	Woerden
St. Oud Woudenberg	Woudenberg
Van de Poll Stichting	Zeist

Noord-Holland:

St. Oud Aalsmeer	Aalsmeer
St. tot Behoud van Monumentale Kerken in Alkmaar	Alkmaar
Amsterdamse Mij. tot Stadsherstel N.V.	Amsterdam
Amsterdams Historisch Museum	Amsterdam
St. Het Begijnhof	Amsterdam
St. de Nieuwe Kerk	Amsterdam

St. de Oude Kerk	Amsterdam	St. Museumstoomtram	Hoorn
St. Noordhollandse Welstandscommissie	Amsterdam	St. Stadsherstel Hoorn	Hoorn
St. Amsterdams Monumenten Fonds	Amsterdam	St. Frans Mars	Koog a/d Zaan
Krijtmolen d'Admiraal	Amsterdam	St. Huis te Manpad (Heemstede)	Laren (Gld)
St. Diogenes	Amsterdam	St. Vrienden van de Vesting Naarden	Naarden
St. De Pinto	Amsterdam	Ver. Historisch Purmerend	Purmerend
St. Claes Claeszhojfe	Amsterdam	St. De Zijper Molens	Schagerbrug
St. Het West-Indisch Huis	Amsterdam	St. Uitgeester en Akersloter Molens	Uitgeest
Amsterdams Raad van de Monumentenzorg	Amsterdam	St. Oud Uithoorn Kwakel	Uithoorn
Genootschap Amstelodanum	Amsterdam	St. Het Dorp Velsen	Velsen Zuid
Ver. voor Heemkennis Ons Amsterdam	Amsterdam	Stichting Meer-Historie	Vijffhuizen
St. Behoud Petruskerk e.o. Oud-Sloterdijk	Amsterdam	Historische Kring Weesp	Weesp
Stichting Oud Kolhorn	Barsingerhorn	Ver. Vrienden van de Oostzijderkerk	Zaandam
Alkmaarse Molenvereniging	Bergen N.H.	St. Zaans Schoon	Zaandijk
St. Kennemer Oudheidkamer	Beverwijk	Vereniging De Zaanse Molen	Zaandijk
Hist. Genootschap Midden-Kennemerland	Beverwijk	Genootschap Oud Zandvoort	Zandvoort
St. "Ons Bloemendaal"	Bloemendaal		
Ver. Oud Enkhuizen	Bovenkarspel		
Ver. Oud Broek in Waterland	Broek in Waterland	Zuid-Holland:	
Hervormde St. Broeker Kerk	Broek in Waterland	St. Kaasmuseum Bodegraven	Bodegraven
Cie. v.d. Vecht en het Oost. en West. Plassengebied	Bussum	St. Altena	Delft
Stichting Het Noordhollands landschap	Castricum	St. Monumentenfonds Den Haag en Omgeving	Den Haag
St. Werkgroep Oud Castricum	Castricum	Geschiedkundige Ver. Die Haghe	Den Haag
Rijper Museum in 't Houten Huis	De Rijk	Stadsherstel Den Haag en omgeving n.v.	Den Haag
Ver. Oud Edam	Edam	Fundatie Voorhoeve	Den Haag
St. Hart voor Egmond	Egmond aan den Hoef	St. Oud Loosduinen	Den Haag
St. Stadsherstel Enkhuizen	Enkhuizen	MAOC Gravin v Bijlandstichting	Den Haag
Stadsherstel Haarlem B.V.	Haarlem	Ver. Industriële Archeologie Z-Holland zuid	Dordrecht
Culturele Raad Noord-Holland	Haarlem	Stadsherstel Dordrecht	Dordrecht
St. Monumentenwacht Noord-Holland	Heerhugowaard	St. Stad Goedereede	Goedereede
Ver. Oud Alkmaar	Heiloo	St. Stadsherstel Gorinchem	Gorinchem
St. Hilversum Pas op!	Hilversum	St. Gouds Monumentenfonds	Gouda
St. Beh. Kerk. gebouwen in Noord-Holland	Hilversum	Ver. Behoud Stadsschoon Gouda	Gouda
Ver. Oud Hoorn	Hoorn	St. Fonds Goudse Glazen	Gouda

Oudheidkundige Kring "Die Goude"	Gouda	Historische Ver. Oud Wassenaar	Wassenaar
Culturele Raad Gouda	Gouda	Mars et Historia	Wassenaar
St. Stolwijkersluis	Gouda	Hoeksche Waards Landschap	Westmaas
St. Gemaal de Hooge Boezem	Haastrecht	St. Molen de Hoop	Zoetermeer
Ver. Oud-Dordrecht	H.I. Ambacht		
Hist. Ver. Hardinxveld-Giessendam	Hardinxveld-G.dam	Zeeland:	
St. Instandh. Molens Alblasserw. en Vijfheerenl.	Hoornaar	St. tot Beh. en Ondersteuning v. Mon. te Goes	Goes
Kerkvoogdij N.H. Gemeente	Leerdam	St. Het Zeeuws Landschap	Heinkenszand
St. Diogenes Leiden	Leiden	St. Zeeland (prov. opbouworgaan)	Middelburg
Rijnlandse Molenstichting	Leiden	Prov. Kerkvoogdij Commissie Ned. Hervormde Kerk	Middelburg
St. Oude Hollandse Kerken	Leiden	St. Monumentenbehoud	Middelharnis
Werkgroep Industrieel Erfgoed Leiden	Oegstgeest	Ver. Huis en Heem Tholen	Tholen
Ver. De Oude Dorpskern	Noordwijk	St. Veere	Veere
St. Leidse Hofjes	Oegstgeest	Ver. Stad en Lande Schouwen-Duiveland	Zierikzee
St. Dorpsbehoud Papendrecht	Papendrecht		
St. Het Kasteel v. Rhoon	Rhoon	Noord-Brabant:	
Boerderijstichting Zuid-Holland	Rotterdam	Kring "Vrienden van 's-Hertogenbosch"	's-Hertogenbosch
Stadsherstel Historisch Rotterdam N.V.	Rotterdam	Heemkundekring Barthold van Heessel	Aarle-Rixtel
St. Het Zuidhollands Landschap	Rotterdam	Heemkundekring Paulus van Daesdonck	Bavel
St. Technische Restauraties Rijnmond	Rotterdam	St. Stadsherstel Bergen op Zoom	Bergen op Zoom
St. Monumentenzorg Rotterdam	Rotterdam	St. Stadsherstel Breda	Breda
Ver. Dorp Stad en Land Welstandscommissie	Rotterdam	Heemkundekring Ledevaert	Chaaam
Ver. Stedebouwkundig Wijkbehoud	Rotterdam-Hillegersberg	St. Heemkundige Kring Jan Uten Houte	Etten-Leur
St. Vrienden Slot Teylingen	Sassenheim	Heemk. kr. De Heerlijkheid Heeze-Leende-Zesgehuchten	Geldrop
St. de Schiedamse Molens	Schiedam	Heemkundekring "De Kommanderij Gemert"	Gemert
St. Beschermd Stadsgezicht Schiedam	Schiedam	St. Het Noordbrabants Landschap	Haaren
Hist. Ver. Schoonhoven	Schoonhoven	St. Bouwcultuurfonds Zuid-Nederland	Heeze
BV Mij. tot Stadsherstel Vrijstad Vianen	Vianen	St. "Het te behouden erfgoed"	Heeze
Historische Ver. Vlaardingen	Vlaardingen	St. Brabants Heem	Heeze
Stichting Monumentenwacht Zuid-Holland	Vleuten	St. Monumentenwacht Noord-Brabant	Helvoirt
Ver. Hofwijck/Museum Hofwijck	Voorburg	Stichting Pandenbank	Helvoirt
St. Mooi Voorburg	Voorburg	Heemkundekring Onsenoort	Nieuwkuijk
St. Diogenes Voorschoten	Voorschoten		
St. Leefbaar Voorschoten	Voorschoten		

St. De Osse Molen	Oss
Heemkring Molenheide	Rijen
Heemkundige Kring De Oude Vrijheid	Sint-Oedenrode
St. Huis en Hoef Brabant	Tilburg
Ver. Vrienden van Brabantse Kastelen	Tilburg
Stichting Monumentenzorg Den Bosch	Vught

Limburg

St. Beschermd Dorpsgezicht Amstenrade	Amstenrade
St. Limburgse kastelen	Arcen
St. Heemkunde Ver.	Beek
Bond Heemschut afd. Limburg	Berg en Terblijt
Heemkundekring "Echter Landj"	Echt
Geschied- en Oudheidkundige Kring Venray	Geijsteren
Stichting Kasteel Limbricht	Limbricht
St. Monumentenwacht Limburg	Maastricht
Stichting Kunst en Cultuur Limburg	Maastricht
St. Bonnefantenmuseum	Maastricht
Limburgs Geschiedkundig en Oudheidkundig Genoots.	Maastricht
Limburgs Monumentenstichting	Maastricht
Stichting Limburgse Contactcommissie Monumentenzorg	Mechelen
Bisdome Roermond/afd. econ. en bouwzaken	Roermond
RURA	Roermond
St. Stadsherstel Roermond	Roermond
St. Jacob Kritzraedt	Sittard
Heemkundever. Roerstreek	St. Odilienberg
Milieu- en Heemkundevereniging Swalmen	Swalmen

Flevoland

Stichting v.h. Bevolkingsonderz. in de Zuiderzeepolders	Lelystad
---	----------

NCM

Rijk

Overzicht beschermde monumenten

Op de monumentenlijst geplaatste objecten naar categorie per provincie, 1 januari 1993

	G	F	D	O	GL	U	NH	ZH	Z	NB	L	FL totaal
1 Openbare gebouwen (G)	25	62	18	29	56	26	17	14	41	46	32	- 567
2 Verdedigingswerken (G)	10	18	1	128	129	32	46	110	72	66	80	- 693
3 Kerkelijke gebouwen (G)	173	306	69	129	355	120	306	310	137	274	276	3 2464
4 Objecten in en delen van kerkelijke gebouwen (K)	16	32	3	10	29	20	6	10	7	15	22	- 176
5 Gebouwen, woonhuizen (K)	636	2125	128	1540	1689	2126	9753	5031	2475	1697	2363	21 29603
6 Delen van gebouwen, woonhuizen (K)	14	45	7	41	49	28	124	158	49	19	35	- 570
7 Liefdadige instellingen (G)	16	29	6	7	28	24	109	90	14	37	10	- 371
8 Agrarische gebouwen (K)	227	309	296	580	688	458	338	617	76	473	761	- 4830
9 Molens (K)	83	119	35	52	134	30	130	223	78	119	104	- 1111
10 Weg- en waterwerken (G)	22	49	1	19	13	111	72	133	17	8	9	2 456
11 Horeca instellingen (K)	5	9	1	7	2	20	9	3	1	2	4	- 65
12 Kastelen (G)	5	17	12	34	94	85	27	34	15	40	96	- 471
13 Losse objecten niet eerder genoemd (K)	79	133	36	145	152	225	347	239	120	86	177	1 1742
Totaal	1311	3253	613	2721	3418	3305	11384	7072	3102	2882	3969	27 43119

I-13: nummering volgens CBS categorieën

G: Grote monumenten

K: Kleine monumenten

Bron: Opgave RDMZ, Zeist

Werkgelegenheid

Ontwikkeling produktie en werkgelegenheid in de restauratiesector 1986-1992

	subsidies × f l miljoen	bouwproduktie × f l miljoen	produktie per arbeidsplaats × f 1.000,-	werkgelegenheid in mensjaren
1986	123	413	123	3360
1987	140	520	125	4160
1988	117	464	128	3620
1989	102	422	130	3250
1990	122	439	153	2870
1991	147*	480	157	3060
1992	124*	468	161	2900

* cijfers vóór kasschuif NRF

De cijfers over de bouwproduktie hebben betrekking op zowel restauratie als onderhoud van monumenten, gesubsidieerd en ongesubsidieerd. Ze zijn ontleend aan het EIB-rapport 'De behoefte aan restauratievaklieden op middellange termijn' uit 1992. De gesubsidieerde produktie is met behulp van een object-specificatie ophoogfactor afgeleid uit de per jaar verleende subsidie. Voor de restauratie van woonhuismonumenten en particuliere bedrijfsgebouwen die aanspraak kunnen maken op voorfinanciering uit het Nationaal Restauratiefonds, is de ophoogfactor berekend op 4,2. Voor buiten de voorfinanciering om gesubsidieerde restauraties en voor restauraties met een bijdrage uit het Stadsvernieuwingsfonds geldt een ophogingsfactor van 2,8. De laatstgenoemde factor is ook van toepassing op het gesubsidieerde onderhoud. Voor de overige (grote) monumenten is de ophoogfactor op 1,6 gesteld.

De produktie per arbeidsplaats is berekend op basis van gemiddelde loon-, materiaal- en algemene kosten per direct werkende, gemiddelde opslagen voor winst en risico en BTW. De werkgelegenheid in mensjaren is een benadering van de totale arbeidscapaciteit die in de restauratie en het onderhoud van monumenten wordt aangewend. Het aantal vaklieden dat in werkelijkheid actief is, ligt hoger, omdat veel werknemers maar voor een deel van hun tijd in de sector werkzaam zijn. In het eerder genoemde EIB-rapport wordt het aantal restauratievaklieden dat in 1991 actief was, berekend op 4.870.

Bron: Opgave Economisch Instituut voor de Bouwnijverheid

Drs. J. Schellevis, De Cuserstraat 89, 1081 CN Amsterdam, tel.: 020-6429342.

Monumentenzorg op rijksbegroting

Financiële meerjarenplanning WVC/Rijksdienst voor de monumentenzorg 1992 tot en met 1998

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Restauraties (BRRM)	87,4	86,2	85,2	84,5	78,5	77,5	68,3
Onderhoud (subsidie)	7,1	7,8	7,8	7,8	7,8	7,8	7,8
BROM art. II	6,0	8,2	8,2	8,2	8,2	8,2	8,2
Overige uitgaven	6,5	1,1	1,1	0,8	1,3	1,3	1,3
MSP/MRP	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
TRIBK	4,1	21,8	17,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Verzuringsmiddelen	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0
totaal	115,6	129,6	124,0	105,8	100,3	99,3	91,1

Bron: Opgave RDMZ, Zeist

Financiële regelingen

Voor de instandhouding van onze historische omgeving heeft de rijksoverheid financiële voorzieningen getroffen in de vorm van een aantal subsidieregelingen. Het NCM heeft getracht deze subsidieregelingen enigszins samen te vatten, zodat daarmee een overzicht mogelijk is. Het NCM maakt daarmee géén aanspraak op volledigheid.

Naast het rijk kennen provincies en een aantal gemeenten subsidieregelingen voor de restauratie en/of het onderhoud van monumenten. Voor de van gemeentewege beschermde monumenten en beeldbepalende panden bestaan vrijwel uitsluitend mogelijkheden voor subsidie in het kader van het Stadsvernieuwingsfonds dat verderop behandeld wordt. De regelingen van de provincies staan per provincie vermeld in het desbetreffende hoofdstuk (pag. 49 en volgend).

Begrippen

De subsidieregelingen die hierna genoemd worden, bevatten een aantal begrippen:

De minister:

de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.

Monumenten:

in het monumentenregister, zoals bedoeld in artikel 6 van de Monumentenwet, opgenomen onroerende zaken dan wel onroerende zaken, omtrent welke de minister het voornemen tot inschrijving in het monumentenregister heeft kenbaar gemaakt, alles voorzover het geen archeologische monumenten betreft.

Kerkelijke monumenten:

onroerende monumenten welke eigendom zijn van een kerkgenootschap, kerkelijke gemeente of parochie of van een kerkelijke instelling en welke uitsluitend of voor een overwegend deel wordt gebruikt voor de uitoefening van de eredienst.

Beeldbepalende panden:

panden die niet als monument zijn beschermd maar die naar het oordeel van het gemeentebestuur een kenmerkend onderdeel vormen van een stads- of dorpsgezicht dat is aangewezen.

Restauratiewerkzaamheden:

die werkzaamheden aan het monument, het normale onderhoud te boven gaand, die voor de instandhouding ervan noodzakelijk zijn.

Subsidiabele restauratiekosten:

die kosten die burgemeester en wethouders, onder voorbehoud van goedkeuring door de minister, dan wel de minister zelf op een ingediende en gespecificeerde begroting als subsidiabel heeft aangemerkt.

Eigenaar:

hij die krachtens zakelijk recht het recht van eigendom heeft, dan wel hij die krachtens een duurzaam persoonlijk recht het gebruik heeft over het monument.

Besluit Rijkssubsidiëring Restauratie Monumenten (BRRM)

Nadere aanduiding

Besluit van 5 oktober 1990, nr. 90.009852, Staatsblad 1990, 529. De BRRM is ingegaan op 1 januari 1991 en vervangt de Rijkssubsidieregeling Restauratie Monumenten (RRM) van 1 januari 1986.

Categorie

Panden vermeld op de Rijksmonumentenlijst.

Bijdrage

1. De subsidie bedraagt een percentage van de subsidiabele restauratiekosten.
2. Voorzover niet anders bepaald in het derde lid, gelden de volgende percentages:
 - a. voor kerkelijke monumenten; 50;
 - b. voor monumenten met uitzondering van molens, waarvan eigenaar is een binnen het rijk gevestigd privaatrechtelijke rechtspersoon, die zonder winstoogmerk de instandhouding van één of meer monumenten ten doel heeft: 50;
 - c. voor molens, die uit een oogpunt van monumentenzorg bedrijfsvaardig zijn of door de restauratie bedrijfsvaardig worden gemaakt en waarvan eigenaar is een binnen het rijk gevestigde privaatrechtelijke rechtspersoon, die zonder winstoogmerk de instandhouding van monumenten ten doel heeft: 50;
 - d. voor monumenten waarvan eigenaar is een publiekrechtelijke rechtspersoon en voor andere dan de onder c. bedoelde molens, die uit een oogpunt van monumentenzorg bedrijfsvaardig zijn of door de restauratie bedrijfsvaardig worden gemaakt: 40;
 - e. voor alle andere monumenten: 30;
 - f. voor orgels, carillons, klokken en uurwerken, die deel uitmaken van een monument en die vermeld worden in het register waarin dat monument is ingeschreven, voor zover dat monument valt:
 - onder de onder a. en b. genoemde categorieën: 50;
 - onder de onder d. genoemde categorie: 40;
 - onder de onder e. genoemde categorie: 30.
3. Het desbetreffende percentage in het tweede lid wordt met 30 verhoogd, indien naar de situatie van het moment van indiening van de aanvraag om subsidie bij de gemeente, de eigenaar:

- b. een lichaam is als bedoeld in artikel 5 onder d van de Wet op de vennootschapsbelasting 1969;
- c. tevens bewoner is van het pand dat geheel behoort tot diens privé-vermogen en hij de kosten van de restauratie niet kan aanmerken als aftrekbare kosten in de zin van de Wet op de inkomstenbelasting 1964.

Toekenning subsidie

Aanvraag van subsidie geschiedt bij de gemeente.

Toekenning van subsidie uit hoofde van de BRRM is alleen mogelijk indien het betreffende object voorkomt op het meerjarenprogramma van de gemeente waarin het is gelegen. Alleen voor gemeenten die zo'n meerjarenprogramma indienen wordt ten behoeve van subsidiëring van restauratieprojecten jaarlijks een budget gereserveerd bij de RDMZ.

Subsidie wordt slechts toegekend voorzover het voor de betrokken gemeente berekende budget toereikend is. Bovendien wordt bij de toekenning rekening gehouden met de prioriteit die de gemeente in haar meerjarenprogramma aan restauratie van het betreffende object heeft toegekend. Voor gemeenten met een budget van minder dan f 100.000,- en die niet beschikken over een gemeentelijke monumentenverordening stellen Gedeputeerde Staten ieder jaar een provinciaal prioriteitenoverzicht op. Toekenning van subsidie aan eigenaren van objecten die zich in dergelijke gemeenten bevinden is derhalve afhankelijk van het provinciale budget en het provinciale prioriteitenoverzicht. Het provinciale budget bestaat uit de voor de betreffende gemeenten afzonderlijk berekende budgetten.

Een overzicht van de door het rijk per gemeente vastgestelde bedragen van de budgetreservering voor 1996 t/m 1998 staan opgenomen op pagina 58 en volgend.

Kanjerregeling

Indien een restauratie van een beschermd monument dat voorkomt in een meerjarenprogramma een subsidie zal vergen dat tenminste gelijk is aan 6 maal het voor de betrokken gemeente laatst berekende budget kan de minister met instemming van burgemeester en wethouders aan de eigenaar subsidie verlenen in de subsidiabele kosten van een restauratie van dat monument (art. 9). Indien een dergelijke subsidie wordt toegekend, wordt gedurende de drie opeenvolgende jaren voor de betreffende gemeente geen budget gereserveerd.

Tijdelijke regeling kerkgebouwen

Omschrijving

De minister van WVC heeft voor een periode van vijf jaar (1990-1994) een extra bedrag beschikbaar gesteld van 130 miljoen gulden (26 miljoen per jaar) ten behoeve van de instandhouding van monumentale kerkgebouwen.

Met deze regeling, die onderdeel uitmaakt van de BRRM (art. 10), wil de minister bijdragen aan een structureel behoud van monumentale kerken. De gebouwen kunnen met behulp van extra middelen in een dusdanige bouwtechnische staat worden gebracht, dat de eigenaren in de toekomst kunnen volstaan met een beroep op de subsidiemogelijkheden voor onderhoud van deze categorie monumenten.

Toepassing

De tijdelijke regeling is alleen van toepassing waar het gaat om kosten die gemaakt moeten worden om die onderdelen te herstellen die zich in een zodanig slechte staat bevinden dat er gevaar bestaat voor personen danwel dat het voortbestaan van het gebouw in gevaar is of binnen enkele jaren in gevaar komt. Restauratie van bijvoorbeeld muurschilderingen, altaren, orgels en dergelijke vallen

erbuiten en moeten via de normale regeling worden bekostigd. De regeling geldt in principe voor alle kerkgebouwen die voorkomen op de rijksmonumentenlijst. Het huidige gebruik doet er niet toe. Wel moet het gebouw voorkomen in een meerjarenprogramma als bedoeld in artikel 3 van de BRRM. Voor de werkzaamheden waarvoor subsidie uit hoofde van deze regeling wordt aangevraagd, mag niet eerder een toezegging zijn gedaan op basis van de BRRM.

Bijdrage

Wat betreft de hoogte van de te verkrijgen bijdrage, de aanvraag en de procedure gelden de normen zoals geregeld in de BRRM.

Stichting Nationaal Restauratiefonds

De Stichting Nationaal Restauratiefonds werd in 1985 met medewerking van de minister van WVC opgericht. Tot de opdrachten van de stichting behoort het verzorgen van een deel van de financiële zaken die voortvloeien uit de subsidieregelingen voor rijksmonumenten zoals de BRRM en de BROM. Die financiële aangelegenheden omvatten:

- het uitbetalen van subsidies;
- het voorfinancieren van subsidies en Restauratie-hypotheek;
- het verstrekken van Restauratie-hypotheek;
- het beheren van een rekening courant ten behoeve van het onderhoud van kerken;
- het geven van financiële voorlichting.

De Restauratie-hypotheek worden verstrekt op grond van een subsidietoezegging van het Rijk aan monumenteigenaren met fiscale aftrekmogelijkheden.

De voornaamste voorwaarden zijn:

- de rente ligt 5% beneden de geldende marktrente, maar bedraagt minimaal 0,5%;

- de rente is gedurende de gehele looptijd van de lening vast, er zijn dus geen tussentijdse rente-aanpassingen;
- de looptijd is 30 jaar (maximaal);
- de betaling van rente en aflossing verloopt volgens het annuïteitensysteem, dus gedurende de gehele looptijd van de lening gelijke maandelijks lasten;
- extra en algehele aflossing is altijd onbeperkt boetevrij mogelijk;
- de lening geschiedt onder hypothecair verband, met dien verstande, dat met een 2e of 3e hypotheek genoeg kan worden genomen;
- het minimaal te betalen bedrag voor rente en aflossing is f 50,— per maand;
- de eenmalige afsluitkosten bedragen 1,5% van het leningsbedrag;
- de Restauratie-hypotheek is in principe overdraagbaar; bij verkoop kan de nieuwe eigenaar de goedkope lening in "overnemen";
- bij kleine leningen (bedragen onder de f 10.000,—) behoeft, ter besparing van kosten, geen hypotheekvestiging plaats te vinden.

De Rijksdienst voor de Monumentenzorg zendt een kopie van de subsidietoezegging naar het Nationaal Restauratiefonds. Zodra die kopie daar is ontvangen krijgt de eigenaar van het Nationaal Restauratiefonds alle benodigde informatie. Hij hoeft hiervoor zelf dus geen actie te ondernemen.

In de subsidiebeschikking wordt door de RDMZ vermeld per welke datum het bedrag van de subsidie (en daarmee ook dat van de Restauratie-hypotheek) zullen worden uitbetaald. Die betaling kan soms wel zo'n zes jaar op zich laten wachten. Wanneer de eigenaar de restauratie uit zou stellen tot hij over dat geld kan beschikken, kan dit in de praktijk betekenen dat:

- door het uitstel het verval en de gebreken ernstiger worden, waardoor de restauratiekosten toenemen;
- door stijging van lonen en materiaalprijzen verhoging van kosten ontstaat;

- het betreffende pand nog niet kan worden gebruikt, wat extra kosten of gemis aan inkomsten kan veroorzaken;
- onzekerheden ontstaan m.b.t. financiering in de toekomst.

Om aan deze bezwaren tegemoet te komen, biedt het Nationaal Restauratiefonds de mogelijkheid tot voorfinanciering van zowel de toegezegde subsidie als de eventuele Restauratie-hypotheek. De verschuldigde rente is gunstig, het totaalbedrag wordt ingehouden op het bedrag waarop men volgens de subsidietoezegging recht heeft.

Rekening-courant BROM

In het BROM is een bijzonder subsidie-regime geschapen voor onderhoud aan kerkgebouwen. Indien een onderhoudsplan de goedkeuring van de minister draagt, kan de minister een subsidie verlenen van 60% van de totale kosten van de onderhoudswerkzaamheden die gedurende 10 jaar verricht zullen worden. Het Nationaal Restauratiefonds biedt aan de gesubsidieerden een rekening-courant aan. Met deze faciliteit, waarin de door de minister toegezegde 60% subsidie en de 'eigen' 40% zijn opgenomen, kan in het uitgavenpatroon worden afgeweken van de tijdstippen waarop subsidiebedragen beschikbaar komen. Op deze wijze kunnen de noodzakelijke werkzaamheden volgens het schema van het onderhoudsplan, dus zonder vertraging, worden uitgevoerd. Bij een eventueel lager uitvoeringstempo kan gespaard worden en ontstaan rente-opbrengsten. Onderhoud aan kerkgebouwen kan hierdoor voor een lange periode zeker worden gesteld.

Totaal-financiering

Bij de financiering van een restauratie kunnen verschillende 'potjes' worden aangeboord, zoals Rijks-, gemeentelijke en/of provinciale subsidies en eigen middelen. Vaak zal echter ook een aanvullende financiering nodig zijn.

Het Restauratiefonds biedt eigenaren de mogelijkheid om zowel het voorfinancieren en uitbetalen van de verschillende subsidies als de financiering van het restant in één keer te regelen. Deze 'Totaal-financiering' biedt de eigenaar een aantal voordelen, ze neemt veel administratieve rompslomp uit handen en werkt kostenbesparend. Bovendien geeft ze in een vroegtijdig stadium inzicht in de financiële haalbaarheid van een restauratie. Met een aantal gemeenten is voor de Totaal-financiering een overeenkomst gesloten om een efficiënte werkwijze te bevorderen.

Revolving Fund

Een belangrijk kenmerk van het BRRM-systeem is dat een monumenteigenaar in geval van fiscale aftrekmogelijkheden van restauratiekosten een deel van de beschikbare subsidie in de vorm van een laagrentende lening ontvangt. Sedert 1990 vloeien de rente en aflossing van deze leningen terug in het zogenaamd Revolving Fund, waaruit het geld opnieuw wordt aangewend in de vorm van Restauratie-hypotheekleningen ter grootte van de subsidiabele kosten. De opnieuw beschikbaar komende gelden worden aangewend voor 'kanjer'restaurants, restauraties die, zeker in de kleine gemeenten, het jaarlijkse monumentenbudget ver te boven gaan en daarom vaak jaren zijn uitgesteld. De restauratie moet opgenomen zijn in het meerjarenprogramma en het subsidiebeslag dient minimaal 6 maal het laatst berekende jaarbudget van de gemeente te bedragen. Bovendien moet er 100% gemeentegarantie verstrekt worden. Omdat met het Revolving Fund beoogd wordt extra restauraties te financieren, mag de lening niet gestapeld worden met BRRM-subsidies. Eventueel reeds toegekende subsidies worden in mindering gebracht. In tegenstelling tot de kanjerregeling van het Rijk hoeven er geen jaarbudgetten ingeleverd te worden. Voor de gemeenten die een samenwerkingsovereenkomst met het Restauratiefonds hebben gesloten, geldt een afwijkende regeling.

Brochures

De Stichting Nationaal Restauratiefonds heeft enkele brochures gepubliceerd. De brochure "Een nieuw leven voor uw monument" biedt een handleiding voor de voorbereiding van een restauratie. U vindt hierin informatie over vergunningen, subsidies, financiering en fiscale faciliteiten. Ook worden de voorfinanciering en de Restauratiehypotheek in deze brochure nader toegelicht. De brochure "Uw Monument en de Fiscus" geeft specifieke informatie over de belasting-faciliteiten waarvan een eigenaar van een 'rijks'-monument, die inkomsten- of vennootschapsbelasting-plichtig is, gebruik kan maken. Er is ook een algemene brochure die een inzicht geeft in de mogelijkheden van de Totaal-financiering. Naast deze brochures is ook een aantal informatiebladen beschikbaar met beknopte informatie over verschillende onderwerpen.

Adres:

Nationaal Restauratiefonds
Westerdorpsstraat 68
Postbus 15, 3870 DA Hoevelaken
Tel: 03495-39439
Fax: 03495-39595

Fiscale aftrek restauratiekosten

De regeling voor fiscale aftrek van restauratiekosten van monumentenwoningen heeft in 1985 een belangrijke wijziging ondergaan die een verbetering inhoudt voor eigenaren die willen gaan restaureren. In de jaren 1971 en 1972 was het gebruikelijk dat de fiscus zich met het vaststellen van het fiscaal aftrekbare bedrag richtte op het bedrag dat door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg als zuivere restauratiekosten werd gezien. Later werd dit uitgangspunt

losgelaten en ontstonden vrij grote interpretatieverschillen tussen de verschillende belastinginspecties. Een ander probleem was dat een eigenaar die een restauratie begint, pas achteraf duidelijk wist waar hij fiscaal aan toe is.

Belastingdienst/Bureau Monumentenpanden

Sinds 1-1-1985 kan de beoordeling van de fiscale gevolgen van monumentenrestauraties worden gedaan door de Belastingdienst/Bureau Monumentenpanden dat verbonden is aan de Inspectie der directe belastingen in Amersfoort.

Aanvankelijk gold deze faciliteit alleen voor privé-eigenaren van (woonhuis-)monumenten. Sinds 1-10-1987 geldt deze mogelijkheid ook voor monumentenpanden die tot het ondernemingsvermogen behoren.

Hierdoor wordt een meer uniforme gedragslijn gehanteerd. Bovendien kan vooraf uitsluitel verkregen worden over de fiscale gevolgen van een voorgenomen restauratie.

Fiscale aftrekmogelijkheden spelen bij monumentenrestauraties een belangrijke rol, omdat in deze gevallen in feite een deel van de kosten via het fiscale voordeel wordt terugontvangen. Bovendien hangt de hoogte van de door het Rijk toe te kennen subsidie af van het feit of de eigenaar wel of niet van de fiscale aftrekmogelijkheden gebruik kan maken.

Vaak zal met name de particulier het mede van de fiscale aftrekmogelijkheden laten afhangen of een restauratie wel of niet wordt uitgevoerd. De eigenaren van monumentenwoningen die inkomsten- of vennootschapsbelastingplichtig zijn en hun huis willen gaan restaureren, kunnen een speciaal aanvraagformulier (gecombineerd met aanvraag restauratiesubsidie) invullen en opsturen naar de Belastingdienst/Bureau Monumentenpanden te Amersfoort, eventueel via de gemeente. Deze raadpleegt de Inspectie der directe belastingen waaronder de betrokken belastingplichtige

ressorteert. Binnen tien weken nadat het aanvraagformulier met de nodige bijlagen is binnengekomen, moet de inspecteur in Amersfoort een beslissing nemen over de fiscale gevolgen van de restauratie en de betrokkene dat schriftelijk mededelen. Als de inspecteur niet binnen tien weken tot een besluit kan komen, moet hij de betrokkene daarvan schriftelijk in kennis stellen onder vermelding van de datum waarop de beslissing kan worden verwacht. De beslissing van het BBM is bindend (tenzij de situatie tussentijds wijzigt) voor de betrokken inspecteur der directe belastingen. De regeling geldt alleen voor monumenten die een bescherming op grond van de Monumentenwet genieten. Eigenaren van gemeentelijke- en provinciale monumenten komen niet voor deze regeling in aanmerking.

Informatie

Over de fiscale aftrek van restauratiekosten is door het Nationaal Restauratiefonds in samenwerking met het Belastingdienst Bureau Monumentenpanden de brochure "Uw Monument en de Fiscus" uitgegeven.

Adres:

Belastingdienst/Bureau Monumentenpanden
Postbus 4050
3800 EB Amersfoort
telefoon: 033-505505.

Besluit Rijkssubsidiëring Onderhoud Monumenten (BROM)

Per 1 februari 1990 is een nieuwe regeling inzake de subsidiëring van onderhoud aan rijksmonumenten in werking getreden. Dit 'Besluit Rijkssubsidiëring Onderhoud Monumenten' vervangt de Rijkssubsidiëring Onderhoud Monumenten (ROM, 1986,

MMZ/MO-4-3064 I). Bovendien is ook de subsidiëring ten behoeve van instandhouding van wind- en watermolens hierin opgenomen. Aangezien subsidie wordt verleend over onderhoudswerkzaamheden die verricht zijn in het voorbije jaar, zal voor onderhoud dat in 1989 werd uitgevoerd, het nieuwe regime reeds gelden.

Nadere aanduiding

Besluit van 28 november 1989, nr. 89.010225, Staatsblad van 5 december 1989, nr. 529.

Categorieën

De minister kan aan de eigenaar van een monument subsidie verlenen in de kosten van de naar het oordeel van de minister sober en doelmatig uitgevoerde onderhoudswerkzaamheden daaraan voorzover het monument behoort tot een van de volgende categorieën:

- a. kerkgebouwen;
- b. kastelen, historische landhuizen en buitenplaatsen;
- c. hofjes van liefdadigheid;
- d. stoomgemalen;
- e. opstallen op begraafplaatsen;
- f. boerderijen met rieten daken, die in gebruik zijn ten behoeve van een agrarisch bedrijf (slechts ten behoeve van het rieten dak);
- g. wind- en waterradmolens die als zodanig in bedrijf zijn;
- h. wind- en waterradmolens die maalvaardig zijn en niet als zodanig in bedrijf zijn;
- i. orgels, voor zover deze deel uitmaken van een op grond van de Monumentenwet 1988 beschermd monument, dat vanwege of mede vanwege de monumentale waarde van het orgel die bescherming geniet.

Bijdrage

1. De subsidie ten behoeve van een kerkgebouw bedraagt 50% van de totale kosten van de onderhoudswerkzaamheden die verricht

- zijn in het jaar waarvoor de subsidie wordt aangevraagd, tot een subsidiebedrag van ten hoogste f 12.500,- per jaar, met een minimum van f 500,- per jaar;
2. Voor de hierboven genoemde categorieën b. tot en met f., bedraagt de subsidie 40% van de totale onderhoudskosten tot een subsidiebedrag van ten hoogste f 10.000,- per jaar en met een minimum van f 500,- per jaar;
 3. Voor wind- en waterradmolens die als zodanig in bedrijf zijn, wordt een subsidie verleend van 40% tot ten hoogste f 2.000,- per jaar en met een minimum van f 100,- per jaar;
 4. Ten behoeve van wind- en waterradmolens die maalvaardig zijn en niet als zodanig in bedrijf zijn, is subsidie mogelijk van 40% tot ten hoogste f 1.200,- per jaar en met een minimum van f 100,- per jaar;
 5. De subsidie ten behoeve van orgels als bedoeld onder i. bedraagt 40% tot ten hoogste f 1.200,- en met een minimum van f 100,- per jaar.
 6. In afwijking van het hierboven bepaalde, bedraagt de subsidie voor een kerkgebouw 50% van de totale onderhoudskosten tot een subsidiebedrag van ten hoogste f 50.000,-, indien de onderhoudswerkzaamheden zijn uitgevoerd overeenkomstig een door de aanvrager ingediend en door de minister goedgekeurd onderhoudsplan;
 7. Ten behoeve van een kasteel, historisch landhuis en buitenplaats bedraagt de subsidie 40% tot een subsidiebedrag van ten hoogste f 40.000,- indien de onderhoudswerkzaamheden zijn uitgevoerd overeenkomstig een door de aanvrager ingediend en door de minister goedgekeurd onderhoudsplan.
 8. Uit het onder 6. en 7. bedoelde onderhoudsplan moet blijken dat de eigenaar over de periode waarop het onderhoudsplan betrekking heeft, jaarlijks meer dan f 25.000,- aan onderhoudskosten zal moeten besteden. Het onderhoudsplan dient door de minister te zijn ontvangen voordat met de onderhoudswerkzaamheden in het eerste jaar waarop het plan betrekking heeft, is begonnen.

Aanvraag

Op een vast formulier bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, in te leveren vóór 1 april van het jaar volgend op het jaar waarin de onderhoudswerkzaamheden zijn uitgevoerd. De aanvraag dient vergezeld te gaan van de rekeningen van de uitgevoerde onderhoudswerkzaamheden en de daarop betrekking hebbende bewijzen van betaling. Een aanvraag ten behoeve van kerkgebouwen, kastelen, historische landhuizen en buitenplaatsen moet vergezeld zijn van een bouwkundig inspectierapport, opgesteld in het jaar waarop de aanvraag betrekking heeft.

Onderhoudssubsidie beschermde kerkgebouwen

Hoofdstuk III van het Besluit Rijkssubsiëring Onderhoud Monumenten bevat een aparte regeling ten behoeve van het onderhoud van beschermde kerkgebouwen. De minister kan aan de eigenaar of huurder van een beschermd kerkgebouw voor perioden van 10 jaren subsidie verlenen in de kosten van de naar het oordeel van de minister sober en doelmatig uitgevoerde onderhoudswerkzaamheden aan de buitenkant daarvan ten behoeve van het wind- en waterdicht houden.

Bijdrage

Voor deze categorie monumenten bedraagt de subsidie 60% van de totale kosten van de onderhoudswerkzaamheden die gedurende 10 jaren verricht zijn volgens een door de minister goedgekeurd onderhoudsplan. Subsidie wordt slechts toegezegd indien de financiële dekking van het gedeelte van 40% van de kosten van de voorgenomen onderhoudswerkzaamheden, dat niet door subsidie gedekt kan worden, naar genoegen van de minister zeker gesteld is.

Aanvraag

De subsidie wordt voor een periode van 10 jaren door de eigenaar bij de minister aangevraagd voor 1 oktober van het jaar dat vooraf gaat aan het eerste jaar waarop het onderhoudsplan betrekking heeft; de aanvraag gaat vergezeld van het onderhoudsplan.

Procedure

Nadat subsidie is toegezegd, worden jaarlijks bij wijze van voorschot de door de eigenaar ingediende rekeningen voor 60% vergoed tot ten hoogste één tiende deel van de toegezegde subsidie. Indien aan een eigenaar in enig jaar minder dan het voor dat jaar voor hem beschikbare voorschot is betaald, wordt het verschil toegevoegd aan het bedrag dat in het volgende jaar bij wijze van voorschot aan hem kan worden betaald.

De eigenaar of huurder dient jaarlijks binnen drie maanden na afloop van het kalenderjaar een overzicht bij de minister in van:

- a. de verrichte onderhoudswerkzaamheden;
- b. de daarmee gemoeide kosten;
- c. schriftelijke bewijsstukken waaruit blijkt dat de in rekening gebrachte kosten betaald zijn.

De eigenaar dient in het derde, zesde en negende jaar van de periode waarvoor een subsidie is toegezegd, een bouwkundig inspectierapport bij de minister in dat is opgesteld in het jaar waarin het wordt ingediend.

Na ontvangst van het tiende overzicht als hierboven bedoeld, wordt de definitieve subsidie vastgesteld en schriftelijk aan de eigenaar meegedeeld.

Beschikking bijdragen achterstallig onderhoud historische parken, tuinen en buitenplaatsen

Nadere aanduiding

Circulaire 11 oktober 1983/nr. NBOR/BJA/101

Categorie

(Onderdelen van) parken, tuinen en buitenplaatsen welke met name van belang zijn uit oogpunt van natuurschoon, cultuurhistorie en recreatie.

Oppervlakte groter dan 1 hectare. Eerste aanleg van vóór 1850, waar nog sprake is van een herkenbare aanleg, en geregistreerd als beschermd monument of uit cultuurhistorisch oogpunt een samenhangend geheel vormend met een historisch huis (monument) of beschermd natuurmonument.

Bijdrage

- Maximaal 80% van de gemaakte netto-kosten van de verrichte werkzaamheden van maximaal f 62.500,—;
- 100% van de in redelijkheid gemaakte kosten voor het opstellen van het plan.

Aanvraag

Bij het Ministerie van Landbouw en Visserij, Postbus 20401, 2500 EK 's-Gravenhage, gericht aan ministers van L&V en WVC vóór 1 januari van het kalenderjaar waarop de aanvraag betrekking heeft.

N C M

Provincies

Monumentenzorg op provinciale begrotingen

Overzicht uitgaven monumentenzorg op provinciale begrotingen (1993)*

	Totaal	Groningen	Friesland	Drenthe	Overijssel
Aantal inwoners per 1-1-1993 ⁽¹⁾ in % van totaal	15.238.296 ⁽²⁾ 100	555.350 3,6	603.877 4,0	448.155 2,9	1.038.685 6,8
Aantal rijksmonumenten per januari 1993 in % van totaal	43.119 100	1.311 3,0	3.253 7,5	613 1,4	2.721 6,3
Totaal bestedingen monumentenzorg in 1993 in % van totaal	25.930.675 100	1.659.200 6,4	1.107.560 4,3	747.000 3,0	1.945.800 7,5

Ter vergelijking:

Totaal bestedingen monumentenzorg in 1992	28.218.353	1.596.000	1.439.426	737.000	1.827.200
---	------------	-----------	-----------	---------	-----------

Specificatie 1993:

Subsidies voor restauratie en onderhoud	16.268.240	342.700	8.258.20	595.000	863.500
Monumentenwacht	4.862.220	330.200	210.040	116.000	352.500
Provinciale organisaties	2.947.463	937.800	12.700	10.000	666.800
Landelijke organisaties	73.010	4.000	3.500	—	—
Diverse	1.779.742	44.500	55.500 ⁽³⁾	26.000 ⁽⁴⁾	63.000

* Exclusief uitgaven in het kader van het Monumenten Inventarisatie Projekt

Gelderland	Utrecht	N-Holland	Z-Holland	Zeeland	N-Brabant	Limburg	Flevoland
1.840.281 12,1	1.046.990 6,9	2.440.939 16,0	3.295.241 21,6	360.934 2,4	2.243.116 14,7	1.119.960 7,4	242.973 1,6
3.418 7,9	3.305 7,7	11.384 26,4	7.072 16,4	3.102 7,2	2.882 6,7	3.969 9,2	27 0,1
5.309.053 20,4	2.330.200 9,0	3.170.500 12,2	4.036.000 15,5	1.250.450 4,8	1.287.612 5,0	2.721.300 10,5	366.000 1,4
6.950.938	2.251.400	3.773.004	4.236.000	1.201.500	1.146.995	2.733.850	325.000
3.525.000	1.535.900	2.116.500 ⁽⁶⁾	3.400.000	647.100 ⁽¹⁰⁾	268.120	1.998.600	150.000
658.980	447.300	724.200	456.000	418.900	865.500	282.600	—
1.027.713	38.850	33.000	—	16.100	⁽¹⁶⁾	204.500	—
7.360	—	20.800	30.000 ⁽¹⁷⁾	7.350	—	—	—
90.000	308.150 ⁽⁵⁾	276.000 ⁽⁷⁾	150.000 ⁽⁹⁾	161.000 ⁽¹¹⁾	153.992 ⁽¹³⁾	235.600 ⁽¹⁴⁾	216.000 ⁽¹⁵⁾

Bron: CBS, RDMZ, Provincies, voor noten zie bladzijde 48

Uitgaven voor monumentenzorg volgens de provinciale begrotingen 1993 (in guldens)

Per monument		Per inwoner	
Flevoland	13.556	Gelderland	2,88
Gelderland	1.553	Zeeland	3,46
Drenthe	1.219	Groningen	2,99
Groningen	1.266	Limburg	2,43
Utrecht	705	Friesland	1,83
Overijssel	715	Utrecht	2,23
Limburg	686	Drenthe	1,67
Zuid-Holland	571	Flevoland	1,51
Friesland	340	Overijssel	1,87
Noord-Brabant	447	Noord-Holland	1,30
Zeeland	403	Zuid-Holland	1,22
Noord-Holland	279	Noord-Brabant	0,57
Het landelijke cijfer is	699	Het landelijke cijfer is	1,96

Noten

- (1) Bron CBS
- (2) Incl. Centrale Persoons Registratie 1.768 personen
- (3) Project Monument van de maand
- (4) Boerderijen met rieten daken
- (5) Waaronder:

Archeologie	f	226.700
Incidentele subsidies voor particulier initiatief t.b.v. activiteiten van bovengemeentelijk belang	f	28.450
Voorlichting en educatie	f	53.000
- (6) Restauratie en onderhoud van rijksmonumenten buiten de bebouwde kom en provinciale en gemeentelijke monumenten. Restauratie en onderhoud van molens en stoomgemalen binnen de bebouwde kom. Verder subsidie voor de maal- en draaipremieregeling voor molens.
- (7) Archeologie en plaatselijk
- (10) Waaronder draaipremieregeling voor molens
- (11) Kosten archeologie en subsidiëring
- (13) Archeologie (provinciale archeoloog en noodopgravingen)
- (14) Bijdragen provinciaal archeoloog en noodopgravingen
- (15) Bijdrage provinciaal archeoloog

Archeologische onderzoek, opgravingen	f	75.000
Archeologisch depot	f	66.000
- (16) Via Monumentenwacht
- (17) Landelijk en plaatselijk en provinciaal

Monumentenzorg in de provincies

Groningen

- Contactpersoon: J. van Boon
Telefoon: 050-164312, fax: 050-164933
Provincie Groningen
Dienst WEB
Afdeling Welzijn
Postbus 383
9700 AJ Groningen
- Monumentenverordening: nee
- Monumentencommissie: nee
- Monumentenlijst: nee
- Beleidsnota: 'Een toekomst voor monumenten', 1989
- Restauratiesubsidie:
rijksmonumenten (kerkorgels, omvangrijke restauraties (kanjers)):
geen vaste percentages
- Onderhoudssubsidie:
rijksmonumenten (kerken, molens, historische landhuizen);
molens 25%, overige geen vaste percentages
- Specifieke fondsen:
Provinciaal Stimuleringsfonds Monumenten

Friesland

- Contactpersoon: L. Bakker-Holties
Telefoon: 058-925814, fax: 058-925123
Provincie Friesland
Hoofdgroep Ruimtelijke Ordening
Afdeling Ruimtelijke plannen
Postbus 20120
8900 HM Leeuwarden

- Monumentenverordening: nee
- Monumentencommissie: in voorbereiding
- Monumentenlijst: nee
- Beleidsnota: Beleidsplan Bouwen en Wonen, maart 1990
- Restauratiesubsidie:
alle categorieën rijksmonumenten: 10%, molens 15%
andere monumenten, indien van provinciaal belang: max. 35%
- Onderhoudssubsidie:
rijksmonumenten: 10%, molens 15%

Drenthe

- Contactpersoon: ing. W. F. Postma
Telefoon: 05920-65555, fax: 05920-65777
Provinciehuis van Drenthe
Dienst WEB,
Afd. Cultuur, monumentenzorg en educatie
Westerbrink 1
9400 AC Assen
- Monumentenverordening: sinds 19 september 1984
- Monumentencommissie: sinds 1984
- Monumentenlijst: ontwerp-lijst met 860 objecten, waarvan de gemeenten Ruinerwold, Dalen, Peize, Dwingeloo, Eelde, Rolde, Vries, Westerbork en Havelte definitief zijn vastgesteld.
- Beleidsnota: monumentenzorg in Drenthe, 18 december 1991.
- Restauratiesubsidie:
alle categorieën rijksmonumenten: 10%, molens 20%.
- Onderhoudssubsidie:
rijksmonumenten (BROM-categorieën): 10%, molens: 15%
- Specifieke subsidies/fondsen:
— subsidieregeling rieten daken, 27 september 1989;
— draaipremieregeling voor molens, 27 september 1989;

- subsidieregeling aankoop molens, 27 september 1989;
- subsidieregeling provinciale monumenten, 27 september 1989.

Overijssel

- Contactpersoon: mevr. drs. J. W. Verver
Telefoon: 038-251250, fax: 038-252680
Provinciale Griffie van Overijssel
Dienst WEB, afd. Cultuur en Educatie
Postbus 10078
8000 GB Zwolle
- Monumentenverordening: nee
- Monumentencommissie: ja
- Monumentenlijst: nee, een aandachtslijst van monumenten van provinciaal belang wordt opgesteld
- Beleidsnota: Nota Monumentenzorg in Overijssel (1990)
- Restauratiesubsidie:
Landelijke bouwkunst, knelpunten
- Onderhoudssubsidie:
alleen molens: max. 25%, monumenten van provinciaal belang 40%

Gelderland

- Contactpersoon: drs. A. A. Scova Righini
Telefoon: 085-599291, fax: 085-599480
Provinciale Griffie van Gelderland
Dienst RWG/B&W → M&S
Postbus 9090
6800 GC Arnhem

- Monumentenverordening: nee
- Monumentencommissie: nee
- Monumentenlijst: nee
- Beleidsnota: Discussienota Provinciaal Monumentenbeleid, 30 januari 1985.
- Restauratiesubsidie:
Regeling 1989-1992.
1989-1990: overgangsregeling: alle rijksmonumenten: 5%; gemeentelijke monumenten: 15%, max. f 100.000,—
1991-1992: p.m.
- Onderhoudssubsidie volgens overgangsregeling:
mogelijk voor gemeentelijke monumenten en rijksmonumenten die geen aanspraak maken op BROM-regeling: 25% tot max. f 12.500,— per jaar;
rijksmonumenten die wel aanspraak maken op BROM-regeling: 1989-1990: 15% tot max. f 7.500,—;
1991-1992: p.m.
- Specifieke subsidies/fondsen:
— Provinciaal Monumentenfonds Gelderland

Utrecht

- Contactpersoon: G. van Baaren
Telefoon: 030-583239, fax: 030-522564
Provincie Utrecht
Afdeling Stedelijk gebied, bureau Ruimte en Groen
Postbus 80300
3508 TH Utrecht
- Monumentenverordening: nee, wordt voorbereid
- Monumentencommissie: nee. Het gemeentelijk samenwerkingsverband Provinciale Utrechtse Welstandscommissie (PUWC) heeft ook een Provinciale Utrechtse Monumentencommissie (PUMC) in het leven geroepen. De

- provincie is hier niet bij betrokken
- Monumentenlijst: nee, wordt voorbereid
 - Beleidsnota: Monumentennota provincie Utrecht, 1989
 - Restauratiesubsidie:
 - rijksmonumenten (grote objecten in kleine gemeenten (budget lager dan f 100.000,-; wordt mogelijk f 250.000)) geen vaste percentages, hoofdzakelijk voorfinanciering en slechts bij wijze van uitzondering een subsidie;
 - gemeentelijke monumenten (grote objecten in kleine gemeenten met rijksbudget lager dan f 100.000,-): voorfinanciering; (objecten buiten de bebouwde kom): 80% tot max. f 10.000,-
 - Onderhoudssubsidie:
 - Alleen molens, m.u.v. BWO-molens: geen vaste percentages; subsidie (1992 f 47.000,-) wordt gelijkelijk verdeeld over de aanwezige molens tot max. 90% van de niet door subsidie gedekte kosten
 - Specifieke subsidies/fondsen (omvang per 1 januari 1992 f 1.255.400):
 - aanvullend krediet t.b.v. grote objecten in kleine gemeenten;
 - calamiteitenpot

Noord-Holland

- Contactpersoon: Mr. R. Visser
Telefoon: 023-143592, fax: 023-143550
Dienst Welzijn, Economie en Bestuur
Afdeling Cultuur en Educatie
Houtplein 33, Postbus 3007
2001 DA Haarlem
- Monumentenverordening: sinds 16 december 1991
- Monumentencommissie: sinds 1980
- Monumentenlijst: sinds 1980, bevat 600 objecten

- Beleidsnota: Nota "Monumentenzorg in Noord-Holland", 1989
- Restauratiesubsidie:
 - rijksmonumenten (objecten buiten de bebouwde kom alsmede molens en stoomgemalen binnen de bebouwde kom): 10%
 - provinciale monumenten: 30%
- Onderhoudssubsidie:
 - rijksmonumenten (ROM-categorieën buiten de bebouwde kom; molens, stoomgemalen en kerkgebouwen ook binnen de bebouwde kom): max. 10%, molens: 25%
 - provinciale monumenten (ROM-categorieën en andere categorieën die naar het oordeel van gedeputeerde staten in aanmerking komen): 40%
- Specifieke subsidies/fondsen:
 - Mr. F. J. Kranenburg Monumentenfonds;
 - maal- en draaipremieregeling voor molens

Zuid-Holland

- Contactpersoon: G. H. C. Halleen
Telefoon: 070-3116784, fax: 070-3242042
Provinciaal bestuur van Zuid-Holland
Dienst WEB, afdeling CUSOZA,
Koningskade 1
2596 AA 's-Gravenhage
- Monumentenverordening: 1992
- Monumentencommissie: ja, ook aparte werkgroepen: monumenten, molens en archeologie
- Monumentenlijst: ja
- Beleidsnota: Nota cultuurbehoud 1989
- Restauratiesubsidie: rijksmonumenten: kastelen, landhuizen, kerken: 10%, woonhuizen, boerderijen in het landelijk gebied: 20%, molens: 20%
- Onderhoudssubsidie: molens: subsidie voor molenstichtingen bij

aankoop beschermende molens, boerderijen: 25% tot max.
f 4.000,— per vier jaar

rieten daken: 30% zonder maximum;

- maal- en draaipremieregeling molens;
- subsidieregeling oudheidkundig bodemonderzoek;
- regeling bijdrage in de bescherming en het onderhoud van kleine cultuurhistorische elementen in het Zuidhollands landschap: 25% tot max. f 5.000.—.

Zie verder de Regeling Monumentensubsidies Zuid-Holland 1989, gewijzigd december 1991, Provinciaal Blad komt in januari of februari 1992)

Zeeland

- Contactpersoon: J. van de Voorde
Telefoon: 01180-31011, tst. 432, fax: 01180-31573
Provincie Zeeland
Afd. Welzijn & Economie
Postbus 153
4330 AD Middelburg
- Monumentenverordening: nee
- Monumentencommissie: nee (wel een molenoverleg)
- Monumentenlijst: nee
- Beleidsnota: Nota Monumentenzorg en Archeologie, 26 oktober 1991
- Restauratiesubsidie:
alle rijksmonumenten:
kerken en kastelen 10%; molens 25%; overige monumenten,
exclusief woonhuismonumenten 5%
- Onderhoudssubsidie:
rijksmonumenten:
kerken, kastelen en historische buitenplaatsen 20% van max.

f 25.000,—; molens 20% van door het Rijk vastgestelde
subsidiabele kosten

Noord-Brabant

- Contactpersoon: drs. A. P. L. M. Schenk
Telefoon: 073-812345, fax: 073-123610
Provinciehuis van Noord-Brabant
Afd. Welzijn, Educatie en Cultuur
Postbus 90151
5200 WB 's-Hertogenbosch
- Monumentenverordening: nee
- Monumentencommissie: nee
- Monumentenlijst: nee
- Beleidsnota: Notitie Monumenten en Archeologie, januari 1991
- Restauratiesubsidie:
per 1 januari 1989 is geen restauratiesubsidie meer mogelijk
- Onderhoudssubsidie:
per 1 januari 1989 is geen onderhoudssubsidie meer mogelijk
- Specifieke subsidies/fondsen:
draaipremieregeling voor molens, budget voor noodopgravingen

Limburg

- Contactpersoon: J. J. van Holstein
Telefoon: 043-897196, fax: 043-897013
Provinciale Griffie van Limburg
Hoofdgroep Welzijn, buro Cultuur en Sport
Postbus 5700,
6202 MA Maastricht
- Monumentenverordening: nee
- Monumentencommissie: in voorbereiding

- Monumentenlijst: voorbereiding
- Beleidsnota: nota provinciaal monumentenbeleid, september 1992
- Restauratiesubsidie:
alle rijksmonumenten: aanvulling op rijkssubsidie van 10%;
molens: 20%
- Onderhoudssubsidie:
rijksmonumenten (kerken, kastelen, orgels, rieten daken van
boerderijen): 10% molens: 15% tot maximaal f 5.000,— bij in
bedrijf zijnde molens en tot maximaal f 3.000,— bij niet in
bedrijf zijnde molens

Flevoland

- Contactpersoon: mevr. H. E. J. Geluk
Telefoon: 03200-72489, fax; 03200-72590
Provinciehuys Flevoland
afdeling Welzijn
Postbus 55
8200 AB Lelystad
- Monumentenverordening: nee
- Monumentencommissie: nee
- Monumentenlijst: voorbereiding
- Beleidsnota: archeologiebeleid van de provincie Flevoland, mei
1992
- Restauratiesubsidie:
alle rijks- en gemeentelijke monumenten: geen vaste percentages
- Onderhoudssubsidie:
alle rijks- en gemeentelijke monumenten: geen vaste percentages

FACILITAIR BUREAU MONUMENTENZORG

Opdrachten aan het Facilitair Bureau Monumentenzorg komen voornamelijk van gemeenten. Zij hebben betrekking op nagenoeg alle disciplines binnen de monumentenzorg, zoals:

Inventarisatie, beschrijving en documentatie van monumentwaardige gebouwen.

Ontwikkeling van monumentennota en -verordening.

Opstelling meerjarenprogramma restauratiewerken en vaststelling gemeentelijk restauratiebudget.

Vaststelling subsidiabele kosten.

Advisering en begeleiding ten aanzien van vergunning- en subsidiebeleid.

Onderzoek (bouwhistorisch, specialistisch).

Ontwikkeling en begeleiding van gemeentelijke restauratieprojecten.

Architectenbureau
ir. A. de Gooijer, bna
Tuindorpweg 5b
3953 BB Maarsbergen
tel./fax 03433 - 1828

Architectenbureau
VT van Traa Nederland
Willem Prinzenstraat 150
5701 BM Helmond
tel./fax. 04920 - 33749

N C M

Gemeenten

Toelichting op de tabellen

Meerjarenprogramma

In een meerjarenprogramma kan de gemeente aangeven welke restauraties door de eigenaren van monumenten worden voorgenomen. De minister kan uitsluitend subsidie verlenen aan de eigenaar van een monument dat voorkomt op een meerjarenprogramma.

Budgetreservering bij de RDMZ

Op basis van de door de gemeenten ingediende meerjarenprogramma's vindt bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg een budgetreservering plaats. Het bedrag dat de minister jaarlijks voor de BRRM beschikbaar stelt, wordt namelijk slechts voor die gemeenten gereserveerd, die tijdig een meerjarenplan hebben ingediend. Per gemeente heeft de minister dan een bedrag onder haar beheer, budget genoemd, waaruit zij aan de aanvragers uit de desbetreffende gemeente subsidie kan verlenen. Deze budgetreservering per gemeente komt tot stand via een verdeelsleutel die deels op objectieve gegevens en deels op de uit de meerjarenprogramma's gebleken behoefte bij de gemeente is gebaseerd.

Verdeelsleutel

De objectieve verdeelsleutel wordt bepaald door het aantal en de aard van de in de gemeente gelegen monumenten. Het totaal aantal op grond van de Monumentenwet beschermde monumenten (kolom 2) wordt onderverdeeld in grote en kleine monumenten (kolom 3 en 4) volgens de indeling van de CBS-tabel (zie pag. 34). Aangenomen wordt dat de herstellkosten van grote en kleine monumenten zich verhouden als 4:1.

Het objectieve deel van het budget per gemeente wordt dan als volgt bepaald: per categorie wordt het aantal monumenten vermenigvuldigd met het bijbehorende verhoudingscijfer. Dat geeft als uitkomst een aantal rekeneenheden. Het totaal aan te verdelen begrotingsmiddelen wordt gedeeld door het landelijk totaal van rekeneenheden. Het bedrag dat daaruit resulteert wordt voor iedere gemeente vermenigvuldigd met het aantal rekeneenheden voor die gemeente wat dan het objectieve gedeelte van de verdeelsleutel voor de betreffende gemeente oplevert. Het budget voor 1996 (kolom 8), het budget voor 1997 (kolom 9) en 1998 (kolom 10) wordt verkregen door het objectieve deel van de verdeelsleutel te toetsen aan de ingediende meerjarenprogramma's. Indien een gemeente een gelijk of lager bedrag vraagt dan het objectieve gedeelte van de verdeelsleutel heeft opgeleverd, vindt een volledige toewijzing van het gevraagde budget plaats. Voor zover er 'ondervraag' is wordt het overblijvende bedrag verdeeld over gemeenten die blijkens hun programma meer hebben gevraagd dan de uitkomst van de objectieve sleutel te zien heeft gegeven ('overvraag').

Het zevende meerjarenprogramma dat gemeenten kunnen indienen (voor 1 juli 1993) heeft betrekking op de jaren 1994 t/m 1999. Voor 1 november 1993 maakt de minister het op dat moment voorziene budget voor 1998 en 1999 per gemeente bekend. Vanaf 1 januari 1993 kunnen ten laste van het budget voor 1997 en 1998 door het ministerie aan eigenaren toezegging worden gedaan. Ten laste van een budget kunnen tot 1 april van het jaar waarop het budget betrekking heeft aanvragen om subsidie worden ingediend. Budgetten die niet of niet geheel zijn aangesproken worden herverdeeld. Gemeenten hebben door dit systeem de mogelijkheid budgetten te 'sparen', om op die manier restauratieprojecten mogelijk te maken

waarvoor de bevoegde subsidie het jaarlijkse budget te bovengaat. Met de inwerkingtreding van het BRRM is het sparen van zes budgetten mogelijk geworden.

Provinciale budgetten

De BRRM heeft de begrippen 'provinciaal budget' en 'provinciaal prioriteitenoverzicht' geïntroduceerd. Ten behoeve van gemeenten die niet over een monumentenverordening beschikken en waarvoor een budget is berekend van minder dan f 100.000,— stellen Gedeputeerde Staten ieder jaar een provinciaal prioriteitenoverzicht op dat betrekking heeft op het zesde jaar van de meerjarenprogramma's van die gemeenten, en wel vóór 1 januari van het eerste jaar van bedoelde meerjarenprogramma's. Voor gemeenten met een budget van minder dan f 100.000,— die wel over een verordening beschikken, doen Gedeputeerde Staten dit op verzoek. De budgetten van de afzonderlijke gemeenten vormen aldus tezamen een 'provinciaal budget', waaruit restauraties kunnen worden gesubsidieerd in de volgorde zoals door GS aangegeven in het prioriteitenoverzicht. Indien de minister een subsidie verleent aan een eigenaar van een monument dat voorkomt in een provinciaal prioriteitenoverzicht, wordt het meerjarenprogramma van de gemeente waarin het object ligt, gedurende tenminste zes aaneengesloten jaren bij het provinciaal prioriteitenoverzicht betrokken.

Stadsvernieuwingsfonds

Door de inwerkingtreding van de Wet op de Stads- en dorpsvernieuwing per 1-1-1985 is de samenwerkingsregeling WVC/VROM komen te vervallen. Het aandeel van WVC, en dat van VROM, in de samenwerkingsregeling werd tot 1992 bijgedragen in het budget voor de stadsvernieuwingsfondsen (SVF). De gelden uit de SVF kunnen in principe worden aangewend voor alle panden in de betreffende gemeente. De gemeente bepaalt dat zelf. Met ingang van 1992 heeft de minister van WVC haar aandeel in het SVF uitgetrokken.

Inlichtingen/aanvraag

Bij de gemeente waarin het monument of beeldbepalende pand staat. Alle gemeenten zijn verplicht een subsidieverordening en een inspraakverordening op te stellen. In de subsidieverordening moeten regels staan op grond waarvan de gemeente aan particulieren en andere (bedrijven, instellingen en dergelijke) subsidie verleent binnen het kader van de stadsvernieuwing. Ieder jaar moet bekend gemaakt worden welk bedrag voor subsidie beschikbaar is en hoe dit over de diverse sectoren wordt verdeeld.

De gemeenteraad kan bij de jaarlijkse begrotingsbehandeling over deze bijdragen een oordeel geven. De inspraakverordening regelt de inspraak bij alle zaken van de stadsvernieuwing, waardoor de belanghebbenden mee kunnen praten over de gang van zaken. De gemeente is ten aanzien van monumenten en beeldbepalende panden *niet verplicht* subsidie-regelingen te maken. De provincie heeft ook een stadsvernieuwingsfonds die gelden bevat van die gemeenten die geen eigen fonds hebben. De gemeenten die wel een eigen stadsvernieuwingsfonds hebben, zijn vermeld in kolom II van de tabel op de volgende pagina's. Ook de provincie is verplicht een verdeelverordening op te stellen. De aanvraag en toekenning van de subsidie blijft in alle gevallen in handen van de gemeente. In de tabel met totaalcijfers per provincie op pagina 85 zijn ook de bedragen van de provinciale stadsvernieuwingsfondsen opgenomen.

Monumentenverordening

Eén van de manieren waarop gemeenten extra reliëf kunnen geven aan hun monumentenbeleid is het in het leven roepen van een monumentenverordening. Provincies en gemeenten hebben op basis van respectievelijk de Provinciewet en de Gemeentewet de bevoegdheid tot het maken van provinciale en gemeentelijke monumentenverordeningen, voorzover die niet in strijd zijn met de Monumentenwet. Van deze mogelijkheid wordt door een groeiend aantal gemeenten gebruik gemaakt. Bij het maken van deze gemeentelijke monumentenverordening hebben ze zich vaak laten inspireren door de model-verordening van de VNG (zie: VNG, Monument en gebouwde omgeving, 's-Gravenhage, 1982). De VNG heeft in 1989 een nieuwe model-monumentenverordening gepubliceerd (VNG, Model-monumentenverordening 1988, Blauwe reeks nr. 74, Den Haag, 1989). Deze regelt zowel de bescherming van gemeentelijke monumenten als het vergunningensysteem voor rijksmonumenten. In de kolommen 1, 2 en 3 staan de aantallen

rijksmonumenten vermeld, zoals die zijn opgegeven door de RDMZ en gecorrigeerd door de gemeenten. Gemeenten kunnen alleen dan zelf beslissen omtrent vergunningaanvragen inzake rijksmonumenten als zij dit in een monumentenverordening regelen (artikel 15, Monumentenwet 1988).

In de tabel (kolom 5) worden de jaartallen genoemd waarop de gemeentelijke verordeningen van kracht geworden danwel herzien zijn. Verordeningen op basis van artikel 15 van de Monumentenwet 1988 zijn aangegeven met een sterretje.

Een dergelijke verordening moet tenminste voorzien in de instelling van een monumentencommissie, die B&W adviseert.

In kolom 6 wordt zichtbaar in welke gemeenten een monumentencommissie actief is. In kolom 7 van de tabel zijn gegevens vermeld over gemeentelijke monumentenlijsten. De getallen geven het aantal objecten op de gemeentelijke monumentenlijsten aan. Genoemde gegevens komen voort uit een enquête die jaarlijks door het NCM wordt gehouden onder de gemeenten.

Groningen

Gemeente	<i>totaal aantal monumenten per jan. 1993</i>	<i>aantal grote monumenten</i>	<i>aantal kleine monumenten</i>	<i>laatst vastgestelde monumentenverordening</i>	<i>gemeentelijke monumentencommissie</i>	<i>aantal panden gemeentelijke lijst</i>	<i>budget 1996</i> <i>in f</i>	<i>budget 1997</i> <i>in f</i>	<i>budget 1998</i> <i>in f</i>	<i>budget stads- vernieuwingsfonds 1993</i>
Appingedam	54	12	42	1989*	ja	25	129.048	127.589	105.594	
Bedum	31	8	23	1989*			91.060	89.863	85.769	
Bellingwedde	38	12	26	1991*	ja		108.409	107.169	—	
Delfzijl	84	18	66	1992			197.144	195.383	162.566	
Eemsmond	97	18	79	1991*	ja		200.799	201.775	175.156	1.225.908
Groningen	345	40	305	1989*	ja	275	641.089	634.743	528.796	25.703.295
Grootegast	12	6	6	1991*			47.878	47.473	39.221	
Haren	41	2	39	1991*	ja		62.191	61.523	50.601	
Hoogezand-Sappemeer	15	8	7	1991*			63.992	60.932	66.497	1.366.763
Leek	10	4	6	1991*			38.251	35.448	34.825	

Gemeente	totaal aantal manumenten per jan. 1993	aantal grate manu- menten	aantal kleine manu- menten	laatst vastgestelde manumenten- verordening	gemeentelijke monumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1996 in f	budget 1997 in f	budget 1998 in f	budget stads- vernieuwings- fonds 1993
Loppersum	68	17	51	1991	ja		167.128	165.074	139.351	
Marum	12	4	8	1991*	ja		35.296	39.053	36.666	
Menterwolde	29	5	24	1991*			64.050	63.824	53.464	
Pekela	7	2	5	1989			39.455	31.420	41.097	
Reiderland	53	7	46	1991*	ja		105.317	104.466	90.435	
Scheemda	32	7	25	1990*	ja		71.782	71.322	60.451	
Slochteren	51	11	40	1991*	ja		121.686	120.765	103.024	1.023.279
Stadskanaal	13	2	11	1991*	ja	1	31.619	28.916	28.279	1.529.958
Ten Boer	24	7	17	1991*	ja		72.148	70.627	—	
Veendam	10	3	7	1989*	ja	130	33.100	33.928	36.751	1.377.880
Vlagtwedde	32	9	23	1991*	ja		85.805	84.867	73.764	1.195.514
Winschoten	15	5	10	1991*	ja		42.317	42.337	41.315	1.195.514
Winsum	101	11	90	1991*	ja		186.260	183.693	158.540	
Zuidhorn	63	15	48	1992	ja		163.280	162.386	141.911	
Groningen	1.319	249	1.070			431	2.986.653	2.950.220	2.405.161	34.618.111

Friesland

Gemeente	totaal aantal manumenten per jan. 1993	aantal grate manu- menten	aantal kleine manu- menten	laatst vastgestelde manumenten- verordening	gemeentelijke monumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1996 in f	budget 1997 in f	budget 1998 in f	budget stads- vernieuwings- fonds 1993
Achtkarspelen	28	9	19	1991*	ja		79.333	78.412	64.923	
Ameland	111	6	105	1991*	ja		171.819	169.733	144.813	
Boarnsterhim	122	27	95				292.627	288.618	239.924	
Bolsward	68	9	59	1991*	ja		131.722	130.189	107.836	
Dantumadeel	25	10	15	1991*	ja	155	82.455	81.341	67.630	

Gemeente	totaal aantal monumenten per jan. 1993	aantal grate manu- menten	aantal kleine manu- menten	laatst vastgestelde monumenten- verandering	gemeentelijke monumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1996 in f	budget 1997 in f	budget 1998 in f	budget stads- vernieuwings- fonds 1993
Dongeradeel	205	45	160	1991*	ja		485.955	480.320	398.049	1.600.773
Ferwerderadeel	71	13	58	1991*			153.106	151.828	125.530	
Franekeradeel	260	34	226	1991	ja		499.453	494.524	417.839	1.347.486
Gaasterlân-Sleat	100	16	84	1991*			187.539	185.358	152.480	
Harlingen	503	19	484	1991*	ja		734.577	725.963	605.402	1.296.828
Heerenveen	38	12	26	1991*	ja		113.308	111.990	92.820	2.152.141
Het Bildt	45	5	40	1991*	ja		81.291	81.062	71.926	
Kollumerland c.a.	48	10	38	1991*			122.217	118.273	129.577	
Leeuwarden	439	31	408	1991*	ja		715.228	706.827	597.650	10.199.720
Leeuwarderadeel	23	6	17	1991		23	62.248	60.167	54.406	
Lemsterland	40	9	31		ja		—	—	—	
Littenseradeel	111	25	86	1991*	ja		266.510	263.558	218.445	
Menaldumadeel	74	19	55	1991*			192.237	191.557	172.148	
Nijefurd	132	24	108	1989*	ja		273.090	269.061	238.534	
Ooststellingwerf	26	4	22	1991*	ja	4	52.180	52.413	43.548	
Opsterland	65	16	49	1991*			163.716	162.252	137.434	1.175.251
Schiermonnikoog	26	2	24	1991*	ja		38.256	37.827	33.734	
5karsterlân	74	15	59	1991*	ja		169.330	167.435	138.678	
Smallingerland	27	7	20	1991*	ja		69.430	68.627	56.829	1.356.563
Sneek	78	11	67	1992	ja		167.186	165.186	—	1.621.035
Terschelling	97	3	94	1991*	ja		140.160	138.527	115.402	
Tietjerksteradeel	83	17	66	1991*	ja		148.249	146.379	152.598	1.019.972
Vlieland	41	4	37	1991*	ja		72.361	71.508	59.221	
Weststellingwerf	24	13	11	1991*	ja		95.449	94.346	78.164	1.236.040
Wunseradiel	118	23	95	1991*	ja		265.317	262.523	221.779	
Wymbritseradeel	126	26	100	1991*	ja	150	276.778	273.539	237.642	
Friesland	3.228	470	2.758	1991*	ja	332	6.303.127	6.229.322	5.174.970	23.005.809

Drenthe

Gemeente	totaal aantal monumenten per jon. 1993	oontol grote manu- menten	aantal kleine monu- menten	lootst vastgestelde monumenten- verordening	gemeentelijke monumenten- commissie	oontol ponden gemeentelijke lijst	buget 1996 in f	budget 1997 in f	budget 1998 in f	budget stods- vernieuwings- fonds 1993
Anloo	15	4	11	1985	ja		—	—	—	
Assen	36	10	26	1991*	ja		94.641	93.555	87.936	1.550.357
Beilen	2	1	1				—	—	—	
Borger	5	3	2	1991	ja		—	—	—	
Coevorden	35	8	27				88.783	94.222	—	
Dalen	8	2	6	1991*			—	—	—	
De Wijk	19	1	18			24	—	—	—	
Diever	12	2	10	1991*			—	—	—	
Dwingeloo	38	3	35	1990*	ja		64.635	64.046	56.970	
Eelde	5	2	3				—	—	—	
Emmen	15	4	11				—	—	—	3.549.503
Gasselte	6	1	5	1991			17.358	15.419	26.962	
Gieten	7	3	4				—	—	—	
Havelte	43	3	40	1991*	ja		—	—	—	
Hoogeveen	11	4	7	1962			—	—	—	
Meppel	21	3	18	1991	ja	82	—	—	—	1.195.514
Nijeveen	7	3	4	1991*	ja		28.901	28.577	20.400	
Norg	38	4	35	1991	ja		—	—	—	
Odoorn	7	2	5				—	—	—	
Oosterhesselen	21	3	18				—	—	—	
Peize	16	3	13	1991	ja		—	—	—	
Roden	18	5	13	1991*	ja		49.736	50.599	49.438	
Rolde	8	3	5	1991*			25.305	25.131	20.728	
Ruinen	15	4	11	1991*	ja		41.597	41.970	35.020	
Ruinerwold	19	1	18	1990			30.323	30.751	24.026	
Schoonebeek	23	—	23	1991*			—	—	—	
Sleen	10	3	7		ja		—	—	—	
Smilde	3	2	1				—	—	—	
Vledder	38	9	29				—	—	—	
Vries	4	2	2				—	—	—	

Gemeente	<i>totaal aantal monumenten per jan. 1993</i>	<i>aantal grote monumenten</i>	<i>aantal kleine monumenten</i>	<i>laatst vastgestelde monumenten-verordening</i>	<i>gemeentelijke monumenten-commissie</i>	<i>aantal panden gemeentelijke lijst</i>	<i>budget 1996</i> in f	<i>budget 1997</i> in f	<i>budget 1998</i> in f	<i>budget stads-vernieuwings-fonds 1993</i>
Westerbork	29	2	27				—	—	—	
Zuidlaren	11	2	9	1991*	ja		—	—	—	
Zuidwolde	14	—	14	1991*			—	—	—	
Zweeloo	22	1	21				—	—	—	
Drenthe	581	103	478			106	352.496	350.048	321.480	6.295.374

Overijssel

Gemeente	<i>totaal aantal monumenten per jan. 1993</i>	<i>aantal grote monumenten</i>	<i>aantal kleine monumenten</i>	<i>laatst vastgestelde monumenten-verordening</i>	<i>gemeentelijke monumenten-commissie</i>	<i>aantal panden gemeentelijke lijst</i>	<i>budget 1996</i> in f	<i>budget 1997</i> in f	<i>budget 1998</i> in f	<i>budget stads-vernieuwings-fonds 1993</i>
Almelo	18	5	13	1991*	ja	30	58.288	54.734	51.028	4.518.476
Ambt-Delden	15	1	14	1990*	ja		24.385	26.805	52.940	
Avereest	16	2	14				—	—	—	
Bathmen	3	2	1	1991			21.891	19.053	12.039	
Borne	22	5	17	1990*	ja	20	53.734	53.604	49.185	
Brederwiede	159	15	144				272.988	270.202	231.518	
Dalfsen	36	5	31	1991*	ja	25	84.410	83.085	88.757	
Den Ham	9	2	7				—	—	—	
Denekamp	33	5	28	1991*	ja		67.531	67.042	55.409	
Deventer	489	17	472	1991*	ja	130	709.643	701.921	599.590	7.578.392
Diepenheim	24	6	18	1991*	ja		49.606	48.971	—	
Diepenveen	14	3	11	1991*	ja		32.858	33.922	30.237	
Enschede	64	4	60	1988*	ja	47	104.561	100.178	86.930	12.902.646
Genemuiden	1	1	—				—	—	—	
Goor	8	2	6	1991*			20.929	20.866	—	

Gemeente	totaal aantal monumenten per jan. 1993	aantal grate manu- menten	aantal kleine manu- menten	laatst vastgestelde monumenten- verandering	gemeentelijke monumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1996 in f	budget 1997 in f	budget 1998 in f	budget stads- vernieuwings- fonds 1993
Gramsbergen	15	4	11				—	—	—	
Haaksbergen	38	4	34	1991*	ja		69.822	69.252	56.467	
Hardenberg	29	9	20	1991*	ja		80.757	79.783	65.890	
Hasselt	71	8	63	1989*	ja		130.939	129.399	107.177	
Heino	28	10	18	1989*	ja	18	44.964	42.066	38.932	
Hellendoorn	16	2	14	1991	ja		32.556	32.050	27.096	
Hengelo	11	2	9	1992	ja	54	23.187	23.028	27.073	
Holten	4	—	4	1991	ja		11.673	12.885	10.954	
Ijsselham	17	6	11	1991*	ja		45.456	44.956	47.474	
Ijsselmuiden	11	6	5	1991*	ja	36	55.922	50.848	51.065	
Kampen	487	98	389				1.110.361	1.097.500	905.187	3.233.311
Losser	44	2	42	1991*	ja	1	66.786	65.895	55.474	
Markelo	20	2	18	1991			41.463	42.173	—	
Nieuwleusen	2	—	2				—	—	—	
Oldenzaal	12	4	8	1991*	ja	26	44.487	40.360	38.720	
Olst	33	9	24	1989*	ja	96	90.706	89.653	78.414	
Ommen	49	6	43	1991*	ja		92.790	91.724	78.660	
Ootmarsum	26	3	23	1991*			48.172	47.619	—	
Raalte	41	6	35	1991*	ja		62.767	56.080	53.147	
Rijssen	11	2	9	1991*	ja		36.908	31.723	41.359	
Stad Delden	24	3	21	1991*	ja		57.085	54.614	56.328	
Staphorst	308	3	305	1990*	ja	300	408.650	403.928	334.557	
Steenwijk	39	8	31	1991*	ja		94.909	95.178	81.075	
Tubbergen	41	3	38	1991*	ja		69.349	68.581	59.015	
Vriezenveen	6	—	6	1988*	ja		12.444	10.524	14.584	
Weerselo	19	3	16	1989*	ja		26.935	26.935	32.310	
Wierden	17	2	15	1991*	ja		—	—	29.415	
Wijhe	16	2	14	1991*	ja		32.718	32.415	25.366	
Zwartsluis	6	—	6	1991*	ja		14.751	11.968	11.565	
Zwolle	389	55	334	1985	ja	312	759.022	750.227	629.239	6.772.614
Overijssel	2.741	337	2.404			1095	5.071.276	4.988.929	4.214.176	35.005.439

Gelderland

Gemeente	totaal aantal monumenten per jon. 1993	aantal grote manu- menten	aantal kleine monu- menten	laatst vastgestelde monumenten- verordening	gemeentelijke monumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1996 in f	budget 1997 in f	budget 1998 in f	budget stads- vernieuwings- fonds 1993
Aalten	32	6	26	1989*	ja	135	73.846	73.750	58.971	
Ammerzoden	11	6	5	1991*			46.227	46.253	39.542	
Angerlo	8	2	6	1991*	ja	37	20.854	20.821	18.312	
Apeldoorn	37	14	23	1990*	ja	155	115.076	113.364	102.742	8.710.561
Arnhem	108	19	89	1986	ja	155	—	—	—	13.718.624
Barneveld	20	5	15	1991*	ja	67	47.743	48.854	42.972	
Bemmel	19	8	11	1990*	ja	27	—	—	—	
Bergh	34	13	21				120.978	120.273	—	
Beuningen	30	7	23	1987*	ja	90	79.678	76.156	72.981	
Borculo	26	7	19	1987*	ja		51.733	5.333	56.351	
Brakel	25	9	16	1990*	ja	79	78.356	78.155	68.391	
Brummen	36	5	31	1989*	ja	62	79.578	78.633	65.414	
Buren	160	19	141	1991*	ja	22	305.111	303.397	251.498	
Culemborg	93	25	68	1990*	ja	4	244.136	241.298	199.556	
Didam	4	1	3	1991*	ja	4	15.679	18.085	15.960	
Dinxperlo	9	4	5				—	—	—	
Dodewaard	10	4	6	1990	ja	2	25.000	21.214	22.771	
Doesburg	145	12	133	1990	ja	3	244.957	242.452	200.484	
Doetinchem	10	4	6	1990*	ja	42	34.019	36.360	35.510	1.489.159
Druten	28	8	20	1984*	ja	124	59.956	58.443	46.004	
Duiven	11	4	7	1991*	ja	14	40.891	41.547	44.440	
Echteld	16	6	10	1989*	ja	50	—	—	45.995	
Ede	40	6	34	1990*	ja	63	82.463	82.090	72.650	2.845.722
Eibergen	21	4	17	1991*	ja		47.550	47.737	40.660	
Elburg	289	19	270	1991*	ja	88	464.014	458.563	379.778	
Elst	10	5	5	1991*	ja	73	33.219	32.503	27.404	
Epe	70	4	66	1990*	ja	79	65.421	64.558	53.379	
Ermelo	8	2	6	1991*	ja		—	—	—	
Geldermalsen	78	30	48	1991	ja		207.959	204.680	183.819	
Gendringen	16	5	11	1989*	ja	38	50.633	51.660	40.191	

Gemeente	tataal aantal manumenten per jan. 1993	aantal grate manu- menten	aantal kleine manu- menten	laatst vastgestelde manumenten- verandering	gemeentelijke manumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1996 in f	budget 1997 in f	budget 1998 in f	budget stads- vernieuwings- fonds 1993
Gendt	7	2	5	1991	ja		—	—	16.295	
Gorssel	13	7	6	1989*	ja	71	73.034	64.230	65.572	
Groenlo	8	3	5	1991*	ja		39.204	33.451	36.046	
Groesbeek	3	2	1	1990	ja	64	—	—	—	
Harderwijk	103	12	91	1989*	ja	500	193.232	190.251	158.938	
Hatterm	88	14	74	1988*	ja	58	188.361	188.137	157.396	
Hedel	2	2	—	1991	ja		15.057	15.474	—	
Heerde	36	6	30	1991*			86.612	85.733	70.767	
Heerewaarden	4	2	2	1989*	ja	3	12.308	12.672	13.858	
Hengelo	12	1	11	1991*	ja		37.210	37.553	33.459	5.181.458
Heteren	10	5	5	1982	ja	29	32.834	32.369	27.294	
Heumen	20	4	16	1988*	ja	27	45.748	45.298	—	
Hoewelaken	4	1	3				—	—	—	
Huissen	6	1	5	1990*	ja		12.864	12.766	10.690	
Hummelo en Keppel	44	5	39	1989*	ja	165	81.346	80.470	72.679	
Kerkwijk	30	7	23	1990*	ja		97.317	102.253	176.260	
Kesteren	11	5	6	1991*	ja	60	39.181	38.765	—	
Lichtenvoorde	11	5	6	1991*			—	—	49.364	
Lienden	19	5	14	1991*	ja	22	56.158	56.667	56.984	
Lingewaal	39	13	26	1991*	ja		103.247	102.411	79.625	
Lochem	24	8	16	1991*	ja	110	71.321	70.759	58.853	
Maasdriel	6	1	5	1991*	ja	60	12.668	12.527	10.410	
Maurik	51	4	47	1992*	ja	56	111.249	109.539	92.184	
Millingen a/d Rijn	2	—	2				—	—	—	
Neede	5	1	4	1990*	ja	39	28.095	21.747	35.012	
Neerijnen	47	17	30	1990*	ja	106	144.861	145.755	131.382	
Nijkerk	61	6	55	1990*	ja	103	108.034	106.778	88.683	
Nijmegen	99	35	64	1989*	ja	410	298.434	295.006	246.313	14.351.006
Nunspeet	23	3	20	1991*	ja	98	50.931	46.188	40.922	
Oldebroek	25	3	22				—	—	—	

Gemeente	<i>totaal aantal monumenten per jan. 1993</i>	<i>aantal grote monu- menten</i>	<i>aantal kleine monu- menten</i>	<i>laatst vastgestelde monumenten- verordening</i>	<i>gemeentelijke monumenten- commissie</i>	<i>aantal panden gemeentelijke lijst</i>	<i>budget 1996 in f</i>	<i>budget 1997 in f</i>	<i>budget 1998 in f</i>	<i>budget stads- vernieuwings- fonds 1993</i>
Putten	28	3	25	1991*	ja	10	50.720	52.668	56.562	
Renkum	14	2	12	1991*	ja	63	28.690	28.562	—	
Rheden	38	10	28	1989*	ja	44	104.487	103.115	84.257	1.478.959
Rijnwaarden	7	3	4	1991	ja		24.070	24.811	23.079	
Rossum	10	3	7	1989*	ja	63	28.550	28.422	26.004	
Rozendaal	19	2	17	1991*			34.610	34.571	28.428	
Ruurlo	10	2	8	1991*	ja	2	25.336	25.135	20.067	
Scherpenzeel	7	2	5	1990*	ja	34	19.102	22.922	15.957	
Steenderen	50	5	45	1989*	ja	171	89.917	88.434	76.899	
Tiel	80	16	64	1984	ja	69	181.882	179.758	150.747	1.091.370
Ubbergen	43	11	32	1987*	ja	70	110.604	109.867	91.060	
Valburg	40	13	27	1988*	ja	150	132.542	131.377	108.041	
Voorst	79	15	64	1991*	ja	200	171.760	169.747	158.201	
Vorden	42	18	34	1983*	ja	78	113.072	109.207	98.017	
Wageningen	37	10	27	1991	ja	145	92.120	91.094	75.445	
Warnsveld	14	2	12	1991*	ja		30.746	30.372	27.180	
Wehl	6	1	5	1989*	ja	38	20.048	17.086	32.706	
West Maas en Waal	33	13	20	1991*	ja	90	114.738	112.112	94.301	
Westervoort	7	3	4	1991*			22.895	22.700	19.177	
Wijchen	71	16	55	1991*	ja	92	184.546	182.469	151.083	
Winterswijk	36	33	3	1991*	ja	28	69.905	69.120	61.327	1.418.406
Wisch	9	5	4	1989*	ja	33	41.777	41.209	33.119	
Zaltbommel	165	22	143	1989*	ja	33	321.289	317.724	263.128	
Zelhem	2	1	1	1991*	ja		7.962	9.473	14.438	
Zevenaar	23	6	17	1991*			65.000	39.077	56.155	
Zutphen	376	34	342	1991*	ja	74	645.407	638.056	529.370	2.621.328
Gelderland	3.463	684	2.779			4.881	7.306.158	7.151.976	6.149.527	52.906.593

Utrecht

Gemeente	totaal aantal monumenten per jan. 1993	oontol grote monu- menten	oontol kleine monu- menten	lootst vastgestelde monumenten- verordening	gemeentelijke monumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1996 in f	budget 1997 in f	budget 1998 in f	budget stods- vernieuwings- fonds 1993
Abcoude	94	5	89	1989*	ja	27	149.967	148.215	122.733	
Amerongen	126	4	122	1992	ja	12	180.953	178.840	134.956	
Amersfoort	322	20	302	1986*	ja	350	521.643	515.740	—	7.048.007
Baarn	44	7	37	1991*	ja	116	92.965	92.352	79.060	
Breukelen	93	8	85				171.000	172.858	141.903	
Bunnik	26	8	18	1991*	ja		73.210	72.395	60.054	
Bunschoten	3	1	2	1991*	ja	250	9.468	9.507	8.071	
Cothen	11	2	9	1991*	ja		25.290	24.776	21.266	
De Bilt	14	5	9	1990*	ja	100	47.692	48.342	39.394	
De Ronde Venen	10	3	7	1991*	ja		37.908	41.123	—	
Doorn	13	3	10	1990*	ja		33.325	33.109	—	
Driebergen-Rijsenburg	41	4	37	1991*	ja		77.319	74.556	62.430	
Eemnes	41	4	37	1991	ja		74.259	73.870	62.187	
Harmelen	22	3	19				—	—	—	
Houten	55	8	47	1990*	ja	325	105.415	104576	87.891	
IJsselstein	63	7	56				115.365	114.023	—	
Langbroek	50	10	40	1992*			115.273	114.074	94.626	
Leersum	30	3	27	1991*	ja		49.622	50.714	42.975	
Leusden	18	4	14	1990*	ja		43.370	43.005	36.930	
Loenen	210	25	185	1989*	ja		386.169	381.778	322.906	
Loosdrecht	53	2	51	1991*	ja		81.031	79.713	64.573	
Lopik	96	7	89	1989*	ja		167.489	165.535	137.063	
Maarn	4	—	4	1991*	ja		21.585	17.707	10.171	
Maarssen	158	17	141	1991*	ja		276.939	274.015	236.623	
Maartensdijk	31	13	18	1991*			109.330	109.718	91.720	
Montfoort	72	11	61				146.794	145.102	120.260	
Nieuwegein	48	5	43	1989*	ja	1	88.929	92.653	—	
Oudewater	141	14	127		ja		249.873	246.969	204.503	
Renswoude	10	3	7	1991*			28.361	28.189	—	
Rhenen	14	5	9	1991*	ja		42.976	43.809	35.165	

Gemeente	totaal aantal manumenten per jan. 1993	aantal grate manu- menten	aantal kleine manu- menten	laatst vastgestelde monumenten- verandering	gemeentelijke manumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1996 <i>in f</i>	budget 1997 <i>in f</i>	budget 1998 <i>in f</i>	budget stads- vernieuwings- fonds 1993
Soest	18	6	12	1989*	ja	87	53.593	53.063	43.491	1.040.371
Utrecht	1195	142	1053	1990*	ja	1424	1.906.021	1.833.945	1.560.496	43.048.313
Veenendaal	2	1	1	1989	ja	60	—	—	—	—
Vleuten - De Meern	29	3	26	1991*	ja	88	62.692	62.165	49.957	—
Wijk bij Duurstede	63	6	57	1989*	ja	—	110.576	109.274	—	—
Woerden	54	13	41	1990*	ja	50	141.221	138.221	121.651	—
Woudenberg	8	2	6	1991*	ja	—	20.947	27.834	31.058	—
Zeist	76	4	72	1991*	ja	1721	108.089	110.706	101.458	2.458.133
Utrecht	3.358	388	2.970			4.611	5.925.596	5.882.471	4.125.579	53.594.824

Noord-Holland

Gemeente	totaal aantal manumenten per jan. 1993	aantal grate manu- menten	aantal kleine manu- menten	laatst vastgestelde monumenten- verandering	gemeentelijke manumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1996 <i>in f</i>	budget 1997 <i>in f</i>	budget 1998 <i>in f</i>	budget stads- vernieuwings- fonds 1993
Aalsmeer	20	2	18	1991	ja	10	35.656	36.613	30.651	—
Akersloot	6	2	4	—	—	—	—	—	—	—
Alkmaar	333	22	311	1989*	ja	175	544.380	534.195	451.118	6.313.627
Amstelveen	26	2	24	1991	ja	—	50.237	52.159	—	—
Amsterdam	6.731	140	6.591	1991*	ja	694	9.278.955	9.169.964	7.605.745	220.100.871
Andijk	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Anna Paulowna	3	—	3	—	—	—	—	—	—	—
Beemster	62	6	56	1991*	ja	—	107.907	106.673	88.549	—
Bennebroek	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—
Bergen(Nh)	27	2	25	1991*	ja	—	100.065	98.876	—	—

Gemeente	totaal oontol monumenten per jon. 1993	oontol grote manu- menten	aantal kleine monu- menten	lootst vastgestelde monumenten- verordening	gemeentelijke monumenten- commissie	aantal ponden gemeentelijke lijst	budget 1996 in f	budget 1997 in f	budget 1998 in f	budget stods- vernieuwings- fonds 1993
Beverwijk	18	8	10	1991*	ja		64.159	63.775	62.136	2.080.743
Blaricum	50	2	48	1990*	ja	38	75.915	74.188	62.703	
Bloemendaal	140	10	130	1990*	ja	11	229.053	226.520	189.117	
Bussum	2	2	—	1989*	ja	63	—	—	—	1.897.148
Castricum	1	1	—	1991			8.221	7.721	6.007	
Den Helder	12	11	1	1991*	ja	75	71.863	58.846	—	2.764.124
Diemen	1	1	—				—	—	—	
Drechterland	17	5	12	1991*	ja		47.686	47.926	40.100	
Edam - Volendam	168	20	148		ja		314.442	312.079	259.975	
Egmond	17	4	13	1991*	ja	9	45.300	45.985	44.384	
Enkhuizen	336	34	302	1991	ja		598.521	593.755	496.677	1.448.800
Graft - De Rijp	119	11	108	1988*	ja	206	202.563	205.533	177.112	
's-Graveland	71	9	62	1992*	ja		139.557	138.274	111.862	
Haarlem	1.006	75	931	1987*	ja	20	1.653.743	1.634.485	1.351.469	26.407.076
Haarlemmerliede c.a.	7	4	3	1987*	ja	21	28.800	—	28.542	
Haarlemmermeer	5	3	2	1991*	ja	42	—	—	—	1.376.962
Harenkarspel	20	7	13	1991*	ja	23	66.470	68.710	50.700	
Heemskerk	7	5	2	1991*			36.446	36.554	32.100	
Heemstede	72	6	66	1991*	ja		125.433	124.267	102.419	
Heerhugowaard	5	—	5	1991			17.060	19.928	15.407	
Heiloo	6	2	4				—	—	—	
Hilversum	33	19	14	1982	ja	34	180.377	207.029	257.477	8.567.765
Hoorn	345	36	309	1980*	ja	200	621.774	614.580	504.733	1.846.149
Huizen	17	1	16	1990*	ja		26.812	26.526	21.919	
Landsmeer	4	1	3	1984	ja		—	—	—	
Langedijk	8	6	2	1991*	ja		48.993	45.142	51.863	
Laren	45	2	43	1989*	ja		35.940	65.687	55.672	
Limmen	1	1	—	1991	ja	13	—	—	79.845	
Medemblik	68	12	56				147.101	145.624	120.573	
Muiden	42	7	35	1991*	ja		96.029	92.133	96.743	

Gemeente	<i>totaal aantal monumenten per jon. 1993</i>	<i>aantal grote monu- menten</i>	<i>aantal kleine monu- menten</i>	<i>laatst vastgestelde monumenten- verordening</i>	<i>gemeentelijke monumenten- commissie</i>	<i>aantal ponden gemeentelijke lijst</i>	<i>budget 1996 in f</i>	<i>budget 1997 in f</i>	<i>budget 1998 in f</i>	<i>budget stads- vernieuwings- fonds 1993</i>
Naarden	105	13	92	1991*	ja	141	203.944	202.831	165.992	
Nederhorst den Berg	28	3	25	1991*	ja		51.630	51.370	43.050	
Niedorp	34	7	27	1991*	ja		79.859	79.269	69.826	
Noorder-Koggenland	71	17	54	1991*	ja		176.136	175.705	—	
Obdam	9	2	7	1991*	ja		21.541	21.417	16.617	
Oostzaan	6	2	4				—	—	—	
Opmeer	27	14	13	1990*	ja		93.908	93.554	79.515	
Ouder Amstel	28	3	25	1991*	ja		49.397	47.999	40.721	
Purmerend	23	3	20	1991*			57.479	62.504	78.286	
Schagen	11	2	9				—	—	—	
Schermer	34	6	28	1991			74.999	89.125	65.782	
Schoorl	14	6	8	1991			50.521	48.655	43.080	
Stede Broec	10	6	4	1991	ja		—	—	—	
Texel	182	12	170	1984	ja	86	292.427	289.000	239.190	
Uitgeest	14	4	10	1991*	ja		38.314	38.300	31.308	
Uithoorn	1	1	—	1991*	ja	29	16.693	18.728	19.764	
Velsen	63	6	57	1990*	ja	87	115.348	113.997	94.416	2.254.138
Venhuizen	29	9	20	1991*	ja	70	80.622	80.247	67.166	
Waterland	303	21	282	1991*	ja		494.949	489.099	404.012	
Weesp	182	12	170	1989*	ja		292.347	289.108	240.405	
Wervershoof	2	1	1	1991*	ja		11.204	11.569	12.441	
Wester-Koggenland	11	5	6	1991*	ja		39.091	38.940	33.264	
Wieringen	22	6	16	1991*	ja	1	60.731	60.698	51.271	
Wieringermeer	—	—	—				—	—	—	
Wognum	6	2	4	1991*	ja		18.738	18.787	19.102	
Wormerland	11	4	7	1991*	ja		365.025	35.851	30.546	
Zaanstad	211	27	184	1987	ja	10	406.542	402.828	339.417	7.914.983
Zandvoort	3	2	1	1991*	ja		32.620	37.758	32.664	
Zeevang	19	9	10	1991			69.172	68.424	56.718	
Zijpe	21	3	18	1991*	ja		44.798	42.902	37.656	
Noord-Holland	11.334	690	10.644			2.058	17.908.493	17.762.412	14.707.847	282.972.386

Zuid-Holland

Gemeente	totaal aantal monumenten per jan. 1993	aantal grate manu- menten	aantal kleine manu- menten	laatst vastgestelde monumenten- verandering	gemeentelijke monumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1996 in f	budget 1997 in f	budget 1998 in f	budget stads- vernieuwings- fonds 1993
Alblasserdam	16	—	16				—	—	—	
Albrandswaard	16	6	10	1991*	ja		51.251	50.881	46.107	
Alkemade	33	4	29	1991*	ja		72.805	72.542	74.523	
Alphen a/d Rijn	43	5	38	1989*	ja		88.506	88.234	84.868	1.101.570
Barendrecht	13	1	12	1991	ja		22.255	22.158	—	
Bergambacht	29	6	23	1991	ja		60.818	60.734	53.244	
Bergschenhoek	1	—	1				—	—	—	
Berkel en Rodenrijs	6	2	4	1991*			—	—	—	
Bernisse	67	9	58	1991	ja		130.409	128.887	106.844	
Binnenmaas	47	8	39	1991*	ja		—	—	86.006	
Bleiswijk	4	2	2				—	—	—	
Bodegraven	25	3	22	1991*			—	—	137.370	
Boskoop	—	—	—				—	—	—	
Brielle	366	14	352	1989*	ja		547.800	541.503	449.457	
Capelle a/d IJssel	15	2	13				—	—	—	
Cromstrijen	13	3	10				—	—	—	
De Lier	5	2	3	1990*	ja		17.345	17.381	17.078	
Delft	650	73	577	1989*	ja	47	1.194.616	1.180.839	978.241	7.965.981
Dirksland	25	5	20	1991	ja		56.861	56.207	46.585	
Dordrecht	761	39	722	1991*	ja	173	1.166.736	1.153.252	954.770	11.046.297
Giessenlanden	56	7	49	1991*	ja		114.257	113.641	108.058	
Goedereede	132	16	116	1989*	ja	12	200.000	200.000	204.257	
Gorinchem	174	23	151				330.816	327.406	278.023	1.560.247
Gouda	303	28	275	1990*	ja	240	531.460	525.830	440.184	4.324.681
Graafstroom	78	6	72	1989	ja		131.507	130.487	106.542	
's-Gravendeel	5	—	5	1991	ja		26.624	19.357	30.797	
's-Gravenhage	842	70	772	1981	ja	1.393	1.215.976	1.201.501	1.004.734	90.790.305
's-Gravenzande	8	3	5	1991*	ja		27.252	26.847	21.833	
Hardinxveld-Giessendam	10	1	9	1991*	ja	13	21.774	21.861	17.559	
Heerjansdam	5	1	4	1991	ja		35.787	25.875	37.549	

Gemeente	<i>totool oontol monumenten per jan. 1993</i>	<i>oontol grote monu- menten</i>	<i>aantal kleine monu- menten</i>	<i>laatst vastgestelde monumenten- verordening</i>	<i>gemeentelijke monumenten- commissie</i>	<i>oantal ponden gemeentelijke lijst</i>	<i>budget 1996 in f</i>	<i>budget 1997 in f</i>	<i>budget 1998 in f</i>	<i>budget stods- vernieuwings- fonds 1993</i>
Hellevoetsluis	33	22	11	1991*	ja		135.994	135.534	109.200	
Hendrik-Ido-Ambacht	8	1	7	1991*	ja		16.321	17.657	—	
Hillegom	5	2	3	1991	ja		16.498	16.343	14.159	
Jacobswoude	23	5	18	1991*	ja		72.676	76.371	87.181	
Katwijk	26	7	19	1990*	ja		78.973	74.028	67.861	
Korendijk	32	4	28	1991*	ja		—	—	64.090	
Krimpen a/d IJssel	9	2	7				—	—	—	
Leerdam	46	13	33	1989*			118.717	117.322	97.595	
Leiden	1.122	107	1.015	1989*	ja	740	1.966.101	1.944.470	1.613.251	13.229.037
Leiderdorp	21	1	20				—	—	—	
Leidschendam	27	1	26	1990*	ja		62.876	53.491	59.549	
Liesveld	66	12	54	1991*	ja		144.781	148.388	128.888	
Lisse	16	3	13	1991*	ja		41.481	38.746	58.426	
Maasland	44	1	43	1989*	ja		63.743	64.895	55.267	
Maassluis	33	5	28	1991	ja		67.087	66.313	54.896	
Middelharnis	149	9	140	1989*	ja		236.036	233.502	192.483	
Monster	4	2	2	1990*	ja		29.456	25.460	47.632	
Moordrecht	21	4	17	1991*	ja		60.474	63.286	67.892	
Naaldwijk	15	5	10	1992*	ja		54.622	50.090	—	
Nederlek	11	2	9	1991			24.102	23.844	19.709	
Nieuw-Lekkerland	22	—	22	1991*	ja		28.122	27.801	24.124	
Nieuwerkerk a/d IJssel	12	2	10	1991*	ja		27.543	26.413	21.930	
Nieuwkoop	12	5	7	1991*			48.603	49.779	50.742	
Nieuwveen	1	—	1	1992		1	—	—	—	
Noordwijk	42	6	36	1990	ja		84.643	87.199	76.419	
Noordwijkerhout	6	1	5				—	—	—	
Nootdorp	5	2	3	1991*			16.448	16.282	13.702	
Oegstgeest	20	4	16	1989*	ja	25	—	—	62.672	
Oostflakkee	26	8	18	1991*	ja		76.078	75.591	61.446	
Oud-Beijerland	24	3	21	1938			—	—	—	

Gemeente	totaal aantal monumenten per jan. 1993	aantal grate manu- menten	aantal kleine manu- menten	laatst vastgestelde monumenten- verandering	gemeentelijke monumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1996 in f	budget 1997 in f	budget 1998 in f	budget stads- vernieuwings- fonds 1993
Ouderkerk	28	3	25	1991*	ja		58.956	59.135	49.168	
Papendrecht	2	—	2				—	—	—	
Pijnacker	9	1	8	1991*	ja		38.046	41.243	52.671	
Reeuwijk	22	1	21	1989*	ja	2	31.874	37.754	38.192	
Ridderkerk	55	3	52	1991*	ja		85.357	84.591	70.170	
Rijneveld	45	5	40	1991*		20	88.086	88.477	80.557	
Rijnsburg	6	2	4	1991		5	23.304	20.939	—	
Rijswijk	48	2	46	1992	ja		76.645	76.863	71.598	1.591.156
Rotterdam	258	24	234	1991*	ja	87	—	—	—	128.804.904
Rozenburg	2	—	2				—	—	—	
Sassenheim	10	1	9			21	—	—	—	
Schiedam	176	19	157	1991*	ja	1	332.527	331.870	294.280	8.832.958
Schipluiden	20	2	18	1991*	ja		39.257	40.551	32.194	
Schoonhoven	138	21	117	1990	ja		277.223	274.328	—	
Sliedrecht	3	2	1	1991			—	—	—	
Spijkensisse	4	1	3	1991			10.841	10.418	8.333	
Strijen	8	2	6	1991*			76.653	57.622	101.098	
Ter Aar	3	2	1	1991	ja		30.056	33.237	49.036	
Valkenburg	1	—	1				—	—	—	
Vianen	168	56	112	1981			494.475	488.940	406.961	
Vlaardingen	28	4	24				—	—	—	2.835.522
Vlist	65	6	59				119.895	115.906	100.213	
Voorburg	39	6	33	1991*	ja	157	90.402	91.147	79.647	1.876.749
Voorhout	7	2	5	1990*	ja		—	—	27.107	
Voorschoten	85	3	82	1991	ja	111	122.200	126.375	112.935	
Waddinxveen	2	2	—	1991*	ja		18.809	16.271	21.675	
Warmond	32	5	27	1991	ja		—	—	84.099	
Wassenaar	58	54	4	1991*	ja	5	97.178	96.786	81.796	
Wateringen	6	3	3	1991	ja		26.130	26.676	—	
Westvoornde	17	6	11	1991*	ja		51.607	51.366	44.786	

Gemeente	<i>totaal aantal monumenten per jan. 1993</i>	<i>aantal grote monumenten</i>	<i>aantal kleine monumenten</i>	<i>laatst vastgestelde monumenten-verordening</i>	<i>gemeentelijke monumenten-commissie</i>	<i>aantal panden gemeentelijke lijst</i>	<i>budget 1996</i> in f	<i>budget 1997</i> in f	<i>budget 1998</i> in f	<i>budget stads- vernieuwings-fonds 1993</i>
Zederik	90	9	81	1991*	ja		160.227	158.580	133.234	
Zevenhuizen-Moerkapelle	11	3	8	1991*	ja		35.683	34.134	32.010	
Zoetermeer	13	1	12	1991*	ja	49	28.603	27.805	24.753	
Zoeterwoude	34	3	31	1991*	ja	21	58.424	63.922	60.589	
Zwijndrecht	4	3	1	1991*			27.234	28.638	17.479	
Zuid-Holland	7.126	835	6.291			3.123	12.015.922	11.881.802	10.408.324	273.959.407

Zeeland

Gemeente	<i>totaal aantal monumenten per jan. 1993</i>	<i>aantal grote monumenten</i>	<i>aantal kleine monumenten</i>	<i>laatst vastgestelde monumenten-verordening</i>	<i>gemeentelijke monumenten-commissie</i>	<i>aantal panden gemeentelijke lijst</i>	<i>budget 1996</i> in f	<i>budget 1997</i> in f	<i>budget 1998</i> in f	<i>budget stads- vernieuwings-fonds 1993</i>
Aardenburg	55	36	19				249.574	246.675	204.366	
Arnhemuiden	2	—	2	1990*	ja		3.218	3.288	2.982	
Axel	8	—	8	1991*	ja		28.456	32.287	22.254	
Borssele	86	28	58		ja		233.112	230.390	191.930	
Brouwershaven	117	10	107				205.290	203.107	167.278	
Bruinisse	2	—	2	1963			—	—	—	
Domburg	21	9	12	1991*	ja		70.609	69.797	64.985	
Duiveland	16	5	11	1991			45.972	45.593	38.991	
Goes	181	22	159	1991*	ja	135	340.783	336.813	278.011	1.356.563
Hontenisse	13	3	10	1991*	ja		31.827	31.527	31.314	
Hulst	64	11	53	1990*	ja		137.120	135.664	112.514	
Kapelle	34	4	30	1990*	ja		63.585	62.901	52.205	
Kortgene	25	6	19	1990*	ja		61.868	61.160	50.793	
Mariekerke	24	6	18	1990*	ja		65.817	65.011	54.876	
Middelburg	1.083	34	1.049	1988	ja	33	1.552.439	1.534.510	1.270.431	3.355.708

Gemeente	tataal aantal manumenten per jan. 1993	aantal grate manu- menten	aantal kleine manu- menten	laatst vastgestelde manumenten- verandering	gemeentelijke manumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1996 in f	budget 1997 in f	budget 1998 in f	budget stads- vernieuwings- fonds 1993
Middenschouwen	6	1	5	1991			18.022	15.830	23.496	
Oostburg	43	10	33	1992	ja		105.949	105	85.511	
Reimerswaal	16	5	11				—	—	—	
Sas van Gent	10	2	8	1991			23.378	24.397	28.186	
Sint Philipsland	2	1	1	1991*	ja		7.658	7.598	6.395	
Sluis	89	5	84	1991*	ja		142.598	141.366	114.722	
Terneuzen	20	2	18	1991*	ja		37.197	40.577	38.893	1.193.367
Tholen	111	16	95		ja		223.886	223.084	188.567	1.084.067
Valkenisse	20	7	13	1991*	ja		60.494	59.808	50.689	
Veere	141	18	123	1990*	ja		269.774	266.589	220.836	
Vlissingen	268	25	243	1989*	ja		461.781	456.372	366.798	2.152.141
Westerschouwen	66	14	52				154.062	152.254	126.072	
Westkapelle	6	2	4	1991	ja		—	—	—	
Wissinkerke	9	—	9	1990*	ja		11.692	11.603	9.979	
Zierikzee	558	18	540				802.315	792.925	656.582	
Zeeland	3.096	300	2.796			168	5.408.446	5.356.524	4.459.656	9.141.846

Noord-Brabant

Gemeente	tataal aantal manumenten per jan. 1993	aantal grate manu- menten	aantal kleine manu- menten	laatst vastgestelde manumenten- verandering	gemeentelijke manumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1996 in f	budget 1997 in f	budget 1998 in f	budget stads- vernieuwings- fonds 1993
Aalburg	28	8	20				—	—	—	
Aarle-Rixtel	15	4	11	1990*	ja		41.307	40.072	33.076	
Alphen en Riel	4	1	3	1991	ja		10.387	10327	9.392	
Asten	11	2	9	1991*	ja		24.343	24.484	22.854	
Baarle-Nassau	3	—	3	1991*			11.098	12.115	—	

Gemeente	<i>total aantal monumenten per jon. 1993</i>	<i>aantal grote monumenten</i>	<i>aantal kleine monumenten</i>	<i>lootst vastgestelde monumentenverordening</i>	<i>gemeentelijke monumentencommissie</i>	<i>aantal ponden gemeentelijke lijst</i>	<i>budget 1996</i> <i>in f</i>	<i>budget 1997</i> <i>in f</i>	<i>budget 1998</i> <i>in f</i>	<i>budget stadsvernieuwingsfonds 1993</i>
Bakel en Milheeze	5	2	3	1991*	ja		16.780	16.689	14.016	
Beek en Donk	4	2	2				—	—	—	
Beers	11	5	6	1991*	ja		43.693	40.964	36.366	
Bergen op Zoom	209	19	190	1988*	ja	530	355.373	351.197	290.811	2.468.332
Bergeyk	3	2	1	1991*	ja		—	—	11.703	
Berghem	5	2	3	1991*	ja		25.218	26.717	14.389	
Berkel-Enschot	8	3	5	1989*	ja		—	—	—	
Berlicum	14	4	10	1991*			38.629	39.820	35.179	
Best	8	1	7	1991*	ja		26.347	22.402	20.959	
Bladel en Netersel	5	2	3	1991*	ja	51	16.425	16.254	13.531	
Boekel	2	1	1				—	—	—	
Boxmeer	25	10	15	1991			—	—	64.336	
Boxtel	12	5	7	1991*	ja	128	59.425	52.575	50.036	
Breda	340	32	308	1991*	ja	103	598.702	591.850	490.478	9.618.336
Budel	9	9	—	1991*	ja	23	21.580	21.360	18.003	
Chaaam	2	1	1	1991	ja		8.368	8.204	8.195	
Cuijk c.a.	14	5	9	1991*	ja	2	44.851	43.303	40.300	
Den Dungen	25	1	24	1990*	ja		35.709	37.474	31.501	
Deurne	13	4	9	1990*	ja		38.172	37.636	31.501	
Diessen	6	1	5				—	—	—	
Dinteloord en Prinsenland	5	3	2				—	—	—	
Dongen	13	2	11	1990*	ja		47.585	51.538	70.243	
Drunen	5	—	5	1991			9.433	9.979	11.747	
Dussen	18	1	17	1991	ja		—	—	26.557	
Eersel	21	5	16	1991*	ja		53.580	53.532	46.387	
Eindhoven	26	7	19	1991*	ja	71	—	—	—	12.606.854
Erp	3	2	1				—	—	—	
Esch	4	1	3	1989*	ja	56	—	—	9.449	
Etten-Leur	58	6	52	1991*	ja		104.054	103.655	87.082	
Fijnaart en Heijningen	11	—	11	1991*	ja		16.581	16.596	13.940	

Gemeente	totaal aantal monumenten per jan. 1993	aantal grate manu- menten	aantal kleine monu- menten	laatst vastgestelde monumenten- verandering	gemeentelijke manumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1996 in f	budget 1997 in f	budget 1998 in f	budget stads- vernieuwings- fonds 1993
Geertruidenberg	80	9	71	1989*	ja		152.840	149.525	128.896	
Geldrop	7	2	5	1989*	ja	26	—	—	61.035	
Gemert	14	7	7	1991*	ja	63	57.235	55.519	—	
Gilze en Rijen	3	1	2	1991*			13.193	11.426	13.780	
Goirle	6	1	5	1989*	ja	25	14.240	13.878	—	
Grave	121	11	110	1989*	ja	1	209.696	207.335	171.888	
's-Gravenmoer	12	1	11	1991*	ja		21.995	22.726	22.444	
Haaren	8	3	5	1991*	ja		25.411	25.234	20.970	
Halsteren	11	3	8	1991*	ja		29.091	29.194	28.224	
Haps	1	—	1				—	—	—	
Heesch	2	1	1	1989*	ja	16	5.000	—	—	
Heeswijk-Dinther	12	4	8	1990*	ja		42.124	39.097	44.811	
Heeze	7	2	5	1980*	ja	18	—	—	—	
Helmond	15	6	9	1989*	ja	168	66.997	59.594	60.599	2.682.526
Helvoirt	20	5	15		ja	29	—	—	—	
's-Hertogenbosch	388	47	341	1989*	ja	107	730.352	722.962	598.040	6.007.635
Heusden	114	7	107	1992	ja		180.481	178.374	148.830	
Hilvarenbeek	19	2	17	1991	ja		40.499	40.334	33.699	
Hoeven	3	—	3			3	—	—	—	
Hooge en Lage Mierde	8	5	3				—	—	—	
Hooge en Lage Zwaluwe	11	2	9	1991			23.020	22.822	21.522	
Hoogeloon	9	2	7	1991*	ja		23.021	22.913	—	
Huybergen	2	—	2				—	—	—	
Klundert	5	3	2	1991			21.997	21.494	18.329	
Leende	10	2	8	1991*	ja	10	26.143	26.355	23.101	
Liempde	31	—	31	1991*	ja		39.687	39.248	—	
Lieshout	6	—	6				—	—	—	
Lith	6	3	3	1991*			27.061	26.631	24.186	
Loon op Zand	3	2	1	1992			—	—	21.034	

Gemeente	tataal aantal monumenten per jan. 1993	aantal grate manu- menten	aantal kleine manu- menten	laatst vastgestelde monumenten- verandering	gemeentelijke monumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1996 in f	budget 1997 in f	budget 1998 in f	budget stads- vernieuwings- fonds 1993
Luyksgestel	7	2	5	1991*			23.442	24.203	16.163	
Maarheeze	12	—	12	1989*	ja	35	12.986	12.886	13.554	
Maasdonk	4	1	3	1991						
Made en Drimmelen	16	2	14	1991	ja		32.437	32.049	29.180	
Megen/Haren en Macharen	43	9	34	1991*	ja		100.462	99.742	83.383	
Mierlo	2	—	2				—	—	—	
Mill en St. Hubert	8	4	4	1991*	ja		30.154	29.807	24.764	
Moergestel	11	2	9	1991*	ja		24.094	23.834	22.702	
Nieuw-Ginneken	31	4	27	1990*	ja	50	72.756	72.617	61.522	
Nieuw-Vossemeer	5	1	4	1991			12.406	12.502	11.377	
Nistelrode	7	1	6	1991*	ja		16.304	14.598	13.683	
Nuenen c.a.	14	4	10	1989*	ja		39.103	38.959	33.008	
Oeffelt	6	—	6	1991			7.728	7.655	—	
Oirschot	103	8	95	1991*	ja		171.875	169.984	140.916	
Oisterwijk	9	3	6	1990*	ja		27.495	26.806	21.774	
Oost,West- en Middelbeers	14	3	11	1991	ja		35.317	33.730	—	
Oosterhout	39	7	32	1991*	ja		87.588	87.740	—	
Oploo	8	2	6	1991*	ja		11.328	11.452	15.072	
Oss	3	1	2	1981	ja	62	—	—	—	
Ossendrecht	4	1	3	1991	ja		29.378	21.928	31.912	
Oud en Nieuw Gastel	6	2	4	1990*	ja	100	26.336	25.686	20.344	
Oudenbosch	8	3	5	1991*			25.593	25.712	20.970	
Prinsenbeek	4	—	4	1989*	ja	11	5.174	5.269	—	
Putte	3	—	3				—	—	—	
Raamsdonk	18	2	16				—	—	—	
Ravenstein	82	22	60	1992	ja		214.435	212.040	175.424	
Reusel	—	—	—				—	—	—	
Riethoven	6	1	5				—	—	—	
Rijsbergen	5	—	5				—	—	—	
Roosendaal en Nispen	14	4	10	1990*	ja	45	38.271	38.312	32.889	2.356.135

Gemeente	<i>totaal aantal monumenten per jon. 1993</i>	<i>aantal grote monu- menten</i>	<i>aantal kleine monu- menten</i>	<i>lootst vastgestelde monumenten- verordening</i>	<i>gemeentelijke monumenten- commissie</i>	<i>aantal panden gemeentelijke lijst</i>	<i>budget 1996 in f</i>	<i>budget 1997 in f</i>	<i>budget 1998 in f</i>	<i>budget stods- vernieuwings- fonds 1993</i>
Rosmalen	6	2	4	1991*	ja		25.719	27.352	30.760	
Rucphen	2	1	1	1991*			4.530	4.530	—	
Schaijk	7	—	7				—	—	—	
Schijndel	16	2	14	1991*	ja		29.323	28.991	25.095	
Sint-Michielsgestel	15	3	12	1991*	ja		49.912	45.336	43.904	
Sint-Oedenrode	17	6	11	1989*	ja	33	51.947	52.370	43.348	
Someren	7	1	6	1991*	ja		27.412	23.875	31.867	
Son en Breugel	4	3	1	1991*	ja		12.521	—	—	
Sprang-Capelle	12	3	9	1991			39.329	38.731	38.815	
Standdaarbuiten	—	—	—				—	—	—	
Steenbergen	4	3	1	1991*			72.473	84.181	112.986	
Terheyden	14	5	9	1991*	ja		47.152	47.201	39.901	
Teteringen	16	1	15	1991*			32.841	29.942	24.982	
Tilburg	56	5	51	1991*	ja	142	96.585	96.281	78.932	13.902.219
Uden	5	2	3				—	—	—	
Udenhout	14	3	11	1992*	ja		—	—	28.629	
Valkenswaard	8	—	8	1990*	ja	4	—	—	15.885	
Veghel	8	2	6	1991*	ja	28	21.780	20.936	34.090	
Veldhoven	19	2	17	1991	ja		35.849	35.516	29.547	
Vessem	8	2	6	1991*	ja		—	—	19.099	
Vierlingsbeek	4	2	2				—	—	—	
Vlijmen	11	4	7	1991*	ja		40.096	40.955	30.908	
Vught	17	7	10	1988*	ja	74	56.647	56.204	47.762	
Waalre	11	1	10	1991*	ja	35	—	—	—	
Waalwijk	9	5	4	1991*	ja	55	50.520	45.218	56.741	
Wanroy	3	1	2	1991*	ja		33.003	23.302	26.498	
Waspik	15	2	13	1991*			33.852	31.712	29.521	
Werkendam	2	—	2				—	—	—	
Westerhoven	—	—	—				—	—	—	
Willemstad	58	10	48				124.686	123.342	105.270	

Gemeente	<i>totaal aantal monumenten per jan. 1993</i>	<i>aantal grote monumenten</i>	<i>aantal kleine monumenten</i>	<i>laatst vastgestelde monumenten-verordening</i>	<i>gemeentelijke monumenten-commissie</i>	<i>aantal panden gemeentelijke lijst</i>	<i>budget 1996</i> <i>in f</i>	<i>budget 1997</i> <i>in f</i>	<i>budget 1998</i> <i>in f</i>	<i>budget stads- vernieuwings- fonds 1993</i>
Woensdrecht	2	—	2				—	—	—	
Woudrichem	83	16	67	1992*	ja		187.145	185.519	153.942	
Wouw	20	2	18	1991*	ja	35	38.301	38.851	32.062	
Zeeland	7	1	6				—	—	—	
Zevenbergen	13	1	12	1991*	ja		39.240	32.275	31.664	
Zundert	17	3	14	1991*	ja		32.456	32.254	27.059	
Noord-Brabant	2.884	475	2.409			2.139	5.636.087	5.526.742	4.850.527	49.642.037

Limburg

Gemeente	<i>totaal aantal monumenten per jan. 1993</i>	<i>aantal grote monumenten</i>	<i>aantal kleine monumenten</i>	<i>laatst vastgestelde monumenten-verordening</i>	<i>gemeentelijke monumenten-commissie</i>	<i>aantal panden gemeentelijke lijst</i>	<i>budget 1996</i> <i>in f</i>	<i>budget 1997</i> <i>in f</i>	<i>budget 1998</i> <i>in f</i>	<i>budget stads- vernieuwings- fonds 1993</i>
Arcen en Velden	16	8	8	1991			45.495	45.005	37.175	
Beek	39	5	34	1991*	ja		74.939	74.356	64.198	
Beesel	14	5	9	1991*			44.881	44.874	40.216	
Belfeld	2	—	2				—	—	—	
Bergen (Lb)	19	8	11	1990*	ja		86.737	86.375	72.154	
Born	18	7	11	1991			84.702	92.780	126.769	
Broekhuizen	10	4	6	1993			33.050	32.842	27.471	
Brunssum	18	2	6	1991	ja		33.665	32.019	—	1.225.908
Echt	16	6	10	1991*	ja		50.826	50.387	45.891	
Eijsden	115	10	105				199.906	197.256	167.302	

Gemeente	totaal aantal monumenten per jan. 1993	aantal grate manu- menten	aantal kleine manu- menten	laatst vastgestelde monumenten- verandering	gemeentelijke monumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1996 in f	budget 1997 in f	budget 1998 in f	budget stads- vernieuwings- fonds 1993
Geleen	11	1	10				—	—	—	
Gennep	17	7	10	1990	ja		51.726	51.246	28.732	
Grubbenvorst	14	0	14	1991*			28.210	27.929	28.732	
Gulpen	59	7	52	1991*	ja		110.971	109.809	90.964	
Haelen	22	8	14	1991*	ja		58.497	61.123	53.976	
Heel en Panheel	33	4	29	1991*	ja		62.502	61.879	52.645	
Heerlen	62	11	51				133.988	132.399	114.783	6.017.835
Helden	6	2	4	1991*			13.926	13.014	15.969	
Heythuysen	20	15	5	1991*			52.602	52.520	46.615	
Horst	11	3	8	1991*	ja	40	24.261	24.040	19.841	
Hunsel	34	6	28	1991*	ja		73.331	72.479	60.075	
Kerkrade	49	4	45	1991*	ja		92.819	94.298	72.218	2.539.730
Kessel	13	4	9	1991*	ja		—	—	—	
Landgraaf	146	12	134	1993*	ja		246.226	243.351	197.517	1.030.172
Maasbracht	33	8	25	1991*	ja		82.066	81.126	67.331	
Maasbree	17	9	8	1991*			70.445	67.920	58.058	
Maastricht	1.441	97	1.344		ja		2.349.440	2.321.845	1.931.799	9.863.129
Margraten	216	17	199				360.765	356.707	291.058	
Meerlo-Wanssum	17	7	10	1991*			17.842	31.038	46.584	
Meerssen	61	7	54	1991*	ja		124.254	123.008	105.192	
Meijel	4	—	4	1991*	ja	14	7.942	8.432	7.620	
Mook en Middelaar	7	4	3	1991*	ja		29.186	26.544	27.237	
Nederweert	10	3	7	1991*	ja		29.903	40.895	46.455	
Nuth	97	6	91	1991*	ja		158.581	157.927	129.482	
Onderbanken	40	3	37	1991*			73.817	73.407	55.573	
Posterholt	15	4	11	1991*	ja		53.629	49.680	89.811	
Roerdalen	9	4	5	1991	ja	100	27.899	25.695	22.290	
Roermond	151	23	128	1990*	ja		301.215	297.665	247.887	2.549.930
Roggel	10	3	7	1991*			28.204	27.996	28.625	
Schinnen	48	6	42	1989*	ja	162	91.214	90.154	—	

Gemeente	totaal aantal monumenten per jan. 1993	aantal grate manu- menten	aantal kleine manu- menten	laatst vastgestelde manumenten- verandering	gemeentelijke manumenten- commissie	aantal panden gemeentelijke lijst	budget 1996 in f	budget 1997 in f	budget 1998 in f	budget stads- vernieuwings- fonds 1993
Sevenum	7	—	7				—	—	—	
Simpelveld	36	2	34	1991*	ja		66.688	62.977	58.245	
Sittard	113	15	98	1991*	ja		219.041	216.481	179.342	1.907.348
Stein	58	11	47	1991*	ja	58	128.941	127.451	105.631	
Stramproy	7	1	6	1991*	ja		23.238	22.538	15.909	
Susteren	13	5	8	1991	ja		44.306	44.477	—	
Swalmen	38	10	28	1991*	ja	16	103.047	102.616	87.462	
Tegelen	9	7	2	1989*	ja		42.837	42.696	34.581	
Thorn	106	8	98	1989*	ja	106	175.316	173.754	143.442	
Vaals	124	13	111				229.475	225.567	188.834	
Valkenburg a/d Geul	122	22	100				272.662	271.196	—	
Venlo	56	27	29	1992*	ja	100	207.363	204.658	168.896	2.917.120
Venray	28	16	12	1983	ja	34	116.719	116.225	—	
Voerendaal	62	7	55	1991*	ja		114.072	112.746	93.397	
Weert	39	10	29	1991*	ja	70	101.372	102.908	88.135	
Wittem	187	12	175				298.600	295.102	244.386	
Limburg	3.935	506	3.429			700	7.591.693	7.541.755	5.945.561	28.051.172

Flevoland

Gemeente	<i>totaal aantal monumenten per jan. 1993</i>	<i>aantal grote manuminten</i>	<i>aantal kleine monumenten</i>	<i>laatst vastgestelde monumentenverordening</i>	<i>gemeentelijke manumentencommissie</i>	<i>aantal ponden gemeentelijke lijst</i>	<i>budget 1996</i> in f	<i>budget 1997</i> in f	<i>budget 1998</i> in f	<i>budget stadsvernieuwingsfonds 1993</i>
Almere	—	—	—				—	—	—	
Dronten	—	—	—				—	—	—	
Lelystad	—	—	—				—	—	—	
Noordoostpolder	10	3	7				—	—	—	
Urk	25	3	22	1991*	ja		46.316	46.219	38.552	
Zeewolde	—	—	—				—	—	—	
Flevoland	35	6	29				46.316	46.219	38.552	

Totalen

<i>Provincie</i>	<i>totaal aantal monumenten per jan. 1993</i>	<i>oontol grote monumenten</i>	<i>oontol kleine monumenten</i>	<i>budget 1996</i>	<i>budget 1997</i>	<i>budget 1998</i>	<i>budget gemeentelijke stadsvernieuwings- fondsen 1993</i>
Groningen	1.319	249	1.070	2.986.653	2.950.220	2.405.161	34.618.111
Friesland	3.228	470	2.758	6.303.127	6.229.322	5.174.970	23.055.809
Drenthe	581	103	478	352.496	350.048	321.480	6.295.374
Overijssel	2.741	337	2.404	5.071.276	4.988.929	4.214.176	35.005.439
Gelderland	3.463	684	2.779	7.306.158	7.151.976	6.149.527	52.906.593
Utrecht	3.358	388	2.970	5.925.596	5.882.471	4.125.579	53.594.824
Noord-Holland	11.334	690	10.644	17.908.493	17.762.412	14.707.847	282.972.386
Zuid-Holland	7.126	835	6.291	12.015.922	11.881.802	10.408.324	273.959.407
Zeeland	3.096	300	2.796	5.408.446	5.356.524	4.459.656	9.141.846
Noord-Brabant	2.884	475	2.409	5.636.087	5.526.742	4.850.527	49.642.037
Limburg	3.935	506	3.429	7.591.693	7.541.755	5.945.561	28.051.172
Flevoland	35	6	29	46.316	46.219	38.552	—
Totaal	43.100	5.043	38.057	76.552.263	75.668.420	62.801.360	849.242.998

Totalen

<i>Provincie</i>	<i>budget provinciaal stadsvernieuwings- fonds 1992</i>	<i>totaal aantal gemeenten</i>	<i>aantal gemeenten met een manumen- tenverardening</i>	<i>aantal gemeenten met een manumen- tencammissie</i>	<i>aantal gemeenten met een gemeentelijke manumentenlijst</i>	<i>totaal aantal panden op gemeentelijke manumentenlijst</i>
Groningen	2.950.220	25	25	18	4	430
Friesland	6.229.322	31	29	24	4	332
Drenthe	350.048	34	20	13	3	106
Overijssel	4.988.929	45	38	34	13	1.095
Gelderland	7.151.976	86	81	75	61	4.881
Utrecht	5.882.471	38	33	31	14	4.611
Noord-Holland	17.762.412	70	59	53	25	2.058
Zuid-Holland	11.881.802	95	79	64	22	3.123
Zeeland	5.356.524	30	23	21	2	168
Noord-Brabant	5.526.742	130	103	85	33	2.139
Limburg	7.541.755	56	46	36	11	700
Flevoland	46.219	6	1	1	—	—
Totaal	75.668.420	646	537	454	192	19.643

Stads- en dorpsgezichten

Hierna volgt per provincie de volledige lijst van stads- en dorpsgezichten die al dan niet aangewezen zijn, met de stand van zaken daaromtrent.

Verklaring kolommen

1. Naam van de gemeente.
2. Het totaal aantal panden binnen een aangewezen of nog aan te wijzen beschermd stads- of dorpsgezicht(en) (bron: Nota Herinventarisatie 1984).
3. Namen van de kernen van stads- en dorpsgezichten.
4. Jaar waarin een procedure tot aanwijzing is gestart.
5. Jaar waarin het gezicht is aangewezen.

* Een sterretje bij het jaartal in kolom 4 of 5 betekent dat er een (ontwerp) toelichting op de aanwijzing is verschenen. Deze is te bestellen bij de SDU.

1	2	3	4	5
Groningen				
Appingedam	319	Appingedam Appingedam (uitbr.) Marsum	1971 1988 1987*	1972* 1991 1991
Bedum	106	Onderdendam	1988*	1991
Bellingwedde	56	Oudeschans	1988	1991
Delfzijl	166	Uitwierde Spijk Termunterzijl	1989 1988* 1988	1991 1991 1991
De Marne	155	Eenrum	1988*	1991
Groningen	4.907	Groningen	1988	1991
Hefshuizen	220	Warffum	1987*	1991
Loppersum	448	Loppersum Huizinge Middelstum Stedum Westeremden	1988* 1988 1988* 1988* 1988	1991 1991 1991 1991 1991
Midwolda	39	Oostwold	1988	1991
Nieuweschans	90	Nieuweschans	1972	1974
Slochteren	35	Slochteren	1987	1990*
Stadskanaal	8	Smeerling	1970	1972
Ten Boer	21	Lellens	1988	1991
Vlagtwedde	86	Bourtange	1965	1967
Winsum	434	Winsum-Obergum Ezinge Garnwerd Oostrum	1979 1988 1988* 1988	1982* 1991 1991 1991
Zuidhorn	125	Niehove Saaksum	1989 1988	1991 1991

	1	2	3	4	5
Friesland					
Ameland	266	Ballum	1966	1969	
		Hollum	1966	1969	
		Nes	1966	1969	
Het Bildt	116	Oudebildtzijl	1987*	1991	
Bolsward	847	Bolsward	1989	1991	
Boarnsterhim	645	Grouw	1986	1990*	
		Oldeboorn	1988	1991	
		Poppingawier	1988	1991	
		Warga	1988	1991	
Dongeradeel	1.420	Dokkum	1970	1971	
		Ee	1986	1990*	
		Holwerd	1988*	1991	
		Metslawier	1986*	1990	
		Moddergat	1976	1977	
Ferwerderadeel	355	Ferwerd	1987*	1991	
		Hallum	1987*	1991	
		Hogebeintum	1987*	1991	
		Janum	1989*	1991	
		Wanswerd/Birdaard	1987*	1991	
Franekeadeel	924	Achlum	1988	1991	
		Franeker	1977	1979	
Gaasterland	377	Balk	1989	1991	
		Sloten	1971	1972	
Harlingen	1.532	Harlingen	1966	1969*	
		Harlingen/uitbr.		1991	
Kollumerland c.a.	168	Kollum	1979	1980	
		Veenklooster	1988	1991	
Leeuwarden	2.004	Leeuwarden	1979	1982*	
Leeuwarderadeel	50	Jelsum	1987*	1991	
Littenseradiel	276	Huins	1988	1991	
		Lutkewierum	1988	1991	
		Mantgum	1988*	1991	

	1	2	3	4	5
		Oosterend	1988*	1991	
		Rien	1988	1991	
		Weidum	1988	1991	
Menaldumadeel	240	Dronrijp	1979	1986*	
		Marssum	1987*	1991	
Nijefurd	859	Hindeloopen	1971	1972	
		Workum	1979	1986*	
Ooststellingwerf	26	Oldeberkoop	1987*	1991	
Skarsterlân	88	Langweer	1988*	1991	
Schiermonnikoog	172	Oosterburen	1966	1969	
Sneek	940	Sneek	1988	1991	
Vlieland	189	Oost-Vlieland	1969	1972	
Wonseradeel	529	Kornwerd	1988	1991	
		Kimswerd	1989	1991	
		Makkum	1984	1987*	
		Piaam	1974	1977	
		Pingjum	1989	1991	
		Schraard	1988	1991	
Wymbritseradeel	567	Heeg	1988	1991	
		Nijland	1988*	1991	
		Woudsend	1978	1980	
		IJlst	1979	1986*	
Drenthe					
Anloo	25	Anloo	1964	1967	
Assen	353	Assen	1965	1974*	
		Assen-Brink	1965	1969	
		Assen-Markt	1965	1969	
		Assen-uitbr.	1988	1991	
Dwingeloo	106	Dwingeloo	1964	1967	
		Westeinde	1987	1990*	
Emmen	85	Westenesch	1988*	1991	
Havelte	116	Dorp	1966	1969	
		Eursinge	1966	1969	

1	2	3	4	5
		Helomaweg	1966	1969
		Kerksituatie	1966	1969
Norg	64	Westervelde	1987*	1991
		Zuidvelde	1987*	1991
Oosterhesselen	42	Gees	1964	1967
Ruinen	38	Echten	1964	1967
		Kraloo	1988	1991
Schoonebeek	58	Oud S. Oostersebos		1969
		Oud S. Westersebos		1969
Vries	29	Vries	1965	1967
Westerbork	38	Orvelte	1964	1967
Zuidlaren	251	Zuidlaren	1964	1967
Zuidwolde	13	Ten Arlo	1988	1991
Zweeloo	36	Aalden	1964	1969
		Benneveld	1989	1991

Overijssel

Avereest	30	Oud-A./Den Huizen	1988*	1992
Borne	186	Borne	1988*	1991
Brederwiede	897	Blokzijl	1971	1973
		Dwarsgracht	1981	1984*
		Giethoorn c.a.	1981	1985*
		Vollenhove	1981	1984*
Deventer	1.845	Deventer	1985	1988*
Diepenheim	16	Den Haller	1988	1991
Gramsbergen	45	Gramsbergen	1988*	1992
Hardenberg	33	Rheeze	1988	1992
Hasselt	513	Hasselt	1979	1982*
Kampen	2.249	Kampen	1973	1975
Markelo	45	Stokkum	1988*	1992
Ommen	84	Beerze	1988*	1992
		Vilsteren	1988*	1992
Ootmarsum	164	Ootmarsum	1990	

1	2	3	4	5
Staphorst	1.115	Staphorst		1988
Weerselo	20	Het Stift		1971
Zwolle	1.959	Zwolle		1989

Gelderland

Aalten	218	Aalten		1964	1966
Batenburg		Batenburg		1965	1967
		Bredevoort		1983	1985*
Buren	360	Beusichem		1965	1967
		Buren		1965	1968
		Zoelen		1976	1980*
Culemborg	833	Culemborg		1975	1977
Doesburg	952	Doesburg		1971	1974
Eibergen	3	Mallemsse Molen		1969	1972
Elburg	677	Elburg		1965	1967
Epe	21	Gortel		1965*	1967
Geldermalsen	194	Acquoy		1965	1967
		Beesd		1965	1967
Harderwijk	1.091	Harderwijk		1968	1970
Hattem	419	Hattem		1970	1972
Hummelo en Keppel	66	Hummelo		1987*	
		Laag-Keppel		1987*	
Kerkwijk	25	Nederhemert-Zuid		1987*	
Neerijnen	132	Neerijnen		1987*	
		Hellouw		1987*	
		Waardenburg		1987*	
Nunspeet	26	Elspeet		1965	1967
Nijmegen	807	Nijmegen		1976	1980*
Steenderen	73	Bronkhorst		1969	1971
Ubbergen	96	Ubbergen		1988*	
Zaltbommel	992	Zaltbommel		1981	1984*
Zutphen	1.807	Zutphen		1980	1986*

	1	2	3	4	5
Utrecht					
Abcoude	437	Abcoude	1987*	1991	
		Baambrugge	1984	1990*	
Amerongen	156	Amerongen	1964	1966	
Amersfoort	1.653	Amersfoort	1981	1984*	
Baarn	34	Lage Vuursche	1964	1966	
Breukelen	17	Nieuwer Ter Aa	1964	1966	
Bunnik	13	Werkhoven	1964	1966	
Cothen	28	Cothen	1964	1967	
Driebergen-Rijsenburg	27	Rijsenburg	1963	1967	
Eemnes	26	Eemnes (Buiten)	1964	1966	
Kamerik	63	Kamerik	1964	1966	
Kockengen	84	Kockengen	1964	1966	
Langbroek	16	Nederlangbroek	1964	1966	
Linschoten	59	Linschoten	1964	1966	
Loenen	331	Loenen	1963	1966	
		Loenersloot	1964	1967	
		Vreeland	1964	1967	
Lopik	25	Jaarsveld	1964	1966	
Maarsssen	266	Maarsssen	1962	1966	
		Oud-Zuilen			
Maartensdijk	9	Westbroek	1964	1966	
Nieuwegein	132	Vreeswijk	1962	1966*	
		Vreeswijk/uitbreid.	1967	1984	
Nigtevecht	63	Nigtevecht	1984	1987*	
Oudewater	730	Oudewater	1973	1977	
Renswoude	28	Renswoude	1964	1966	
Soest	21	Soest	1964	1966	
Utrecht	4.044	Blauwkapel	1964	1966	
		Utrecht	1972	1975	
Wijk bij Duurstede	520	Wijk bij Duurstede	1978	1982*	
IJsselstein	434	IJsselstein	1964	1966	
Zeist	59	Zeist	1964	1970	

	1	2	3	4	5
Noord-Holland					
Alkmaar	2.396	Alkmaar	1984	1988*	
Amstelveen	30	Ouderkerk a/d Amstel	1986	1990	
Amsterdam	8.782	Binnen de Singels	1989		
		Durgerdam	1971	1976	
		Holysloot	1987*	1991	
		Jordaan	1986*		
		Nieuwmarktbuurt	1979	1983*	
		Ransdorp	1971	1976	
Beemster	136	Middenbeemster	1982	1985*	
Bergen	31	Bergen	1984	1990*	
Blaricum	113	Blaricum	1965	1967	
Edam-Volendam	1.107	Edam	1973	1977	
Egmond	54	Egmond a/d Hoef	1969	1970	
Enkhuizen	3.100	Enkhuizen	1982	1984*	
Graft-De Rijp	246	De Rijp	1968	1969	
's-Graveland	263	's-Graveland	1983	1986*	
Haarlem	5.912	Haarlem	1982	1990*	
		Spaarndam	1969	1971	
Hoorn	2.250	Hoorn	1967	1970	
Medemblik	399	Haven	1967	1968	
		Kerksituatie	1967	1968	
Muiden	447	Muiden	1983	1986*	
Naarden	792	Naarden	1980	1985*	
Niedorp	126	Kolhorn	1984	1986*	
Noorderkoggenland	211	Twisk	1966	1970	
		Twisk/uitbreiding	1973	1974	
Ouder-Amstel	118	Ouderkerk a/d Amstel	1986	1990*	
Texel	129	Den Hoorn	1966	1968	
		Oosterend	1966	1968	
Velsen	63	Velsen	1969	1970	
Waterland	1.694	Broek in Waterland	1968	1971	
		Marken	1969	1971	

1	2	3	4	5
		Monnickendam	1968	1970
		Zuiderwoude	1989	1991
Weesp	842	Weesp	1979	1982*
Zaanstad	201	Haaldersbroek	1984	1990*
		Westzaan	1988	1991
		Zaandijk	1979	1982*

Zuid-Holland

Albl.d./Nw.Lekkerland	40	Kinderdijk-Elshout	1988*	
Ameide		Ameide	1987	
Bernisse	160	Geervliet	1974	1975
		Heenvliet	1962	1965
Brielle	1.450	Brielle	1974	1975
Delft	3.680	Delft	1970	1978*
Dordrecht	2.600	Dordrecht	1982	
Goedereede	250	Goedereede	1970	1972
Gorinchem	1.470	Gorinchem	1985	1988*
Gouda	3.000	Gouda	1976	1978
's-Gravenhage	1.380	Binnenhof	1965	1971
		St. Jacobskerk	1965	1971
		Malieveld	1965	1972
		Malieveld/uitbreid.	1988	
		Willemspark	1965	1971
Hellevoetsluis	150	Hellevoetsluis	1981	1985*
Leiden	6.000	Leiden	1977	1981*
Maasland	110	Maasland	1969	1970
Maassluis	530	Maassluis	1974	1976
Middelharnis	880	Middelh./Sommelsd.	1987*	
Nieuwpoort	295	Nieuwpoort	1971	1972
Noordeloos	90	Noordeloos	1987	
Noordwijk	180	Noordwijk-Binnen	1987*	
Rotterdam	390	Delfshaven	1966	1969*
		Delfsh./uitbreiding	1986	1991
		Scheepvaartkwartier	1976	1977

1	2	3	4	5
Schiedam	1.400	Schiedam	1986*	
Schipluiden	15	't Woudt	1969	1970
Schoonhoven	980	Schoonhoven	1969	1974
Vianen	540	Vianen	1972	1975
Vlist	110	Bonrepas (uitbreid.)	1987	1992
		Vlist	1964	1969
Voorburg	340	Voorburg	1969	1971
Voorschoten	130	Voorschoten	1966	1968
Wassenaar	55	Wassenaar	1964	1967

Zeeland

Borssele	335	Borssele	1983	1985*
		Nisse	1984	1986*
Brouwershaven	620	Brouwershaven	1970	1972
		Dreischor	1970	1972
		Noordgouwe	1987*	
Goes	925	Goes	1979	1982*
		Kloetinge	1969	1971
Hulst	830	Hulst	1970	1973
Kapelle	120	Wemeldinge	1965	1967
Kortgene	450	Colijnsplaat	1987*	
Middelburg	2.950	Middelburg	1982	1985*
Sluis	70	St. Anna ter Muiden	1965	1967
Tholen	1.000	St. Maartensdijk	1987*	1991
		Tholen	1988	1991
Veere	275	Veere	1967	1970
Vlissingen	420	Vlissingen	1973	1975
Zierikzee	1.950	Zierikzee	1969	1971

	1	2	3	4	5
Noord-Brabant					
Bergen op Zoom	1.947	Bergen op Zoom	1982	1986*	
Breda	565	Breda	1965	1967	
		Ginneken	1988	1991	
Eersel	78	Eersel	1965	1967	
Eindhoven/Geldrop	13	Riel	1988*	1991	
Geertruidenberg	711	Geertruidenberg	1968	1970	
Grave	323	Grave	1987*	1991	
's-Hertogenbosch	2.770	's-Hertogenbosch	1968	1972*	
		's-Hert./uitbr.	1985	1991*	
Heusden	741	Heusden	1969	1972	
Hilvarenbeek	56	Hilvarenbeek	1965	1967	
Liempde	100	Liempde	1988	1991	
Made en Drimmelen	65	Drimmelen	1986	1990*	
Megen/Haren/Macharen	174	Megen	1987*	1991	
Mierlo	19	Het Broek	1969	1972	
Oirschot	234	De Bollen	1988*	1991	
		Oirschot	1965	1967	
Oisterwijk	160	Oisterwijk	1968	1970	
Oosterhout	57	Oosterhout	1965	1967	
Ravenstein	210	Ravenstein	1975	1977	
Someren	10	Boomen	1989		
Waalre	51	Loon	1968	1971	
Willemstad	277	Willemstad	1968	1970	
Woudrichem	300	Woudrichem	1971	1972	

Limburg

Beesel	20	Ronkenstein	1983*		
Eijsden	232	Eijsden	1969	1971	
		Uitbreiding			
Horst	110	Griendtsveen	1989		

	1	2	3	4	5
Landgraaf	106	Rimburg	1987*		
Maastricht	3.777	Maastricht	1975	1982*	
Margraten	307	Bruisterbosch	1987*		
		Gasthuis	1966	1970	
		St. Geertruid	1987*		
		Moerslag	1987*		
		Noorbeek en De Wesch	1987*		
Nuth	25	Terstraten	1966	1969	
Roermond	1.324	Roermond	1982	1986*	
Schinnen	58	Amstenrade	1966	1969*	
		Amstenrade/uitbr.	1984*		
Sittard	561	Sittard	1969	1972	
Stein	218	Elsloo	1969	1971	
		Urmond	1968	1970	
Stevensweert	255	Stevensweert	1987*		
Thorn	248	Thorn	1971	1973	
Vaals	393	Camerig-Cottessen	1967	1969	
		Lemiers	1967	1969	
		Mamelis	1967	1969	
		Raren	1967	1969	
		Vaals	1967	1969*	
		Uitbreiding	1987*		
Valkenburg a/d Geul	288	St. Gerlach	1966	1970	
		Oud-Valkenburg	1966	1970	
		Valkenburg	1966	1970	
Voerendaal	44	Winthagen	1967	1969	
Wessem	187	Wessem	1987*		
Wittem	122	Helle	1967	1968	
		Höfke Schweiberg	1967	1969	
		Plaat-Diependal	1967	1968	
		Terziet en Kuttingen	1987*		

Gemeenten met meer dan 100 monumenten

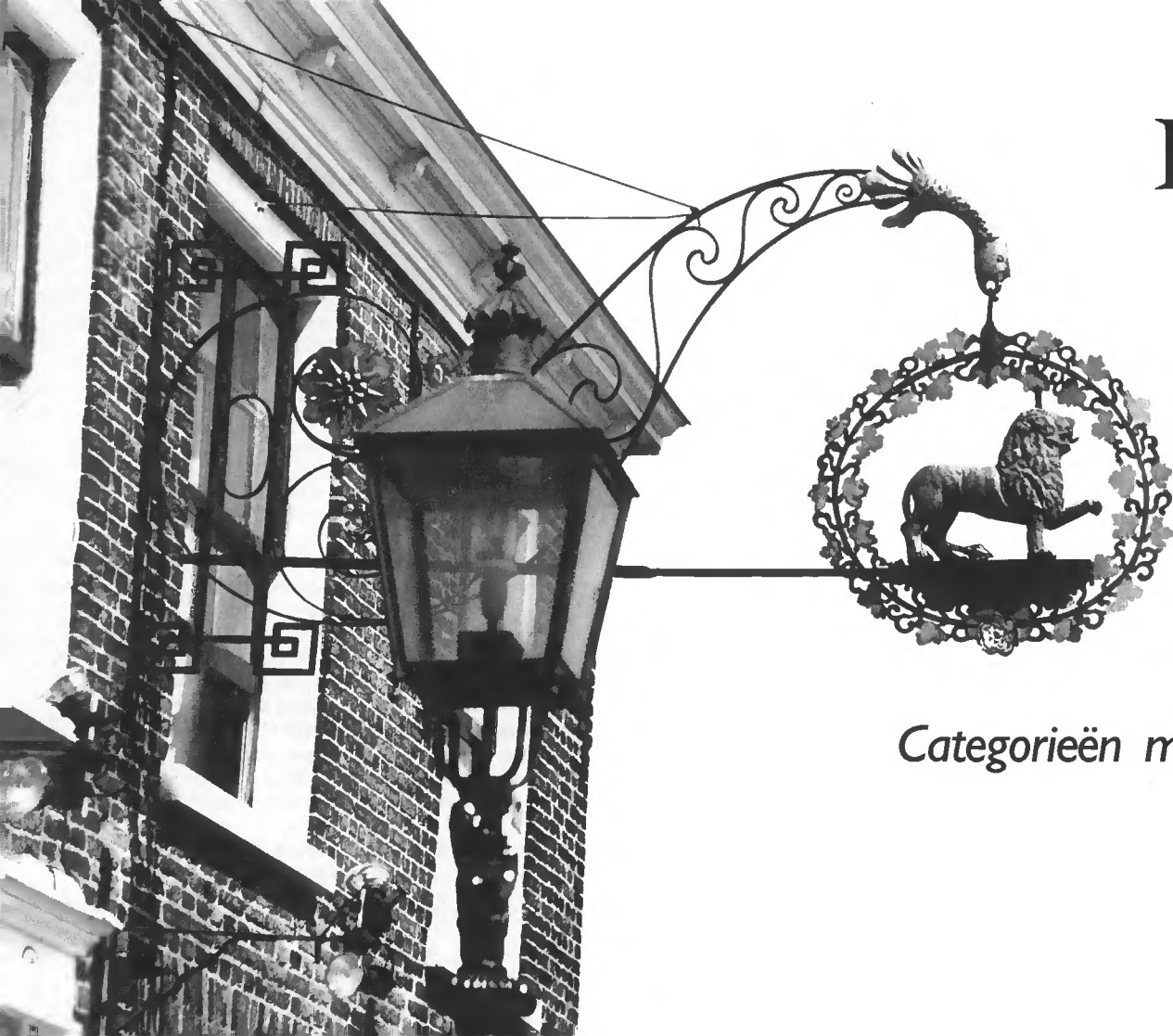
Overzicht van de 36 gemeenten met meer dan 200 beschermde rijksmonumenten per januari 1993

<i>gemeente</i>	<i>aantal besch. man.</i>	<i>aantal inw.</i>	<i>gemeente</i>	<i>aantal besch. man.</i>	<i>aantal inw.</i>
Amsterdam	6.731	695.162	Groningen	345	168.000
Maastricht	1.442	117.197	Hoorn	345	58.900
Utrecht	1.195	230.360	Breda	340	125.000
Leiden	1.122	111.500	Enkhuizen	336	16.057
Middelburg	1.083	39.798	Alkmaar	333	90.778
Haarlem	1.006	149.269	Amersfoort	322	104.000
Den Haag	842	444.181	Staphorst	308	14.000
Dordrecht	761	110.400	Gouda	303	64.000
Delft	650	88.772	Waterland	303	17.499
Zierikzee	558	9.811	Elburg	289	20.780
Harlingen	503	15.500	Vlissingen	268	43.949
Deventer	489	66.000	Franekeradeel	260	20.727
Kampen	487	32.660	Rotterdam	258	582.242
Leeuwarden	439	85.693	Margraten	216	13.436
Zwolle	389	90.000	Zaanstad	211	130.757
Den Bosch	388	91.500	Loenen	210	8.249
Zutphen	376	30.996	Bergen op Zoom	209	46.843
Brielle	366	15.000	Dongeradeel	205	25.000

Overzicht van de 44 gemeenten met meer dan 100 maar niet meer dan 200 beschermde rijksmonumenten per januari 1993

<i>gemeente</i>	<i>aantal besch. man.</i>	<i>aantal inw.</i>	<i>gemeente</i>	<i>aantal besch. man.</i>	<i>aantal inw.</i>
Wittern	187	7.750	Nijefurd	132	10.445
Texel	182	12.783	Wymbritseradiel	126	14.500
Weesp	182	18.500	Amerongen	126	6.854
Goes	181	32.000	Vaals	124	10.789
Schiedam	176	69.800	Boarnsterhim	122	17.600
Gorinchem	174	29.100	Valkenburg a/d		
Edam-Volendam	168	24.926	Geul	122	17.992
Vianen	168	19.210	Grave	121	10.567
Zaltbommel	165	9.899	Wunseradiel	118	11.344
Buren	160	9.955	Brouwershaven	117	3.600
Brederwiede	159	11.980	Eijsden	115	11.459
Maarssen	158	39.692	Heusden	114	5.910
Roermond	151	42.000	Sittard	113	46.244
Middelharnis	149	15.845	Littenseradeel	111	10.010
Landgraaf	146	40.200	Tholen	111	19.284
Doesburg	145	10.640	Ameland	111	3.257
Veere	141	4.910	Graft-De Rijp	109	5.477
Oudewater	141	9.478	Arnhem	108	131.520
Bloemendaal	140	17.250	Thorn	106	2.659
Schoonhoven	138	11.487	Naarden	105	16.211
Goedereede	132	10.775	Harderwijk	103	36.274
			Oirschot	103	11.300
			Winsum	101	13.135

NM

Categorieën monumenten

Kerken

Begripsomschrijving

Onder monumentale kerkgebouwen worden kerken en de daarbij behorende gebouwen (zoals pastorie of kosterwoning) verstaan, die het behouden waard zijn. Een monumentaal kerkgebouw hoeft niet op een rijks-, provinciale of gemeentelijke monumentenlijst te staan. Is dat wel het geval, dan kan men spreken van een 'kerkelijk monument'. Een kerkelijk complex kan als geheel beschermd zijn, maar ook kan alleen de kerk of slechts één of meer onderdelen daarvan beschermd worden.

Per 1 januari 1987 stonden 2265 kerkelijke gebouwen en 698 objecten in en onderdelen van kerkelijke gebouwen (bijvoorbeeld orgels) officieel ingeschreven in het register van door het rijk beschermde monumenten, die als volgt over de verschillende provincies verdeeld zijn:

	Gr	Fr	Dr	Ov	Gl	Ut	NH	ZH	Zl	NB	L	Fl	Ned
kerkelijke gebouwen	173	306	69	29	355	120	306	310	137	274	276	3	2464
objecten in en delen van kerkelijke gebouwen	16	32	3	10	29	20	6	10	7	15	22	—	176

Typen

Kerken kunnen in categorieën verdeeld worden op basis van verschillende criteria, zoals kerkelijke gezindte, verzorgingsgebied, bouwstijl (bijvoorbeeld romano-gotisch, gotisch, renaissancistisch, barok, neo-klassicistisch, neo-gotisch, modern) of grootte. Het laatste criterium (grote/kleine kerken) is goed bruikbaar omdat de grootte voor een groot deel bepalend is voor de gebruiksmogelijkheden, de exploitatiekosten en de kosten van restauratie en onderhoud.

Behoud van kerkelijke gebouwen

Kerkelijke gebouwen zijn meestal uiterst waardevolle gebouwen, immers:

- ze bepalen voor een groot deel de identiteit van een stad, dorp, wijk of straat door hun sterk beeldbepalend karakter;
- ze bevinden zich meestal op een unieke lokatie in stad of dorp;
- ze bieden een vrij grote overdekte ruimte;
- door die ligging en ruimte zijn ze goed exploitabel te maken, ook als hun kerkelijke functie geheel of gedeeltelijk wegvalt;
- het zijn prachtige voorbeelden van architectuur en constructie, bijvoorbeeld door de techniek van overwelling en overkoepeling;
- ze bevatten vaak kunstschaten van grote waarde, en;
- veel kerken hebben uiteraard nog een functie voor godsdienstoefening.

Het behoud van kerken is niet eenvoudig. Inmiddels is weliswaar het grootste deel der monumentale kerken gerestaureerd, doch vaak ontstaan pas ná restauratie de grote problemen, omdat:

- de gebruiksmogelijkheden, ook na restauratie veelal beperkt zijn doordat er te weinig voorzieningen zijn (wanneer tenminste geen functie meer bestaat ten behoeve van de godsdienstoefening);
- lokale overheden nog vaak terughoudend reageren ten aanzien van exploitatie van kerkgebouwen, omdat ze vrezen voor concurrentie voor de nieuwe sociaal-culturele centra;
- de kosten van onderhoud en exploitatie zeer hoog zijn (denk aan energie- en personeelskosten) en de subsidiemogelijkheden nog te beperkt zijn.

Ook het behoud van jongere kerken (van na 1850) moet nagestreefd worden. Denk aan de neo-gotische kerken, waarvan bijvoorbeeld die van architect P. J. H. Cuypers belangrijk zijn.

Particulier initiatief

De particuliere bemoeienis met het behoud van kerken is nog niet zo oud. Vroeger was dit immers een zaak voor de kerkelijke instanties zelf.

De secularisatie heeft echter geleid en leidt nog steeds tot leegstand van kerkgebouwen. Door bovengenoemde exploitatie moeilijkheden dreigt verwaarlozing. Daarom is bemoeienis van de kant van particuliere organisaties geboden. Op lokaal niveau zijn vele verenigingen en stichtingen tot behoud van een bepaalde kerk opgericht, terwijl in bepaalde provincies organisaties in het leven geroepen werden met als doel de bescherming van waardevolle kerken in de betreffende provincies. Sinds een aantal jaren is er ook een landelijke vereniging die zich speciaal richt op het beheer van kerken.

Landelijk

- * Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland (VBMK) secr. Oosterweg 83, 9724 CG Groningen, tel. 050-183636.
Deze vereniging, opgericht in 1981, stelt zich ten doel de bevordering van een goed beheer en gebruik van monumentale kerkgebouwen en daarnaast ervoor te zorgen dat hiervoor een breed maatschappelijk draagvlak bestaat. Ook behartigt zij de gemeenschappelijke belangen van de aangesloten kerkbeheerders, in aantal ongeveer 200. Lidmaatschap is onder meer mogelijk voor kerkgemeenten, stichtingen, parochies en burgerlijke gemeenten.
- * Commissie kerkelijke gebouwen van het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO-K), mr. J. Broekhuizen secretariaat, Postbus 405, 2260 AK Leidschendam, tel. 070-3131219/3131279
- * Vereniging van Kerkvoogdijen in de Nederlandse Hervormde Kerk, Singel 119, Postbus 176, 3300 AD Dordrecht, tel. 078-141944

- * Bouw- en restauratiecommissie Nederlandse Hervormde Kerk, Postbus 405, 2260 AK Leidschendam, tel. 070-3131277
- * Stichting Kerkelijk Kunstbezit Nederland, Mariahoek 16-17, 3511 LG Utrecht, tel. 030-340742
- * Vereniging van Orgelbouwers in Nederland (V.O.N.) Postbus 84100 (Scheveningseweg 52), 2508 AC 's-Gravenhage
- * Cuypers Genootschap
Burgemeester Minkenberglaan 11, 6109 AL Ohé en Laak, tel. 04755-1794.

Provinciaal/regionaal

- Groningen: * Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen in Groningen en Drenthe, secr.: Postbus 45, 9640 AA Veendam, tel. 05987-26126
- * Stichting Oude Groninger Kerken, Westersingel 43, 9718 CD Groningen, tel. 050-134493
- Friesland: * Stichting Alde Fryske Tsjerken, Zuidergrachtswal 25, 8993 AE Leeuwarden, tel. 058-139666
- * Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen in Friesland, Vredeman de Friesstraat 19, 8921 BP Leeuwarden, tel. 058-123592
- Overijssel: * Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen in Overijssel en Flevoland, Glanestraat 21, 7555 KW Hengelo, tel. 074-917386
- Gelderland: * Stichting Oude Gelderse Kerken Postbus 68, 6670 AB Zetten, tel. 08880-1544
- N-Holland * Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen in Noord-Holland, Loosdrechtseweg 50, 1215 JX Hilversum, tel. 035-21037

- Zuid-Holland * Stichting Oude Hollandse Kerken,
Postbus 489, 2300 ED Leiden, tel. 071-161506
- Zeeland: * Stichting Oude Zeeuwse Kerken, Badhuisstraat 43,
4381 LN Vlissingen, tel. 01184-14981

Lokaal

Er zijn tientallen lokale beheersstichtingen waarvan een deel aangesloten is bij de Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland. Verder zijn er in verschillende plaatsen 'verenigingen van vrienden' van bepaalde kerken.

Overheid

Rijk:

Het belangrijkste instrument van de rijksoverheid is de Monumentenwet. Voor kerkelijke monumenten worden ten aanzien van verschillende aspecten uitzonderingen gemaakt;

Art. 1:

Kerkelijke monumenten worden hier gedefinieerd als "onroerende monumenten welke eigendom zijn van een kerkgenootschap, kerkelijke gemeente of parochie of van een kerkelijke instelling en welke uitsluitend of voor een overwegend deel worden gebruikt voor de uitoefening van de eredienst";

Art. 2:

Hier wordt gesteld dat "met betrekking tot een kerkelijk monument geen beslissing genomen wordt ingevolge de Monumentenwet dan na overleg met de eigenaar";

Art. 18:

Wat betreft het verlenen van een bouw- of sloopvergunning "neemt Burgemeester en Wethouders danwel Onze minister geen beslissing dan in overeenstemming met de eigenaar, voor zover het betreft een beslissing waarbij wezenlijke belangen van de godsdienstoefening in dat monument in het geding zijn";

Provincies:

Provinciale besturen kunnen kerkelijke objecten, die niet door het Rijk beschermd worden, plaatsen op een provinciale monumentenlijst.

Gemeenten:

Gemeentebesturen kunnen ook kerkgebouwen beschermen door ze op een gemeentelijke lijst te plaatsen, zoals onder andere door de gemeenten Groningen en 's-Gravenhage gedaan is.

Financieel instrumentarium

Rijk:

Het Rijk biedt mogelijkheden tot het subsidiëren van kosten van restauratie en onderhoud van kerken die op de rijksmonumentenlijst staan. Allereerst is het vanaf 1 januari 1991 geldende Besluit Rijkssubsidieering Restauratie Monumenten (BRRM) van belang.

Volgens artikelen 8 en 14 van deze regeling kan een restauratiesubsidie verstrekt worden van 80% van de subsidiabele restauratiekosten. Dit geldt echter alleen wanneer het monument in eigendom is van een kerkgenootschap, kerkelijke gemeente of kerkelijke instelling, en bovendien uitsluitend of voor een overwegend deel gebruikt wordt voor de eredienst.

Hetzelfde subsidiepercentage geldt voor kerken die eigendom zijn van een binnen het rijk gevestigde privaatrechtelijke rechtspersoon, die zonder winstoogmerk uitsluitend de instandhouding van één of meer monumenten ten doel heeft. Is de eigenaar een publiekrechtelijke rechtspersoon, dan kan slechts een subsidie van 70% van de subsidiabele kosten verstrekt worden.

Deze percentages worden met 30% verlaagd indien de eigenaar belastingplichtig is en dus gebruik kan maken van fiscale aftrekmogelijkheden. Voor monumentwaardige orgels, carillons, uurwerken en klokken is een restauratiesubsidie mogelijk van 80%. De objecten moeten zich dan wel in, aan, bij of op een monument

bevinden, en vermeld worden in het register waarin dat monument is ingeschreven.

Voor de periode 1990-1994 heeft de minister van WVC 130 miljoen gulden (26 miljoen per jaar) extra beschikbaar gesteld voor de instandhouding van monumentale kerkgebouwen. Nadere bijzonderheden over deze tijdelijke regeling, welke is opgenomen in het BRRM treft u aan op pag. 37.

Voor het onderhoud van monumentale kerkgebouwen is een financiële rijksbijdrage mogelijk op grond van het Besluit Rijkssubsiëring Onderhoud Monumenten. Op grond van artikel 4, lid 1 is ten behoeve van het jaarlijks onderhoud een subsidie mogelijk van 50% van de totale kosten van de onderhoudswerkzaamheden tot een bedrag van ten hoogste f 12.500,— per jaar. Artikel 11 biedt de mogelijkheid om voor perioden van 10 jaar subsidie te verkrijgen in de kosten van de naar het oordeel van de minister sober en doelmatig uitgevoerde onderhoudswerkzaamheden aan de buitenkant daarvan ten behoeve van het wind- en waterdicht houden. De subsidie bedraagt 60% van de totale kosten van de onderhoudswerkzaamheden die gedurende 10 jaren zijn verricht volgens een door de minister goedgekeurd onderhoudsplan (nadere bijzonderheden zie pagina 43 van dit boek).

Voor orgels is een jaarlijkse onderhoudssubsidie mogelijk van 40% van de totale kosten tot een bedrag van ten hoogste f 1.200,— per jaar. Zie ook pagina 42.

Provincies:

Kunnen gelden ter beschikking stellen voor subsidiëring van restauratie en/of onderhoud van kerkelijke monumenten op een rijks-, provinciale of gemeentelijke lijst.

Gemeenten:

Kunnen individueel bijdragen verstrekken bijvoorbeeld uit het Stadsvernieuwingsfonds.

Particuliere fondsen:

In bepaalde gevallen kan een beroep gedaan worden op particuliere fondsen als het Prins Bernhardfonds ter verkrijging van een bijdrage in de kosten van restauratie of onderhoud van een kerk. Vaak is er een vereniging van vrienden die aan fondswerving doet. De Generale Kas kan subsidies voorfinancieren en laagrentende leningen verstrekken.

Heel interessant zou een samenwerkingsverband kunnen zijn tussen verschillende kerken ten behoeve van het onderhoud. Men kan dan een 'totaalplan' maken, om een reservering vragen bij de RDMZ van een budget voor onderhoud van de diverse kerken, zodat men daarbinnen kan schuiven. Ook is het dan beter mogelijk arbeidsplaatsen te creëren.

Documentatie/literatuur

Documentatie van de Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland:

- Jaarverslagen 1985, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990, 1991 en 1992.
- Databank, geordend per gemeente, per kerkgebouw en per thema
- Folder over multi-functioneel gebruik van kerken
- Informatiebulletin (3 à 4 maal per jaar)
- Publikaties van de VBMK naar aanleiding van onderzoek door de Vakgroep Bedrijfseconomie (Faculteit der Economische Wetenschappen, Universiteit van Amsterdam, drs. N. J. P. Ferwerda en prof. P. Verburg)
- Beheer en gebruik van monumentale kerkgebouwen, aug. 1983
- Beheer en onderhoud van grote monumenten, juli 1985
- Video 'Midden in de week en 's zondags ook'.
- Uniform rekeningschema

Brochures RDMZ:

- "Kerken... monumenten"
- "Historische orgels"
- "Klokken en torenuurwerken".
- G. A. van Swigchem, T. Brouwer en W. van Os: Een huis voor het Woord /Het Protestantse kerkinterieur in Nederland tot 1900), RDMZ, Zeist. Staatsuitgeverij: 's-Gravenhage, 1984
- dr. R. Steensma: Kerken, wat doe je ermee? Bosch en Keuning n.v., Baarn, 1981.

Brochures NCM:

- Cursusmap "Openstelling kerken"
- Cursusmap "kerkbeheer"
- Monumenten Accommodatiegids Kerken.

Woonhuismonumenten

Begripsomschrijving

De categorie woonhuismonumenten is de grootste categorie monumenten in Nederland. Het is ook de meest veelzijdige; elke streek kent een of meer specifieke bouwstijlen, vaak is zelfs een speciaal type woonhuis karakteristiek voor een bepaalde stad of dorp. De oudste woonhuizen die ons resten dateren uit de 15e eeuw. Huizen van hout zijn vrijwel niet behouden. Veel panden hebben echter nog wel een oudere kern, fundering, of interieur.

Typen

Het zou te ver voeren om in dit verband alle typen woonhuizen te vermelden. Indeling is mogelijk naar bouwperiode, naar bouwstijl (de oudste beschermde huizen zijn de gotische, de nieuwste zijn voorbeelden van het Nieuwe Bouwen, zoals het Schröderhuis in Utrecht) naar regionale typering, naar materiaalgebruik (hout, baksteen, natuursteen, beton etc.). Woonhuizen kunnen op velerlei wijze gekenmerkt worden, bijvoorbeeld door het daktype (bv. zadeldak, wolfsdak), het geveltype (tuitgevel, klokgevel, trapgevel, enz.), de hoogte en breedte, de parcellering, de vensterindeling en -verdeling.

Behoud van woonhuismonumenten

Woonhuizen worden nog niet zo lang in grote getale beschermd. Lange tijd was er alleen maar aandacht voor grote objecten als kastelen en kerken. De grote uitbreiding van de rijksmonumentenlijst is voornamelijk terug te voeren op de woonhuizen. Veel woonhuizen worden ook op grond van een gemeentelijke monumentenlijst beschermd, omdat ze van lokaal belang zijn en

beeldbepalend voor het stads- en dorpsgezicht.

Het behoud van woonhuismonumenten is van groot belang om meerdere redenen:

- ze getuigen van de sociale structuur en de cultuur van het dagelijks leven in vroeger tijden en van het gebruik van oude materialen en technieken in de huizenbouw;
- woonhuizen bepalen voor een groot deel het aanzien en de sfeer van dorp en stad; wat is Amsterdam zonder zijn grachtenpanden, Edam zonder zijn houten huizen, Deventer zonder zijn gotische woonhuizen;
- woonhuismonumenten bieden een vorm van huisvesting, waar veel vraag naar is;
- restauratie en onderhoud van deze grote groep monumenten bieden een flink stuk specifieke werkgelegenheid.

De restauratie van woonhuismonumenten verloopt niet altijd even eenvoudig. Een groot probleem is de financiële haalbaarheid voor een particuliere eigenaar of restaurerende instelling. Het gaat immers niet altijd om financieel draagkrachtige lieden. Niet altijd kan de restauratie in het gemeentelijk programma worden ingepast, waardoor onzekerheid voor de eigenaar en de bewoner ontstaat en bovendien verder verval van het pand dreigt.

Soms kunnen problemen ontstaan door bepalingen in een op het betreffende gebied rustend bestemmingsplan, voorschriften in de bouwverordening, of bepalingen voortvloeiende uit de monumentenwet.

Particulier initiatief

Landelijk:

- * Landelijke Federatie Het Behouden Huis, secr. de Laars 58, 1602 MS Enkhuizen, tel: 02280-14692.
Doel van deze federatie is het bevorderen van het behoud van woonhuismonumenten in het belang van het leefbaar houden van de historische stads- en dorpsgezichten. Zij tracht dit te

bereiken door een 40-tal aangesloten restaurerende instellingen te ondersteunen, door algemene en individuele voorlichting te geven, door te fungeren als gesprekspartner voor haar leden bij de overheid en door studiebijeenkomsten te organiseren voor aangesloten instellingen.

- * Vereniging Hendrick de Keyser, secr.: Huize van Brienen, Herengracht 284, 1016 BX Amsterdam, tel. 020-6249755.
Deze vereniging streeft het behoud van architectonisch of historisch belangrijke oude gebouwen in het gehele land na. Daartoe verwerft zij waardevolle oude gebouwen, ondermeer woonhuizen en bedrijfspanen, restaureert de panden op architectuur-historisch verantwoorde wijze, waarbij grote aandacht wordt besteed aan het interieur, en blijft ze daarna beheren en verhuren.

Lokaal:

Er bestaan vele tientallen instellingen die op lokaal niveau woonhuismonumenten restaureren en/of beheren, danwel zich op andere wijze inzetten voor het behoud van deze categorie monumenten. In veel plaatsen bestaat een stichting, maatschappij, N.V. of B.V. Stadsherstel. Informatie hierover is te verkrijgen bij de Federatie Het Behouden Huis of de Stichting NCM. Daarnaast zijn er meerdere andersoortige restaurerende instellingen en woningbouwverenigingen die zich (mede) bezighouden met het restaureren en beheren van woonhuismonumenten.

Overheid

Als eigenaar of anderszins belanghebbende van een op de monumentenlijst geplaatst woonhuis kan men, bijvoorbeeld bij restauratie, direct of indirect te maken krijgen met vele instanties. Enerzijds zijn dat instanties op het gebied van stadsvernieuwing, volkshuisvesting en andere. In de meeste gevallen zal men echter in eerste instantie contact hebben met de gemeente. Op lokaal

- niveau kan men te maken krijgen met:
- gemeentelijk bureau/afdeling Monumentenzorg,
- gemeentelijk bureau/afdeling Stadsvernieuwing en/of Volkshuisvesting (vaak bij de afdeling Gemeentewerken, Ruimtelijke Ordening etc.)
- dienst Bouw- en Woningtoezicht,
- welstandscommissie,
- gemeentelijke monumentencommissie,
- gemeentelijke stadsvernieuwingscommissie.

Financieel instrumentarium

Rijk:

- Besluit Rijkssubsidiëring Restauratie Monumenten (BRRM). Op grond van artikel 8 van het BRRM kunnen eigenaren van door het Rijk beschermde monumenten een restauratiesubsidie krijgen van 30% van de subsidiabele restauratiekosten. Daarnaast kunnen zij bij het Nationaal Restauratiefonds een restauratiehypotheek krijgen van maximaal eenzelfde bedrag als de toegezegde rijkssubsidie, tegen een lage rente. Verder kunnen zij gebruik maken van de mogelijkheid om zowel het op termijn toegezegde subsidie als de laagrentende lening door het Nationaal Restauratiefonds te laten voorfinancieren (zie de algemene informatie over het Nationaal Restauratiefonds). Restaurerende instellingen, die zonder winstoogmerk de instandhouding van monumenten ten doel hebben, kunnen een subsidie krijgen van 50% van de subsidiabele restauratiekosten. Voor lager publiekrechtelijke lichamen (bv. gemeenten) geldt een subsidiepercentage van 40%. Voor een eigenaar die niet belastingplichtig is, of een eigenaar die wél Inkomsten-(IB) of Vennootschapsbelasting (VB) plichtig is maar die door middel van een verklaring van de Belastingdienst/Bureau Monumentenpanden (BBM, zie blz. 41),

aantoont dat voor hem geen fiscale aftrek wordt toegestaan, geldt een verhoging van genoemde subsidiepercentages met 30%. Behalve subsidies uit hoofde van de monumentale waarde van een woonhuismonument is eventueel ook een bijdrage mogelijk van het ministerie van VROM in het kader van woonhuisverbetering.

- Besluit rijkssubsidiëring onderhoud monumenten. Voor een aantal categorieën monumenten kan subsidie worden verkregen in kosten van onderhoudswerkzaamheden. Binnen de categorie woonhuizen komen alleen hofjes van liefdadigheid in aanmerking; de subsidie bedraagt 40% van de kosten van de onderhoudswerkzaamheden met een minimum van f 500,— en een maximum van f 10.000,—.

Provincies:

Provincies kunnen subsidies verlenen ten behoeve van restauratie en/of onderhoud van rijks- en/of gemeentelijke monumenten. Zie onder het hoofdstuk Provincies.

Gemeenten:

Gemeenten kunnen eveneens een financiële bijdrage leveren aan restauratie en onderhoud van woonhuismonumenten, en wel uit het stadsvernieuwingsfonds. Een gemeente moet dit regelen in de gemeentelijke subsidieverordening, doch is geheel vrij in de invulling daarvan. In de verordening moet duidelijk gemaakt worden of slechts subsidie mogelijk is voor rijksmonumenten of ook voor gemeentelijke monumenten en beeldbepalende panden. Verder kunnen gemeenten financiële ondersteuning bieden aan lokale restaurerende instellingen en andere organisaties op het gebied van de bescherming van woonhuismonumenten.

Particuliere fondsen:

In individuele gevallen zijn bijdragen mogelijk uit particuliere fondsen.

Documentatie/literatuur

- H. J. Zantkuyl: Bouwen in Amsterdam
Uitgave van de Vereniging Vrienden van de Amsterdamse binnenstad, Sloterkade 21, 1058 HE Amsterdam
 - ir. R. Meischke: Het Nederlandse Woonhuis van 1300-1800
Haarlem, 1969
 - Restaureren... hoe zo? Stichting Stadsherstel Hoorn,
Hoorn, 1985
 - jaarverslagen Vereniging Hendrick de Keyser
 - jaarverslagen van organisaties voor stadsherstel
 - Amsterdamse Monumenten
 - De Binnenstad, uitgave van de Vereniging van Vrienden van de
Amsterdamse Binnenstad, verschijnt 6 keer per jaar
 - Amsterdamse Monumenten; uitgave van het gemeentelijke
Bureau Monumentenzorg Amsterdam, verschijnt 3 keer per jaar
 - Nieuwsbrief, uitgave van de Vereniging Vrienden van de
Amsterdamse Maatschappij tot Stadsherstel, verschijnt 4 keer
per jaar.
 - Brochures: Een nieuw leven voor oude monumenten en
Monumenten en de fiscus, Nationaal Restauratiefonds,
Hoevelaken, 1986/1987.
 - A. Oding: Stadsherstel op weg naar professionaliteit, 1987.
-

Monumenten van bedrijf en techniek

Begripsomschrijving

Oude fabrieksgebouwen, pakhuizen en silo's; kanalen, sluizen en bruggen; tram- en treinstations en remises; vuurtorens, watertorens en gemalen... Al deze en nog vele andere soorten gebouwen en objecten behoren tot de monumenten van bedrijf en techniek, ook wel aangeduid als 'gedenktekens voor de werkende mens' of 'tastbare herinneringen aan afgesloten fasen in de ontwikkeling van bedrijf en techniek'. De laatste jaren raakt de internationaal reeds erkende term 'industriële erfgoed' ook in Nederland meer en meer in zwang om dit ongekend brede en diverse terrein aan te duiden.

Ontwikkelingsgeschiedenis

De meeste monumenten van bedrijf en techniek zijn in de periode 1850-1950 gebouwd en zijn dus relatief niet zo oud: ze worden tot "de jongere architectuur" gerekend. Toch verdwijnen ze in veel sneller tempo dan enige andere categorie van monumenten. De belangrijkste oorzaak is, dat het hier gaat om gebouwen en objecten, die zijn neergezet om specifieke functies te dienen, die veranderen of zelfs geheel vervallen.

Sommige traditionele bedrijfstakken (textiel-, schoenen-, sigarenindustrie, steenbakkerij) krimpen snel in of zijn nagenoeg verdwenen, met leegstaande fabrieksgebouwen als resultaat. Andere objecten verliezen door technische ontwikkelingen hun functie (watertorens), raken verouderd of versleten (bruggen, stations) of worden door schaalvergroting overbodig (gemalen) enzovoort.

Alleen voor enkele in aantal kleinere categorieën als vuurtorens, stoomgemalen en watertorens zijn gedegen inventarisaties voorhanden én van de spoorwegmonumenten. Hierdoor is een verantwoorde raming van het aantal objecten niet te geven. Een ruwe schatting op basis van natte-vinger-werk leidt tot een aantal van enige duizenden tot mogelijk zo'n tienduizend objecten.

Typen

De monumenten van bedrijf en techniek zijn in te delen naar hun oorspronkelijke functie:

Winning van grondstoffen

- mijncomplexen met hun schachten, entreegebouwen, koeltorens, mijnwerkerskolonies;
- mergelgroeven, zandafgravingen, grindgraverijen;
- veenderijen.

Productie

- agrarische bedrijven met hun machinerieën en gereedschappen;
- ambachtelijke en industriële bedrijven met hun machinerieën en krachtbronnen: molens, stoommachines, verbrandingsmotoren, etc. én produkten;
- huisvesting van ondernemers en arbeiders, ondernemersvilla's, arbeiderswijken en kolonies.

Opslag en overslag

- pakhuizen, vemen, loodsen, silo's, elevators.

Transport: infrastructuur en transportmiddelen

- kanalen: jaagpaden, sluisen, sluiswachterswoningen;
- spoor- en tramwegen: stations, remises, overweg- en wachtershuisjes, seinhuizen, seinen;

- straten en wegen met hun toebehoren, zoals tolhuizen en verkeersborden;
- bruggen, veren, viaducten;
- havens: scheepswerven, vuurtorens, kranen, dokken;
- post, telefoon, telegrafie.

Distributie

- galerijen, passages;
- winkels, warenhuizen;
- markthallen, veilinggebouwen, beursgebouwen.

Openbare voorzieningen

- gasfabrieken, pompstations, elektriciteitscentrales, waterleidingcomplexen.

Ontginning en inpoldering

- polders: poldermolens, gemalen, de ontstane samenhangende ruimtelijke gehelen van verkavelingspatroon, kanalen, bebouwingswijzen, etc.

Behoud van monumenten van bedrijf en techniek

Monumenten van bedrijf en techniek verdwijnen door de geschetste structurele oorzaken in een verbijsterend snel tempo. Op de langere duur zal slechts een zeer klein deel met hun oorspronkelijke functie kunnen worden behouden. Een nog kleiner aantal objecten wordt als museum gebruikt. Afhankelijk van de te hanteren criteria en de wijze van gebruik op plaatselijk en regionaal niveau kan van de circa 10.000 in eerste instantie te beschermen objecten slechts van een kwart tot een derde deel worden verwacht dat zij voor behoud in aanmerking komen.

De toekomst van de overgrote meerderheid hangt af van de mate, waarin plannen voor hergebruik door andere functies gerealiseerd

kunnen worden. Het slagen ervan wordt doorgaans bepaald door de financiële (on)mogelijkheden. In het kader van de grotere aandacht voor de jongere bouwkunst, het Monumenten Inventarisatie Plan (MIP), uitgevoerd door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg worden ook deze groep monumenten meegenomen in het inventarisatie traject.

Overheid

De overheid heeft voor het behoud van het industrieel erfgoed een belangrijke verantwoordelijkheid. Enkele provincies en gemeenten dragen bij aan het museaal behoud of hergebruik van monumenten van bedrijf en techniek, maar ze worden zelden door de lagere overheden als monument beschermd.

De Rijksoverheid, het ministerie van WVC en de RDMZ, onderkennen het belang van dit industrieel erfgoed. In de komende jaren zal industrieel erfgoed van nationaal belang worden beschermd doordat het MIP een vervolg krijgt in het Monumenten Registratie Project (MRP) en het Monumenten Selectie Project (MSP).

Tevens kunnen in dit kader de uitkomsten genoemd worden van de Commissie Industrieel Erfgoed, ingesteld door de Minister van WVC in 1988. In het rapport "Het Industrieel Erfgoed en de kunst van het vernietigen" uit 1989 doet deze commissie aanbevelingen inzake nader onderzoek en de instelling van een Projectbureau Industrieel Erfgoed (PIE). Eind 1991 is in het kader van het Deltaplan voor cultuurbehoud de Stichting Projectbureau Industrieel Erfgoed officieel door de Minister van WVC gepresenteerd.

Om de activiteiten van het PIE richting te geven is een zestal PIE-koersen uitgezet in relatie tot industrieel erfgoed:

- Selectief Behoud
- Herbestemming en Rehabilitatie
- Educatie en Informatie
- Recreatie en Toerisme
- Brandweerfunctie bij Acute Bedreiging

- Internationale Samenwerking

Met bijna 40 projecten, gericht op onderzoek en concrete actie, worden de PIE-koersen ingevuld. Zo wordt ondermeer bekeken welk industrieel erfgoed van mijnbouw, produktie, opslag, infrastructuur en openbare nutsvoorzieningen moeten worden bewaard. Samen met beleggers en andere deskundigen uit de vastgoedsector onderzoekt het PIE op welke wijze door hergebruik meer waardevol industrieel erfgoed voor sloop kan worden behoed.

Inzicht geven

Het PIE wil huidige en toekomstige generatie inzicht geven in de diversiteit en de ontwikkeling van het Nederlandse industriële verleden. De PIE-Gouden Gids Industrieel Erfgoed wordt een belangrijke bron van informatie. Het instellen van het Industrieel Monument van de Maand, in samenwerking met televisie, pers, plaatselijke industrie en vrijwilligers, ANWB en VVV, vormt een duidelijk publiekgericht activiteit. Dat geldt ook voor de te maken educatieve, reizende tentoonstelling en wellicht een televisiecurcus over industriële archeologie in Nederland. Om de relatie tussen toerisme/recreatie en industrieel erfgoed te versterken zal het PIE nauwe banden smeden met o.a. de ANWB, het Nationaal Bureau voor Toerisme en het Nederlands Research Instituut voor Toerisme.

Bedreigd erfgoed

Het PIE wil met het instellen van een Commissie Bedreigd Industrieel Erfgoed reageren op acute aantasting. In het ene geval kan actie beperkt blijven tot een verantwoorde documentatie. In andere gevallen is een poging tot behoud op zijn plaats. Het blijkt dat burgers met gevoel voor industrieel erfgoed veelal de weg tot behoud van bedreigde objecten uit hun omgeving niet kennen of van het kastje naar de muur worden gestuurd en daardoor het hoofd in de schoot leggen. Het PIE zal daarom een handleiding samenstellen die bij incidenten snel en adequaat handelen bevordert.

Internationale samenwerking

Om te voorkomen dat twee keer het wiel wordt uitgevonden zal het PIE nauwgezet samenwerken en ervaringen uitwisselen op internationaal niveau. The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage (TICCIH) is hierbij één van de belangrijkste partners. Oogmerk van het PIE is om de belangstelling voor het industrieel erfgoed als onlosmakelijk onderdeel van onze cultuur te vergroten. Dit belang hoop het Pie de komende jaren met velen te kunnen delen.

Een uitgebreide brochure is verkrijgbaar bij:

Hildebrand de Boer

Projectgroep Industrieel Erfgoed

Postbus 948

3700 AX Zeist

Tel: 03404-32999, fax: 03404-33008

Het Bureau is per 1 januari 1992 operationeel geworden.

Particulier initiatief

De belangrijkste aandacht voor het industrieel erfgoed komt van de enige tientallen particuliere organisaties, die zich inzetten voor inventarisatie, documentatie, bescherming, behoud en hergebruik van monumenten van bedrijf en techniek. Sommige organisaties houden zich landelijk met één bedrijfstak bezig (textiel, steen- en pannebakkerijen), andere richten zich landelijk op technische of historische objecten. Het talrijkst zijn de organisaties die werkzaam zijn in één bepaalde stad en streek. Een andere categorie wordt gevormd door organisaties die zich op het behoud/beheer van één object richten, waaronder zich opvallend veel gemalen bevinden. Tenslotte is er een groeiend aantal wetenschappelijk georiënteerde werkgroepen, verbonden aan universiteiten en hogescholen. Nu ruim 40 particuliere organisaties hebben zich vanaf 1984 verenigd in de huidige Stichting Federatie Industrieel Erfgoed

Nederland, afgekort: FIEN. Secretaris is de heer C. H. R. T. Weevers, Zomervaart 206 F, 2033 DN Haarlem, tel. 023-353624, fax: 023-353363.

Financieel instrumentarium

Er bestaan voor de monumenten van bedrijf en techniek noch gerichte subsidieregelingen van de overheid, noch particuliere fondsen. Elk restauratieproject moet weer op strikt individuele wijze financieel worden rondgebred. Een uitzondering hierop vormen de door het Rijk beschermde stoomgemalen waarvoor het Besluit Rijkssubsidiëring Onderhoud Monumenten van kracht is. Voor deze categorie is een jaarlijkse onderhoudssubsidie mogelijk van 40% van de totale onderhoudskosten tot een subsidiebedrag van ten hoogste f 10.000,- per jaar en met een minimum van f 500,- per jaar.

Documentatie/literatuur

Sinds eind 1991 is dit actuele nieuws opgenomen in de nieuwsbrief "Industria". Deze nieuwsbrief verschijnt 5 x per jaar. Abonnementsprijs f 26,- per jaar. Te storten op banknr. 32.49.80.108, of op giro rekn.nr. 812263 van de RABO Bank te Hardenberg, ten name van FIEN / Industria. Verdere informatie/proefnummer kan men krijgen bij het secretariaat van FIEN. Tijdschrift Erfgoed van Industrie en Techniek 4x per jaar. Administratie: Ir. C. H. van Eldik, Brilduikerhof 12, 2623 NT te Delft. Abonnementsprijs Hfl. 32,50.

Sinds enige jaren is er sprake van een groeiend aantal publikaties over bepaalde bedrijfstakken, typen gebouwen en plaatsen en regio's. De snel groeiende belangstelling voor het industrieel erfgoed leidt tot een toenemende behoefte aan voorlichting, informatie-

uitwisseling, documentatie van inventarisatie, etc.
Enige belangrijke titels van publikaties zijn:

Algemeen

- Nijhof, P., e.a., Monumenten van bedrijf en techniek, Zutphen, 1978.
- Genders, C., Monumenten van bedrijf en techniek in beeld, Baarn, 1979.
- Themanummer "Monumenten van bedrijf en techniek in Nederland". Kunstschrift 1984/3.
- Themanummer "85 jaar KNOB - 10 jaar Industriële Archeologie". Tijdschrift voor Industriële Archeologie 1984/4.
- Dalen, J. A. van en W. Boon. Nieuw gezicht op oud werk: introductie en bibliografie. Rotterdam, 1986.
- Nijhof, P., e.a. Op zoek naar ons industrieel verleden. 2 dln. Haarlem, 1986-1987.
- Jansen, T., Bedrijfsmonumenten en overheid, Amsterdam, 1988.
- Op de bres voor industrieel erfgoed; 5 jaar FIEN. Haarlem, 1989.
- Commissie Industrieel Erfgoed. Het industrieel erfgoed en de kunst van het vernietigen, Zeist, 1989.
- Nijhof, P. e.a. Langs pakhuizen, fabrieken en watertorens: industrieel archeologische routes in Nederland en België. Utrecht, 1991.
- Ministerie van WVC, Standpunt omtrent "Het Industrieel Erfgoed en de kunst van het vernietigen", Rijswijk, 12 december 1991.
- Projectbureau Industrieel Erfgoed, Beleids- en Actieprogramma "Druk op de ketel", Zeist, november 1992 (wordt begin 1993 gepubliceerd in Compendium Monumentenzorg, Samison H. D. Tjeenk Willink).

Regionaal

- Monumenten Inventarisatie Project: Architectuur en Stedebouw, 1850-1940. 16 dln. Zwolle, 1990.
 1. De stad Utrecht. 1990.
 2. Drenthe. 1991.
 3. Overijssel. 1991.
 4. Amsterdam. 1992.
 5. Rotterdam. 1992.
 6. Flevoland. 1992.
 7. Groningen. 1992.
- Boke, H. Vallende schoorstenen, verdwenen fabrieken: industriële archeologie in Amsterdam. Amsterdam, 1990.
- Beukelaar, H. de - Nijver in het groen: twee eeuwen industriële ontwikkeling in de Achterhoek en Liemers. Doetinchem, 1990.

Typologisch

- Nijhof, P. Oude fabrieksgebouwen in Nederland. Dieren, 1985.
- Bescherming Waterstaat Monumenten in Noord-Holland. Haarlem, 1989.
- Boer, H. P. G. de, Watertorens in Noord-Holland. Haarlem, 1991.

Historische buitenplaatsen

Begripsomschrijving en ontwikkelingsgeschiedenis

Het begrip "historische buitenplaats" laat zich het beste samenvatten als het ensemble van een historisch buitenhuis met zijn door cultuur en natuur vormgegeven omgeving. Wat wij tegenwoordig een buitenplaats noemen, kan in oorsprong dikwijls een heel verschillende achtergrond hebben. Vele buitenplaatsen zijn in de loop van de zestiende en vooral zeventiende eeuw ontstaan uit middeleeuwse kastelen of versterkte huizen. In sommige delen van ons land dragen zij specifieke benamingen zoals havezaten (Gelderland, Overijssel, Drenthe), staten (Friesland), borgen (Groningen) of ridderhofsteden (Utrecht), meestal om aan te geven dat aan het bezit van deze huizen met hun grond bepaalde rechten verbonden waren.

In het westen van het land viel deze ontwikkeling samen met de aanleg van buitenplaatsen in de buurt van de steden door de aanzienlijke burgerij. Langs de belangrijkste wegen en waterlopen verrezen tot ver in de achttiende eeuw talloze buitenverblijven, dikwijls geïnspireerd door Italiaanse en Franse voorbeelden. Soms werden de huizen op de plaats van of bij een boerderij gesticht; de eenvoudigste vorm van een buitenplaats was de toevoeging van een herenkamer of heerschapskamer. Soms ook was de aanleg geheel nieuw en vond deze plaats in pas ontgonnen gebieden of droogmakerijen ('s-Graveland, langs de duinrand, de Beemster). Steeds was het echter zaak om het nuttige met het aangename te verenigen: in de tuinarchitectuur van de buitenplaatsen neemt ook het utilitaire gedeelte (moestuin, boomgaard, hakhout) een belangrijke plaats in.

In het oosten van het land treedt dat economische aspect nog veel meer naar voren: daar vormden de buitenplaatsen vanouds het

centrum van grootgrondbezit. Een middeleeuwse oorsprong is daarbij dikwijls aanwijsbaar, maar niet noodzakelijk. Ook in dit deel van het land werden door de burgerij van de oude Hanzesteden buitenplaatsen aangelegd, maar het zwaartepunt ligt toch bij de uitgestrekte landgoederen die als kern een buitenplaats bevatten. Een kenmerkend aspect van de Nederlandse buitenplaatsen vormt de tuin- en parkarchitectuur, die met de huizen een onverbreekelijke eenheid vormt. In grote lijnen kan men daarin twee stijlen onderscheiden, waarvan op vele buitenplaatsen nog belangrijke elementen te herkennen zijn of die wat hun aanleg betreft daar geheel door bepaald worden. Vanaf de zestiende eeuw werden de buitenplaatsen in geometrische stijl aangelegd; ook hier speelden klassieke, Italiaanse en Franse voorbeelden een grote rol. Symmetrie was een van de leidende principes: laanpatronen, vijvers en parterres werden volgens geometrische schema's als op een tekenbord met passer en meetlat uitgezet. Architecten die in ons land volgens die uitgangspunten werkten, waren Van Campen, Post, Daniel en Jacob Marot, Simon Schijnvoet, Van Beinum en vele anderen.

In de loop van de achttiende eeuw vond op deze wijze van aanleg, die als te stijf en onnatuurlijk werd ervaren, een reactie plaats. Vanuit Engeland ontstond de behoefte aan vrijere vormen om de natuur in park en tuin na te volgen: de Engelse landschapsstijl was geboren. Arcadische landschappen met schilderachtige taferelen, zoals men die kende van de schilderijen van Nicolas Poussin of Claude Lorrain of uit eigen aanschouwing tijdens een Grand Tour door Italië, werden als voorbeeld genomen voor het beeld van de natuur dat men wilde verwezenlijken.

In ons land beïnvloedt deze mode de tuinarchitectuur vanaf de jaren zestig van de achttiende eeuw; die invloed zal de gehele negentiende eeuw voortduren. Belangrijke architecten waren J. G. Michael, zijn schoonzoon J. D. Zocher en diens zoon J. D. Zocher jr., Ph. W. Schonck, Hendrik van Lunteren, L. P. Roodbaard, C. E. A. Petzold en Leonard Springer.

In de tweede helft van de negentiende eeuw grijpt men vooral voor de tuinaanleg dicht bij het huis graag terug op de geometrische stijl. Zo ontstonden onder leiding van Hugo Poortman decoratieve tuinen bij kastelen als Weldam, Middachten en Amerongen, maar ook tal van andere buitenplaatsen hebben tuinen in geometrische of "formele" stijl dicht bij het huis in de vorm van een rosarium of bloementuin gekregen.

Tegenwoordig worden de buitenplaatsen door het gemakkelijke vervoer veelal permanent bewoond.

Bestand

Het is niet precies bekend hoeveel historische buitenplaatsen behouden zijn. Wel kennen we momenteel nog circa 250 particuliere buitenplaatsen waarvan althans het hoofdgebouw wettelijke bescherming geniet krachtens de Monumentenwet 1988. De meeste particuliere eigenaren zijn aangesloten bij de Stichting tot Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen.

De subcommissie Buitenplaatsen van de Raad voor het Cultuurbeheer is doende die historische buitenplaatsen welke daarvoor wegens de cultuurhistorische waarde van de aanleg, c.q. infrastructuur van tuin en park in aanmerking komen, ter bescherming op grond van de Monumentenwet 1988 voor te dragen.

Behoud van historische buitenplaatsen

Historische buitenplaatsen zijn, behalve om hun schoonheid en hun geschiedkundige waarde, met name zo waardevol vanwege de vaak unieke combinatie van hoofd- en bijgebouwen met de omringende park- of tuinaanleg. Het behoud hiervan is een zeer moeilijke opgave.

Een struikelblok vormden onder andere successierechten die betaald moeten worden bij vererving. Sommige particuliere

eigenaren hebben de strijd opgegeven en hun huizen zijn nu geworden tot conferentie-oorden en gemeentehuizen of zijn verworven door provinciale kastelen-stichtingen.

Velen zijn echter doorgegaan, zij het vaak ten koste van grote, persoonlijke offers. Voor deze groep is het tij de laatste jaren ten goede gekeerd. De overheid heeft namelijk ingezien, dat historische buitenplaatsen, vooral wanneer die particulier worden bewoond, een belangrijk voorbeeld zijn van levend verleden. En tevens, dat particuliere bewoning voor de gemeenschap veruit de goedkoopste wijze betekent van behoud voor het nageslacht van een essentieel onderdeel van ons cultureel erfgoed.

Particulier initiatief

Landelijk

* Stichting tot Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen (Stichting PHB) Algemeen secretaris: mr. H. M. A. Kamerlingh Onnes; Directeur: mr. K. W. Sluyterman van Loo, Kasteel Vosbergen, Vosbergerweg 38, 8181 JJ Heerde, tel. 05782-1735; fax: 05782-5549.

Deze, in 1973 oorspronkelijk onder de naam "Castellum Nostrum" opgerichte stichting is een samenwerkingsverband van circa 250 particuliere eigenaren van historische buitenplaatsen. Zij bundelt hun activiteiten voor zover deze gericht zijn op instandhouding der buitenplaatsen. Daarnaast fungeert zij als intermediair tussen de particuliere eigenaren en de rijksoverheid. Zij ontvangt ondermeer belangrijke subsidies voor de instandhouding van historische parken en tuinen van aangesloten buitenplaatsen. Voorts pleegt de stichting bij voortdurende overleg met de ministeries van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur en van Financiën omtrent het verbeteren van de randvoorwaarden, die noodzakelijk zijn voor de voortzetting van het particulier beheer der aangesloten buitenplaatsen.

Financieel instrumentarium

- Besluit Rijkssubsidiëring Restauratie Monumenten.
Op grond van artikelen 8 en 14 van het BRRM is voor particuliere eigenaren van historische buitenplaatsen die op de rijksmonumentenlijst staan, een bijdrage mogelijk in de kosten van restauratie van 30% van de subsidiabel geachte restauratiekosten. Daarnaast kunnen zij gebruik maken van de faciliteiten van het NRF (te weten: voorfinanciering en een hypotheek van 30% tegen een zeer lage rente). Voor particuliere organisaties die de instandhouding van monumenten beogen zonder winst oogmerk, is een restauratiesubsidie mogelijk van 50%. Wanneer zo'n organisatie niet belastingplichtig is, kan dit percentage verhoogd worden tot 80%.
- Besluit Rijkssubsidiëring Onderhoud Monumenten.
Ten behoeve van het onderhoud van historische huizen kan een subsidie worden aangevraagd, tot een bedrag van ten hoogste f 10.000,— per jaar, met een minimum van f 500,— per jaar. De subsidiebijdrage bedraagt 40%.
Voor historische landhuizen en buitenplaatsen waarvoor de onderhoudskosten gedurende een langere periode jaarlijks meer dan f 25.000,— bedragen, kan het maximale subsidiebedrag worden verhoogd tot f 40.000,— per jaar, mits een onderhoudsplan door de minister is goedgekeurd.
- Beschikking bijdragen achterstallig onderhoud historische parken, tuinen en buitenplaatsen. Deze regeling is bedoeld voor het opheffen van achterstallig onderhoud in particuliere parken, tuinen en buitenplaatsen welke met name van belang zijn uit oogpunt van natuurschoon, cultuur-historie en recreatie. Hiervan moet de oppervlakte minimaal 1 ha groot zijn en een eerste aanleg, die dateert van vóór 1850, dient herkenbaar aanwezig te zijn. De bijdrage bedraagt maximaal 80% van de gemaakte netto-kosten van de verrichte werkzaamheden.

1. Hoveniersorganisatie

De stichting PHB beschikt over een landelijk opererende hoveniersorganisatie. Deze door het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij gesubsidieerde organisatie staat de particuliere eigenaren van historische buitenplaatsen terzijde bij het onderhoud van tuin en park, welke aan dezelfde criteria moeten voldoen als hiervoor genoemd bij de achterstallig onderhoudssubsidie.

2. Natuurschoonwet 1928

Deze wet biedt particuliere eigenaren an landgoederen (waaronder mede begrepen historische buitenplaatsen) een verlichting van onder meer vermogensbelasting en successierechten. Deze belastingen worden in principe slechts geheven over 50% van de waarde; voor het geval dat het landgoed is opengesteld wordt de waarde op nihil gesteld. Daar staat voor de eigenaar de plicht tegenover het onder de natuurschoonwet gerangschikte landgoed 25 jaar in stand te houden en volgens zekere richtlijnen te beheren.

Documentatie/literatuur

- Bijdragen tot het Bronnenonderzoek naar de historische ontwikkeling van Nederlandse historische tuinen, parken en buitenplaatsen (Groene reeks), Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist. Sinds 1980 zijn 25 delen verschenen.
- H. W. M. van der Wijck, De Nederlandse buitenplaats, Alphen a/d Rijn, 1982.
- A. I. J. M. Schellart en K. A. Kalkwiek: Atlas van de Nederlandse kastelen, uitgeverij Sijthoff, 1980.
- A. I. J. M. Schellart: Historische landhuizen, Deventer 1974.

- A. I. J. M. Schellart: Kastelen, Deventer 1974.
- drs. L. H. Albers: Landgoederen van Zuid-Kennemerland, NCM, Amsterdam 1984.
- Kastelen en buitenplaatsen in Gelderland. Brochure, Provinciale V.V.V. Gelderland 1985.
- De Woonstede door de eeuwen heen, kwartaalblad, uitgave van de Stichting tot Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen, de Nederlandse Kastelenstichting en de Koninklijke Vereniging van Historische Woonsteden van België.
- Historische Buitenplaatsen in particulier bezit. Een beschrijving van alle bij de stichting PHB aangesloten buitenplaatsen. Onder redactie van drs Heimerick Tromp en drs Toita Henry-Buitenhuis, uitgeverij Het Spectrum, Utrecht, 1991.

Boerderijen

Begripsomschrijving

Een boerderij is een al of niet met een wooneenheid gecombineerd bedrijfsgebouw dat is opgericht om van daaruit veeteelt en akkerbouw, in de meest ruime zin, te bedrijven.

Ontwikkelingsgeschiedenis

Het aantal boerderijen dat nog een agrarische functie heeft neemt snel af. Waren er in 1930 naar schatting nog 234.000 landbouwbedrijven, nu zijn dat er minder dan 100.000. Als boerderijen hun agrarische functie verliezen, door bijvoorbeeld stadsuitbreidingen, worden ze dikwijls omgebouwd tot woning, restaurant en dergelijke.

Er zijn circa 5000 boerderijen op grond van de Monumentenwet beschermd. Het aantal boerderijen dat door hun verschijningsvorm een waardevolle bijdrage levert aan de herkenbaarheid van het landschap en nederzettingen is echter veel groter.

Aantal agrarische gebouwen (I-I-1993):

G	F	D	O	G	U	NH	ZH	Ze	NB	L	Ned.
227	309	296	580	688	458	338	617	76	473	761	4.830

Typen:

- A. Friese huisgroep:
 - Kop-hals-romp - Friesland, Groningen;
 - Stulp - Noord-Holland;
 - Stelp - Zuid-West Friesland;
 - Oldamstertype - Oost-Groningen.

- B. Hallehuisgroep:
- Drentse boerderij;
 - Twentse vakwerkboerderij;
 - Krukhuisstijpe;
 - T- huisstijpe - Gelderland, Oost-Utrecht, IJsselstreek.
- C. Dwarshuisgroep
- langgevelstijpe - Noord-Brabant, Noord-Limburg;
 - gesloten hoeve - Zuid-Limburg;
 - vakwerkboerderij - Zuid-Limburg.
- D. Zeeuwse en Vlaamse huisgroep (Zuid-West Nederland)
- Zeeuwse Schuur - Zeeuwse eilanden
Zeeuws Vlaanderen
 - Vlaamse Schuur - westelijk deel van Noord-Brabant

Particulier initiatief

Landelijk:

- * Werkgroep Boerderijen, Huis De Pinto.
Het NCM heeft in 1978 de landelijke Werkgroep Boerderijen ingesteld. De oprichting van provinciale boerderijenstichtingen wordt vanuit deze werkgroep gestimuleerd.
Inmiddels zijn in Groningen, Drenthe, Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland, Zeeland en Noord-Brabant dergelijke stichtingen opgericht. In 1988 is een aparte sub-werkgroep opgericht die zich speciaal richt op boerenerven. Deze werkgroep is ook ondergebracht bij het NCM.
- * Stichting Historisch Boerderijonderzoek (SHBO)
Schelmseweg 59, 6816 SJ Arnhem
tel: 085-452065.
Deze Stichting richt zich op onderzoek, documentatie en inventarisatie. Het NCM en SHBO hebben samen de brochure

Boerderijen Inventariseren, handleiding voor het inventariseren en typeren van boerderijen naar uiterlijk, samengesteld.

Provinciaal/regionaal:

- * Boerderijenstichting Groningen
Oude Boteringestraat 1 a
9712 GA Groningen
tel: 050-182346.
- * State en Sate Stichting
Eewal 86-1, 8911 GV Leeuwarden
tel: 058-123592.
- * Boerderijenstichting Drenthe
Stationsstraat 11
9401 KV Assen
tel: 05920-18018.
- * Boerderijenstichting Utrecht
Mariaplaats 23, 3511 LK Utrecht
tel: 030-343880.
- * Boerderijenstichting Noord-Holland
"Vrienden van de stolp"
Schapenlaan 20, 1862 PW Bergen (NH)
tel: 02208-94551.
- * Boerderijenstichting Zuid-Holland
Groot Handelsgebouw, Postbus 29129
3001 GC Rotterdam
tel: 010-4330933.
- * Boerderijenstichting Zeeland
Postbus 46, 4460 BA Goes
tel: 01100-47722.
- * Boerderijenstichting Noord-Brabant
Prins Clauslaan 15
5582 JP Waalre
tel: 04904-16597.

Financieel instrumentarium

Rijk:

Besluit Rijkssubsidiëring Restauratie Monumenten (BRRM) art. 14 lid 2: Voor restauratie van boerderijen in particulier bezit geldt een subsidiepercentage van 30% van de subsidiabel geachte kosten. Daarnaast kunnen particuliere eigenaren gebruik maken van de faciliteiten van het Nationaal Restauratiefonds. Voor particuliere organisaties zonder winstoogmerk, die uitsluitend de instandhouding van monumenten ten doel hebben, geldt een percentage van 50% van de subsidiabel geachte kosten. Indien de eigenaar niet belastingplichtig is kan het subsidiepercentage met 30% verhoogd worden.

Voor boerderijen waarvan de eigenaar een lager publiekrechtelijk lichaam is (bijv. gemeenten, polderbestuur) bedraagt het percentage 40%. Dit percentage kan eveneens met 30% verhoogd worden, als de eigenaar niet belastingplichtig is.

Besluit Rijkssubsidiëring Onderhoud Monumenten (BROM): Ten behoeve van het onderhoud van door het Rijk beschermde boerderijen is een jaarlijkse subsidie mogelijk van 40% van het totaal der kosten die met de onderhoudswerkzaamheden gemoeid zijn geweest gedurende het jaar waarvoor de subsidie wordt aangevraagd tot een bedrag van ten hoogste f 10.000,— per jaar, met een minimum van f 500,— per jaar.

NB: wat betreft boerderijen geldt BROM alléén voor zover het werkzaamheden aan rieten daken betreft. Om hiervan gebruik te kunnen maken moet de boerderij een agrarische functie hebben.

Provincies:

Een aantal provincies zoals Drenthe, Overijssel en Gelderland biedt mogelijkheden tot het verlenen van bijdragen in de kosten van restauratie en onderhoud van boerderijen, mits die geplaatst zijn op een provinciale of gemeentelijke monumentenlijst.

Gemeenten:

Ten behoeve van restauratie en onderhoud van boerderijen, ook wanneer niet als monument geregistreerd, kan een bijdrage verkregen worden uit het gemeentelijke of provinciaal stadsvernieuwingsfonds. Dit hangt evenwel af van het beleid van de betreffende gemeente.

Documentatie/literatuur

- Boerderijen bekijken, uitg. SHBO, Arnhem 1985
- Van der Molen, S. J., Kijk op boerderijen, uitg. Elsevier 1979
- Voskuil, J. J., Van vlechtwerk tot baksteen, Arnhem 1979
- Boerderijen in Nederland, uitg. Sijthof, ANWB 1985
- Hekker, drs. R. C. Atlas van Nederland, Historische boerderijen, uitg. SHBO
- Nieuwsbrief Boerderijstichting Drenthe, verschijnt 4× per jaar
- Nieuwsbrief Boerderijstichting Noord-Brabant
- Nieuwsbrief Boerderijstichting Zeeland
- Boerenerven, uitg. Boerderijstichting Noord-Brabant
- Handleiding voor het inventariseren en typeren van boerderijen naar uiterlijk, uitg. NCM, SHBO 1983
- Nieuwsbrief 'Vrienden van de stolp', Noord-Holland
- Nieuwsbrief Boerderijstichting Zuid-Holland
- Pamflet Boerenerven

Molens

Begripsomschrijving

Molens zijn het best te omschrijven als werktuigen, aangedreven door wind- of waterkracht en gebouwd ten behoeve van het malen en vaak ook verwerken van allerlei grondstoffen zoals graan, cacao, gort, hout (we spreken dan van 'industriële molens') of ten behoeve van het droogmalen van polders en het op peil houden van het polderwater (de 'poldermolens').

Ontwikkelingsgeschiedenis

Molens kennen in Nederland een lange geschiedenis. Reeds voor het jaar 1000 waren er watermolens, terwijl industriële windmolens al aan het eind van de 13e eeuw bekend waren. De oudste gegevens over poldermolens dateren uit de 15e eeuw. Door de uitvinding en ontwikkeling van andere energiebronnen als de stoommachine, de dieselmotor en de electriciteit hebben de molens voor een groot deel hun functie verloren en zijn in onbruik geraakt. Het bestand is gedaald van circa 11.000 rond het jaar 1880 tot zo'n 2.500 rond de eeuwwisseling, en heeft inmiddels het schrikbarende kleine aantal van ruim 1.000 exemplaren bereikt.

Typen

We kunnen allerlei typen molens onderscheiden. De verschillende typen zijn ongelijkmatig verdeeld over de provincies, wat voortvloeit uit hun functie en de regionale bouw- en constructiewijzen. Een en ander is af te lezen uit de volgende tabel van: Wind- en watermolens in Nederland, verdeeld naar type, per provincie, in absolute aantallen, gebaseerd op gegevens van de Vereniging "De Hollandsche Molen", 1990.

Windmolens	GR	FR	DR	OV	GLD	U	NH	ZH	Z	NB	L	TOTAAL
Tjasker	1	10	2	6	1		2	1				23
Standerd	2			1	10			2	4	21	6	46
Wip					3	8	7	53		3		74
Wip met stelling							1	2				3
Spinnekop		21		1	2							25
Spinnekopstelling	1	2										3
Paltrok					1		3					4
6-kantige st., grond, belt	1			1	2		1		1	1		7
8-k. stelling	45	27	22	27	22	3	26	15		5	1	193
8-k. grondzeiler	28	62	5	2	10	8	28	51	7	3		204
8-k. belt			4	6	6				1	4	2	23
8-k. binnenkruier							63	1				64
16-k. belt											1	1
Rond, steen, stelling	4		2	2	23	10	1	43	37	21	1	144
Rond, steen, grondz.				2	11	1	3	49	17	4		87
Rond, steen, belt				1	22				5	51	24	103
8-k. steen, belt, stelling					1					1		2
12-k., steen, grondz.								2				2
Toren					3						1	4
Totaal	82	123	35	49	117	30	135	219	72	114	36	1012
Watermolens												
Onderslag					10	6				10	10	36
Middenslag											23	23
Bovenslag				3	14						7	24
Turbine					1						15	16
Totaal				13	21					10	55	99

Behoud van molens

Steeds meer molens worden weer ambachtelijk in bedrijf genomen, maar het aantal bedrijfsvaardige molens is nog steeds relatief laag. De voornaamste betekenis van molens ligt dan ook op een heel ander vlak; zij weerspiegelen een uniek stuk waterbouwkundige historie van Nederland, tonen een zeer vroege vorm van mechanisering van landbouw en industrie en getuigen

van een zeer specifieke bouw- en constructiewijze. Verder zijn molens zeer karakteristieke elementen in ons landschap en vormen ze nog steeds ons toeristisch visitekaartje in het buitenland. Het is niet eenvoudig om het molenbestand op een historisch verantwoorde wijze te onderhouden en ze ook weer bedrijfsvaardig te maken en te houden. Allereerst zijn daar de hoge kosten van restauratie en onderhoud debet aan, gezien de onderhoudsgevoelige constructie. Vervolgens speelt verstoring van de windtoetreding een rol als gevolg van dorps- en stadsuitbreiding, vooral in de hoogte, alsmede t.g.v. beplanting. Daarnaast vormt de behoefte aan zowel deskundige molenaars, die over voldoende vakmanschap beschikken, als aan molenmakers een factor van betekenis.

Particulier initiatief

Een groot aantal particuliere organisaties zet zich in voor het behoud van molens. Dat gebeurt op lokaal niveau, waar enthousiaste mensen zich inzetten voor het behoud van één bepaalde molen, maar ook op regionaal, provinciaal, nationaal en internationaal niveau.

Internationaal:

- * The International Molinological Society, Londen

Landelijk:

- * De Hollandsche Molen, Vereniging tot Behoud van Molens in Nederland, Sarphatistraat 634, 1018 AV Amsterdam, tel. 020-6238703
- * Het Gilde van Vrijwillige Molenaars, Nieuwe Bussummerweg 92, 1272 CK Huizen
- * Stichting Ambachtelijk Korenmolenaarsgilde, Postbus 3086, 3101 EB Schiedam
- * Nederlandse Vereniging van Molenmakers, St. Odastraat 17, 6002 BC Weert

- * Vereniging van Nederlandse Particuliere Moleneigenaren, Schoutenlaan 70, 4856 AX Bavel
- * Stichting Molendocumentatie, Sarphatistraat 634, 1018 AV Amsterdam

Provinciaal/regionaal:

- Groningen: * Vereniging Vrienden van de Groninger Molens, Groningen
* Stichting De Groninger Molen Groningen
- Friesland: * Stichting De Fryske Mole, Leeuwarden
* Gild Fryske Mounders, Leeuwarden
- Drenthe: * Molenstichting Drenthe, Emmen
- Overijssel: * Stichting De Overijsselse Molen, Dalfsen
- Gelderland: * Stichting Vrienden van de Gelderse Molen, Arnhem
- Utrecht: * Stichting De Utrechtse Molens, Utrecht
- Zeeland: * Vereniging De Zeeuwse Molen, Tholen
- N-Brabant: * Federatie Noord-Brabants Monumentenoverleg, Helvoirt
- Limburg: * Molenstichting Limburg, Maastricht
- Voor informatie over regionale en lokale molenorganisaties kunt u zich wenden tot "De Hollandsche Molen", telefoon 020-6238703.

Overheid

Provincies:

- Overijssel: * Molencommissie uit de Overijsselse Monumentencommissie "Het Oversticht", Aan de Stadsmuur 79-83, 8011 VD Zwolle,
- N-Holland: * Provinciale Molencommissie voor Noord-Holland, Postbus 6090, 2001 HB Haarlem,
- Z-Holland: * Sectie Molens, provincie Zuid-Holland, Provinciehuis Koningskade 1, 2596 AA 's-Gravenhage,

N-Brabant: * Halfjaarlijks ambtelijk molenoverleg,
Zeeland: * Halfjaarlijks ambtelijk molenoverleg.

Een aantal provincies heeft eigen molen- c.q. monumentenverordeningen in het leven geroepen, waarin ook ten aanzien van molens voorschriften vastgelegd kunnen zijn.

Financieel instrumentarium:

Rijk:

- * Besluit Rijkssubsidiëring Restauratie Monumenten (BRRM) art. 14 lid c en d: Voor molens die uit een oogpunt van monumentenzorg bedrijfsvaardig zijn of weer bedrijfsvaardig zijn te maken en waarvan eigenaar is een binnen het rijk gevestigde privaatrechtelijke rechtspersoon zonder winstoogmerk is een restauratiesubsidie mogelijk van 50% van de subsidiabele restauratiekosten. Voor andere molens geldt een percentage van 40%. Indien de eigenaar ten tijde van de indiening van het subsidieverzoek bij de gemeente niet belastingplichtig is, kunnen genoemde percentages verhoogd worden met 30%.
 - Besluit Rijkssubsidiëring Onderhoud Monumenten, art. 3, lid 1, sub g. en h., alsmede lid 4, en art. 4, lid 3 en 4. Hierin wordt onderscheid gemaakt tussen wind- en waterradmolens die als zodanig in bedrijf zijn, en molens die maalvaardig zijn en niet als zodanig in bedrijf zijn. De subsidiepercentages zijn voor deze categorieën respectievelijk 40% met een maximum van f 2.000,— per jaar en 40% met een maximum van f 1.200,— per jaar. Een Rijkssubsidie in het onderhoud wordt niet verleend aan de Staat, de provincies, de waterschappen, de veenschappen en de veenpolders.
- Provincies en gemeenten bepalen zelf of zij aan deze rijksonderhoudssubsidie een provinciale of gemeentelijke subsidie toevoegen.

Provincies:

De meeste provincies stellen eveneens bijdragen ter beschikking ten behoeve van restauratie en onderhoud van molens. Wat betreft restauraties hanteert men een percentage dat varieert van 10% tot 35%. Verschillen bestaan er ook in de subsidiepercentages en -voorwaarden die gelden voor onderhoud van molens, zoals bepaald is in de diverse provinciale regelingen. In de meeste gevallen geldt voor de onderhoudsregeling de volgende verdeelsleutel: Rijk: 40%, provincie: 15%, gemeente: 25%, zodat voor de eigenaar 20% resteert.

In verschillende provincies bestaan zogenaamde draaipremieregelingen.

Gemeenten:

Voor zover bekend geven gemeenten slechts incidenteel een extra bijdrage in de kosten van restauratie en onderhoud van molens. Wel hebben gemeenten hiertoe meer vrijheid gekregen door het nieuwe systeem van Stadsvernieuwingsfondsen dat per 1 januari 1985 in werking getreden is.

Particuliere fondsen:

Een aantal particuliere fondsen biedt mogelijkheden tot geldelijke steun ten behoeve van de instandhouding van molens, waarvan de belangrijkste;

* Prins Bernhard Fonds,

* Koninklijke Nederlandse Toeristenbond ANWB.

Informatie over deze fondsen is te verkrijgen bij De Hollandsche Molen.

Documentatie/literatuur

Vereniging De Hollandsche Molen bezit een groot aantal boeken en tijdschriften, een omvangrijk archief en collecties molendocumentatie (foto's, krantenknipsels, e.d.). Voor het beheer van deze collecties is de Stichting Molendocumentatie in het leven

geroepen. Bibliotheek en archief zijn op afspraak te raadplegen.

Literatuur:

- Molenbibliografie, door drs P. Nijhof, 1982;
- Het Nederlands Molenbestand, lijst van alle nog bestaande wind- en watermolens in Nederland; Alkmaar, 1992;
- Jaarboek De Hollandsche Molen, met een groot aantal wetenswaardigheden op molengebied;
- Tijdschrift Molens, uitgegeven door De Hollandsche Molen met ingang van 1986;
- Molenstudies, Bijdragen tot de kennis van de Nederlandse molens, uitgave van de Walburg Pers, Zutphen, 1989;
- Rapport Adviesburo De Nie: De toekomst van het onderhoud van molens, Woltersum, november 1981;
- Nederlandse Vereniging van Molenmakers/Katholieke Hogeschool Tilburg: Structuurschets van de Nederlandse ambachtelijke molenmakerij en een prognose van haar toekomstige ontwikkeling, Tilburg, december 1983;
- Provinciale molenboeken, inmiddels beschikbaar voor alle provincies. Deze boeken omvatten een volledige inventarisatie van molens in betreffende provincie;
- Rapport Werkgroep Molenbiotoop van De Hollandsche Molen: De inrichting van de omgeving van molens, Amsterdam, aug. '82.
- Rapport Veiligheid op wind- en watermolens, Amsterdam, 1990.

Kastelen

Begripsomschrijving en ontwikkelingsgeschiedenis

Kastelen zijn oorspronkelijk versterkte gebouwen die dienden als woning van de landsheer of de regionale of lokale autoriteit en als militair steunpunt. We komen verschillende benamingen tegen voor kastelen, zoals burcht, huys (huis) en slot. Wanneer het om wat kleinere woonkastelen gaat, vinden we namen als 'borg' in Groningen en 'state' in Friesland. Kastelen ontstonden toen het feodale stelsel bloeide, in de 12e en 13e eeuw. De landsheren gaven grond in leen aan de leenmannen en boden hen bescherming in tijd van oorlog. De leenmannen moesten daar persoonlijke militaire verplichtingen tegenover stellen. Niet in alle gevallen dienden de kastelen ook als woning van de landsheer en zetel van het landsbestuur. In die gevallen betrof het zuiver militaire steunpunten, gesticht door de vorst en beheerd door diens vertegenwoordiger, de kastelein of ook wel slotvoogd. De meeste kastelen stammen uit de 13e en 14e eeuw. Toen echter de macht van de centrale vorst en de poorters in de steden ging overheersen, nam hun belang sterk af. De militaire functie van de kastelen raakte op de achtergrond, hun woonfunctie werd steeds belangrijker. Lange tijd bleef het kasteel een statussymbool van de adel, tot in de 17e eeuw. Toen ging het uiterlijk van de kastelen steeds meer lijken op dat van de opkomende "buitens" van de stedelingen. Hierdoor is het soms moeilijk een scheiding aan te geven tussen het begrip "kasteel" en "buitenplaats". Vrijwel alle kastelen zijn beschermd door de Monumentenwet.

Typen kastelen

Er zijn vele soorten kastelen, te onderscheiden op basis van criteria

als bouwperiode, bouwstijl, constructiewijze, oorspronkelijke functie etc. De kastelen die ons nog resten, zijn het best in te delen op grond van huidig aanzien en huidige functie. We komen dan bijvoorbeeld tot vier groepen:

1. Middeleeuwse kastelen die voor het grootste deel in oorspronkelijke staat verkeren en nog een grote mate van weerbaarheid laten zien. Voorbeelden zijn Loevestein, Radboud, Muiderslot, Doornenburg.
2. Middeleeuwse kastelen die weliswaar nog grotendeels hun oorspronkelijke aanzien behouden hebben, doch primair gekenmerkt worden door hun huidige functie. Een voorbeeld is de Ridderzaal.
3. Kastelen, die als zodanig te herkennen zijn, doch waarbij het karakter van buitenhuis de boventoon voert, bijvoorbeeld Keppel.
4. Kastelen, die totaal getransformeerd zijn tot fraaie buitenhuizen, waarvan de donjon geheel ingebouwd is. Bolesteyn in Maarssen is een voorbeeld hiervan. Nu is het een statig huis te Maarssen aan de Vechtkade, slechts de gevelsteen getuigt van de status van Ridderhofstede.
Naar schatting zijn er in Nederland nog circa 300 kastelen waaronder vele buitenplaatsen met een versterkte middeleeuwse oorsprong. Concentraties vindt men in de provincies Utrecht, Gelderland en Limburg.

Behoud van kastelen

Enkele belangrijke argumenten voor het behoud van kastelen zijn:

- kastelen zijn zo ongeveer de oudste stenen gebouwen in Nederland en worden gekenmerkt door een zeer specifieke bouw- en constructiewijze;
- kastelen tonen ons iets van de sociaal-economische structuur en de cultuur van de vroege middeleeuwen, toen de kastelen economische en juridische centra waren in het feodale systeem,

waar men zich bij onheil kon terugtrekken;

- kastelen zijn van grote invloed geweest op de vorming van het omringende landschap rond de kastelen. Die samenhang is nu vaak nog zo groot, dat wanneer het kasteel verdwijnt, daarmee de basis wegvalt van de structuur van het landschap eromheen;
- kastelen zijn zeer karakteristieke elementen in het landschap met een grote charme en schoonheid;
- kastelen hebben een grote waarde in het educatieve culturele toerisme.

Het behoud van kastelen is verre van eenvoudig. Een aantal problemen hierbij zijn:

- de financiering van reconstructie, restauratie en onderhoud van grote monumentale gebouwen als kastelen;
- de financiering van het herstel en onderhoud van het park of de tuin rond het kasteel;
- het vinden van een bestemming die de waarde van het pand niet aantast, een moeilijke opgave gezien de vaak decentrale ligging en de historisch gegroeide indeling;
- de hoge kosten van bewoning van kastelen, wat betreft woonlasten en belastingen.

Particulier initiatief

Vele verenigingen, stichtingen en andere organisaties houden zich bezig met de zorg voor de kastelen in Nederland. Het gaat hierbij om lokale organisaties die zich inzetten voor het behoud van één bepaald kasteel, om provinciale organisaties die zich richten op het beheer van kastelen in hun provincie, maar ook om nationale en internationale organisaties. De belangrijkste zijn:

Internationaal

- * Internationales Burgen Institut, (IBI)
Lange Voorhout 35, 2514 EC Den Haag, tel. 070-3560333

Landelijk

- * Nederlandse Kastelenstichting (NKS)
Poortgebouw Huis Doorn, Langbroekerweg 10a, 3941 MT Doorn, tel. 03430-16282.
Deze stichting, opgericht in 1945, probeert een klimaat te scheppen waarin de leefbaarheid van kastelen optimaal is. Zij houdt zich niet zozeer bezig met daadwerkelijke restauratie en onderhoud van kastelen, doch geeft hierover wel adviezen. Hiertoe kent de stichting een Bijzondere Leerstoel "Kastelenkunde" aan de Rijksuniversiteit van Utrecht. De belangrijkste activiteiten van de NKS zijn het geven van voorlichting en publiciteit. Daarnaast houdt zij zich bezig met de bestuurlijke aspecten van de zorg voor kastelen.
- * Stichting tot Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen, waarbij praktisch alle particuliere kasteel-eigenaren zijn aangesloten. Secretariaat: Kasteel Vosbergen, Vosbergerweg 38, 8181 JJ Heerde, tel. 05782-1735.
- * Stichting Kastelen Documentatie, SKD, Langbroekerweg 10a, 3941 MT Doorn, tel. 03430-16282.
De SKD beheert een bibliotheek en een verzameling kaarten, prenten, plattegronden, foto's e.d. geheel gericht op "het Kasteel", met name op de bouwkundige aspecten hiervan. De stichting stelt zich ten doel het bevorderen en stimuleren van onderzoek en publikaties op dit gebied. De bibliotheek en de verzameling zijn volgens afspraak te raadplegen. Boeken en ander materiaal worden niet uitgeleend.

Provinciaal/regionaal

Groningen: Groninger Borgenstichting, Groningen
Friesland: Friesche State en Sate Stichting, Leeuwarden
Overijssel: Overijsselse Kastelenstichting, Zwolle
Gelderland: Stichting Vrienden der Geldersche Kasteelen, Arnhem
Utrecht: Stichting Utrechtse Kastelen, Utrecht
N-Holland, Z-Holland, Zeeland: Kastelenstichting Holland en

Zeeland, Krimpen aan de IJssel
Noord-Brabant: Brabantse Kastelenstichting, Helvoirt
Vereniging Vrienden van de Brabantse Kastelen, Tilburg
Limburg: Stichting Limburgse Kastelen, Arcen.
Op PR-gebied is een samenwerking in ontwikkeling.
Voor een overzicht van lokale organisaties kunt U de lijst van bij het NCM aangesloten organisaties in dit boekje raadplegen of informeren bij de NKS.

Overheid

- * Rijksdienst Kastelenbeheer, Buitenhof 33
2513 AH 's-Gravenhage, tel. 070-3614050
De Rijksdienst Kastelenbeheer heeft een aantal belangrijke objecten onder haar beheer, zoals Rijksmuseum Gevangendoorpoort, Rijksmuseum Muiderslot, Slot Loevestein, Kasteel Radboud, Huis Doorn en een aantal kasteelruïnes Brederode, Strijen, Teijlingen, Jacobaburcht.

Financieel instrumentarium

Volgens het Besluit Rijkssubsidiëring Restauratie Monumenten kan aan eigenaren van monumenten, ook kastelen, een restauratiesubsidie verstrekt worden van 30% van de subsidiale restauratiekosten en wanneer het een stichting of vereniging zonder winstoogmerk betreft, een restauratiesubsidie van 80%. De kastelen in Nederland zijn evenwel voor het grootste deel inmiddels gerestaureerd. Veel belangrijker is de financiering van het noodzakelijke, dure onderhoud. In het jaarlijkse onderhoud is een bijdrage mogelijk van maximaal 40% van het totaal der kosten tot maximaal f 10.000,— met een minimum van f 500,— per jaar, volgens het Besluit Rijkssubsidiëring Onderhoud Monumenten. Voor zeer onderhoudsgevoelige kastelen (jaarlijks meer dan f 25.000,— onderhoud) is een subsidie mogelijk van

maximaal f 40.000,— per jaar, mits onderhoud wordt uitgevoerd volgens een goedgekeurd meerjarenonderhoudsplan. Verder wordt ten aanzien van particuliere eigenaren van kastelen enige versoepeling betracht op fiscaal gebied, gezien de toch al zeer hoge exploitatielasten. In bepaalde gevallen kan bij restauratie en reconstructie van kasteelgebouwen een bijdrage verstrekt worden door provincies, gemeenten en particuliere fondsen zoals het Prins Bernhard Fonds.

Documentatie/literatuur

- Kastelengids van Nederland, Middeleeuwen, D. Kransberg en H. Mils, Haarlem 1969
- Atlas van de Nederlandse Kastelen, K. Kalkwiek en A. I. J. M. Schellart, Uitgeverij Sijthoff 1980
- Kastelen in Nederland; een rondreis langs burchten en kastelen in ons land; Sijthoff/ANWB 1984
- Serie Nederlandse Kastelen (kasteel-monografieën) uitgave van de Nederlandse Kastelenstichting (inmiddels 76 delen)
- Provinciale kastelenboeken (inventarisaties per provincie)
- Castologica, losbladige ringband met periodieke aanvullingen, uitgave van de NKS
- Gids: kastelen geschikt voor evenementen, uitgave van de NKS, 1990
- De woonstede door de eeuwen heen/Maisons d'hier et d'aujourd'hui, kwartaalblad, uitgave van de NKS, de Vereniging PHB en de Kon. Ver. der Historische Woonsteden in België
- Bulletins van de provinciale kastelenstichtingen.
- Kijk op kastelen, H. M. J. Tromp, Amsterdam, 1979.
- "Historische Buitenplaatsen in particulier bezit", drs. Heimerick Tromp, drs. Toita Henry-Buitenhuis, Het Spectrum.

Archeologie Begripsomschrijving

Archeologie is de wetenschap die zich toelegt op bestudering van het verleden aan de hand van het bodemarchief. Dit bodemarchief omvat het geheel van materiële resten en bewoningssporen in de bodem, die informatie verschaffen over de (bewonings)geschiedenis. Archeologie is een verzamelnaam voor onderzoek, beheer, behoud, interpretatie en presentatie van het verleden aan de hand van het bodemarchief. Als wetenschap onderscheidt de archeologie zich van andere historische wetenschappen door het kennisbron, het bodemarchief, als door de methode waarmee deze bron wordt geraadpleegd; het opgraven. De locaties waarvan is aangetoond dat er zich (delen van) het bodemarchief in een bepaalde kwaliteit bevinden worden archeologische terreinen genoemd. In de Monumentenwet 1988 worden enkele begripsomschrijvingen gegeven:

- archeologische monumenten: terreinen welke van algemeen belang zijn wegens daar aanwezige zaken, ouder dan 50 jaar en van algemeen belang wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde;
- het doen van opgravingen: het verrichten van werkzaamheden met als doel het opsporen of onderzoeken van monumenten waardoor versterking van de bodem optreedt. Binnen deze begrenzing houdt men zich op overheidsniveau bezig met de bescherming van archeologische waarden. Instrument daartoe is de Monumentenwet 1988.

Bescherming van archeologische monumenten

De aanwijzing van onroerende archeologische monumenten

schiedt door de minister van WVC, die daartoe eerst advies vraagt bij de Gemeenteraad en bij het College van Gedeputeerde Staten. Op 1 januari 1987 waren 1606 archeologische monumenten officieel geregistreerd, waarbij overigens één monument meerdere objecten kan bevatten.

De beschermde archeologische monumenten vormen slechts een klein gedeelte van het totale bestand. Per 1 januari 1981 waren 4.675 individuele monumenten bekend op 3.937 terreinen, welke als volgt over de provincies verdeeld waren.

	terreinen	individuele monumenten	waarvan zichtbaar
Groningen	604	640	510
Friesland	817	856	715
Drenthe	181	304	275
Overijssel	191	251	175
Gelderland	641	898	502
Utrecht	309	349	134
Noord-Holland	153	194	67
Zuid-Holland	210	215	22
Zeeland	140	140	47
Noord-Brabant	467	563	118
Limburg	224	265	92
	3.937	4.675	2.657

Volgens bepalingen in de Monumentenwet 1988 genieten archeologische monumenten reeds bescherming vóór de inschrijving in het monumentenregister en wel gedurende een periode van 10 maanden vanaf de datum van adviesaanvraag bij de gemeente en eventueel Gedeputeerde Staten. Wettelijk geregeld zijn verder kwesties als het doen van opgravingen, de eigendom van bij opgravingen gevonden roerende monumenten en de inrichting van depôts voor bodemvondsten.

Behoud van archeologische monumenten

Het behoud van archeologische monumenten is in veel gevallen uiterst problematisch. Men kan meestal pas met archeologisch onderzoek beginnen als eerst iets gesloopt wordt, en het onderzoek moet al weer voltooid zijn als er met nieuwbouw begonnen moet worden. Vaak is het dan onmogelijk om nog iets van het gevondene zichtbaar te houden, omdat de lokatie dus weer bebouwd wordt of omdat de bouwput wegens de diepte en het gevaar dat het oplevert, weer dichtgegooid moet worden. Soms echter kunnen nog de contouren aangegeven worden in het plaveisel of de groenaanleg, of is er een mogelijkheid restanten van gebouwen, muren en dergelijke op te nemen in het nieuwbouwplan. In het buitengebied ligt de zaak meestal iets eenvoudiger, doch ook daar worden archeologische terreinen vaak intensief gebruikt voor landbouw- of andere doeleinden en kan niet altijd met de archeologische waarde rekening gehouden worden. Grote problemen kent ook de onderwaterarcheologie, een terrein dat lange tijd niet de aandacht kreeg die het verdiende, doch waarmee men zich nu op het Ministerie van WVC bezighoudt. De onderzoeksplaats onder water is dikwijls moeilijk te bereiken, de vondsten vaak moeilijk te bergen, terwijl de eigendomskwesties juist hier zeer ingewikkeld kan zijn.

Particulier initiatief

Landelijk:

Er zijn nogal wat landelijk werkzame particuliere organisaties op het gebied van archeologie, met vaak uiteenlopende doelgroepen; deze, in totaal ca. 250, zijn alle te vinden in de archeologische almanak (uitgave ATC/Uniepers Abcoude):

- * Stichting voor de Nederlandse Archeologie (SNA), 'Platform van alle instellingen voor Wetenschappelijk Nederlands-archeologisch' onderzoek, p/a Archeologisch Instituut VU, de Boelelaan 1105,

1081 HV Amsterdam, tel: 020-5483041

- * Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland (AWN), 'grootste vereniging van amateur-archeologen' Postbus 44120, 3006 HC Rotterdam, tel: 010-2120548
- * Archeologisch Informatie Centrum (AIC), voorlichtings- en PR-bureau voor Nederlands archeologisch onderzoek in binnen- en buitenland, Postbus 1114, 2301 EC Leiden, tel. 071-163138
- * Stichting Regionaal Archeologisch Archiverings Project (R.A.A.P.), Postbus 1347, 1000 BH Amsterdam, tel. 020-5255835
- * 'Vereniging voor Archeologische Experimenten en Educatie, platform van stichtingen en instellingen die zich bezighouden met experimentele archeologie en archeologie in het onderwijs', secr. p/a Postbus 600, 2400 AP Alphen a/d Rijn, tel. 01720-43631.
- * Nederlandse Jeugdbond ter Bestudering van de Geschiedenis (NJBG) Prins Willem Alexanderhof 5, 2995 BE 's-Gravenhage
- * Actieve Praktijk Archeologie Nederland (APAN)
- * Stichting Archeologische Monumentenwacht Nederland (AMW), ter instandhouding van archeologische monumenten d.m.v. inspectie en onderhoud. Postbus 1347, 1000 BH Amsterdam, tel. 020-6255835
- * Stichting Maritiem Onderzoek Nederland (STIMON), belangenbehartiging van archeologische amateur-duikers, secr. R. A. Kleefstra, Westereind 4, 9014 AC Terzool, tel. 05152-246
- * Stichting ARCHEON, archeologisch park in oprichting, postbus 600, 2400 AP Alphen aan de Rijn, tel. 01720-47744

Provinciaal/lokaal:

Er zijn meerdere provinciale en lokale particuliere organisaties op het gebied van de archeologie. Voor informatie daarover kunt U zich wenden tot de provinciaal-archeologen.

Overheid

Rijk

- * Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) Kerkstraat 1, 3811 CV Amersfoort, tel. 033-634233
De ROB houdt zich voornamelijk bezig met bodemonderzoek, documentatie en (archeologische) monumentenzorg
- * Rijksmuseum van Oudheden, Rapenburg 28, 2311 EW Leiden, tel. 071-163163
- * Afdeling Archeologie Onder Water en Centrum voor Scheepsarcheologie: zelfstandig onderdeel van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek, gericht op het Archeologisch Erfgoed onder water en op scheepsarcheologisch onderzoek en museaal beheer. AAO: Eikenlaan 239, 2404 BP Alphen a/d Rijn, tel: 01720-39000; Centrum voor Scheepsarcheologie: Vossemeerdijk 21, Ketelhaven, 8251 PK Dronten, tel: 03210-13287.

Provincies

Elke provincie heeft een eigen provinciaal-archeoloog, die behalve in Friesland en Drenthe ressorteert onder de ROB.

Tenzij anders vermeld, zijn de provinciale archeologen te bereiken op het adres van de ROB.

Groningen:	drs. H. A. Groenendijk
Friesland:	dr. J. M. Bos, Fries Museum, Turfmarkt 24, 8911 KT Leeuwarden regionaal archeoloog drs. S. W. Jager
Drenthe:	dr. W. A. B. van der Sanden, Drents Museum, Brink 1, 9401 HS Assen Postbus 134, 9400 AC Assen regionaal archeoloog drs. S. W. Jager
Flevoland:	drs. W. J. Hogestijn

Overijssel: dr. A. D. Verlinde
Gelderland: drs. R. S. Hulst
Utrecht: drs. W. J. van Tent
Noord-Holland: drs. P. J. Woltering, plv.: drs. J. K. A. Hagers
Zuid-Holland: drs. W. A. M. Hessing
Zeeland: dr. R. M. van Heeringen
Noord-Brabant: drs. W. J. H. Verwers
Limburg: drs. H. Stoepker

Gemeenten:

De gemeentelijke archeologen zijn georganiseerd in het Convent van Gemeentelijke Archeologen (CGA), secretariaat: Dienst Stadsbeheer, Sectie Archeologie, Kerkstraat 4, 3811 CV Amersfoort, tel: 033-637797.

Alkmaar: drs. R. Bitter, Dienst Stadsontwikkeling en Beheer, Buro Monumentenzorg, Keetgracht 1, 1811 AL Alkmaar, 072-142434

Amsterdam: J. M. Baart, per adres: DOW/AHM, afd. Archeologie, Nieuwe Prinsengracht 19, 1018 EE Amsterdam, tel. 020-225967

's-Hertogenbosch: prof. drs. H. L. Janssen, per adres: Gemeentelijke Archeologische Dienst 's-Hertogenbosch, Wolvenhoek 1, 5211 HH 's-Hertogenbosch, tel. 073-155634/155205

Breda/Helmond: drs. G. R. M. van der Eynde, Archeologische Dienst, Catharinastraat 28, 4800 RH Breda
Delft: drs. E. J. Bult, Dienst Stadsontwikkeling, Oude Delft 53, 2711 BC Delft, tel. 015-602161

's-Gravenhage: mevr. drs. R. Magendans, per adres: Dienst Stadsbeheer, sector VEA, hfdafd archeologie, Postbus 80.000, 2508 GA 's-Gravenhage, tel. 071-3533025

Heerlen: drs. J. T. J. Jamar, Thermenmuseum Postbus 4, 6400 AA Heerlen, tel. 045-764581

Kampen: vacant, Dienst Gemeentewerken, Buitennieuwstraat 2, 8281 AV Kampen, tel. 05202-92828/92827

Zwolle: vacant, Openbare Werken Zwolle, M. v. Coehoornsingel 16, 8011 XA Zwolle, tel. 038-982542/982461

Maastricht: drs. T. A. S. M. Panhuijsen, Dienst Stadsontwikkeling en grondzaken, sectie archeologie en monumenten, Postbus 1115, 6201 BC Maastricht, tel. 043-292727

Haarlem: drs. J. M. Poldermans, Gemeentewerken Haarlem, postbus 562, 2003 RN Haarlem, tel. 023-313135

Hilversum: mevr. drs. M. Addink-Samplonius, Dienst OCW-Goois Museum, Kerkbrink 6, 1211 BX Hilversum, tel. 035-292817

Amersfoort: mevr. drs. M. Krauwer, mevr. drs. F. Snieder, per adres: Dienst Gemeentewerken, afdeling Bouwkunde, Monumentenzorg en Archeologie, Kerkstraat 4, 3811 CV Amersfoort, tel. 033-637797

Rotterdam: drs. M. C. van Trierum, per adres: Buro Oudheidkundig Bodemonderzoek, Aelbrechtskolk 12, 3024 RH Rotterdam, tel. 010-4777033

Utrecht: drs. H. L. de Groot, Archeologisch en Bouwhistorisch Centrum, Zwaansteeg 1, 3511 RE Utrecht, tel. 030-312876

Hoorn: mevr. drs. T. Y. v. d. Walle-v. d. Woude, Westfries Museum, Achterom 2-4, 1621 KV Hoorn, tel. 02290-10978/15783

Arnhem: R. T. A. Borman, Gemeentemuseum Arnhem, Utrechtseweg 87, 6812 AA Arnhem, tel. 085-512431

De stadsarcheologen zijn verenigd in het Convent van Gemeentelijke Archeologen, p.a. mevr. drs. R. Magendans ('s-Gravenhage)

Instellingen, bevoegd tot het verrichten van graafwerk

A. Universiteiten

- * Biologisch Archaeologisch Instituut, RU Groningen;
- * Albert Egges van Giffen Instituut voor Pre- en Protohistorie, Universiteit van Amsterdam;
- * Archeologisch Instituut, VU Amsterdam;
- * Instituut voor Oude Geschiedenis en Archeologie, KU Nijmegen;
- * Instituut voor Prehistorie, RU Leiden;

B. Gemeenten

- * Amersfoort, Dienst Gemeentewerken, afd. Bouwkunde, Monumentenzorg en Archeologie
- * Amsterdam, Dienst Publieke werken / Amsterdam Historisch Museum, Onderafdeling Archeologie;
- * Breda, Archeologische Dienst (tot en met 1992)
- * 's-Hertogenbosch, Dienst Gemeentewerken / Hoofdafdeling Stadsontwikkeling, afdeling Binnenstad / de stadsarcheoloog;
- * Maastricht, Dienst Openbare Werken / Gemeentelijk Oudheidkundig Bodemonderzoek;
- * Rotterdam, Dienst Oudheidkundig Bodemonderzoek;
- * Utrecht, Dienst Bouwen en Wonen, afd. Volkshuisvesting / Gebouwen, Monumenten, Bureau Monumenten / de stadsarcheoloog;
- * 's-Gravenhage, Gemeentelijk Bureau Monumentenzorg, sector stadsarcheologie;
- * Haarlem, Dienst Openbare Werken / Gemeentelijk Oudheidkundig Bodemonderzoek;

- * Heerlen, Gemeentelijke Oudheidkundige Dienst / Thermenmuseum;
- * Amersfoort, Dienst Gemeentewerken, Afdeling Bouwkunde

C. Rijksdiensten en -instellingen

- * de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders, Archeologische Afd.;
- * de Rijksdienst voor het Oudheidkundige Bodemonderzoek te Amersfoort;
- * het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden ten behoeve van de Nederlandse Afdeling.

Varende monumenten

Begripsomschrijving

Onder varende monumenten verstaan we diverse typen historische schepen, die gebruikt werden voor zowel de beroeps- als de pleziervaart.

Ontwikkelingsgeschiedenis

Beroepsvaart:

In de beroepsvaart is onderscheid te maken tussen vissersschepen en vrachtschepen. De oorspronkelijke vissersschepen kwamen vooral voor op de Zuiderzee en op de Zuidhollandse- en Zeeuwse Wateren. Rond de eeuwwisseling voeren er nog zo'n 2000, maar hun aantal daalde toen de plannen voor de Zuiderzeewerken definitief werden. De vissers zagen in dat de Zuiderzeevervisserij hierdoor sterk in het nauw zou komen en investeerden niet meer in nieuwe schepen. Na de afsluiting van de Zuiderzee in 1932 verminderde het aantal vissers zeer snel. Momenteel zijn er nog ongeveer 90 oorspronkelijke vissersschepen in de vaart, geen van alle wordt echter voor de visserij gebruikt. Gevist wordt er alleen nog met moderne kotters, waarbij de vissers nieuwe visgebieden hebben opgezocht: Waddenzee en Noordzee. Voor het vervoer van onder meer turf en mest werden wat wij nu noemen "zeilende bedrijfsvaartuigen" gebruikt. Hun grootte was niet alleen afhankelijk van hun vracht, maar ook van het vaarwater. Zo waren schepen die naar de Oostzee voeren aanzienlijk groter dan die op de Nederlandse binnenwateren bleven. Vlak voor de Tweede Wereldoorlog zijn er bij een telling nog 20.000 van deze schepen geregistreerd. Na de oorlog werd hun werk overgenomen door grotere schepen met motoren. De oude zeilschepen werden voorzien van een motor, omgebouwd tot woonboot of gesloopt.

Er zijn nu ongeveer 650 zeilende bedrijfsvaartuigen in de vaart, maar evenals bij de vissersschepen niet meer in hun oorspronkelijke functie. Wel is er een nieuw beroepsgebruik ontstaan, namelijk de verhuur. Niet vergeten mogen worden de (stoom)sleepboten, waarvan er nog \pm 120 in de vaart worden gehouden.

Pleziervaart:

Behalve de hiervoor genoemde vissers- en vrachtschepen die nu voor de pleziervaart worden gebruikt, zijn er vanaf de 16e eeuw ook "jachten" gebouwd, speciaal voor de pleziervaart. Hierin zijn nu drie categorieën te onderscheiden:

- ronde- en platbodemjachten
- scherpe jachten
- motorjachten

Typen

Beroepsvaart:

1. zeilende bedrijfsvaartuigen:
typen: o.a. tjalken, klippers, aken, steilstevens westlanders.
2. vissersschepen:
typen: o.a. botters, lemsteraken, schokkers, hoogaarsen, schouwen
3. sleepboten: typen: o.a. opduwers, maasboten, rijnslepers

Pleziervaart:

1. ronde- en platbodemjachten:
typen: o.a. boeiers, Friese jachten, tjotters, lemsteraken, schouwen, tjalken;
2. klassieke scherpe jachten.
3. motorjachten.
typen: o.a. salonboten, bakdekruisers.

Behoud van varende monumenten

Varende monumenten worden door het Rijk niet als monument erkend. Wel kunnen gemeenten en provincies roerende zaken als schepen op hun monumentenlijst plaatsen. De honderden historische schepen vormen een wezenlijk onderdeel van ons cultureel erfgoed, evenals haven- en stadsgezichten die als geheel beschermd en behouden kunnen worden.

Particulier initiatief

Het behoud van varende monumenten reilt en zeilt volledig dankzij het particulier initiatief. Eigenaren, al of niet binnen een stichting of vereniging, steken veel tijd, energie en geld in onderhoud en restauratie van hun schepen.

Drie behoudsverenigingen (LVBZB, VBB en BASM) hebben bij de Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond (KNOB) een Sectie Varende Monumenten opgericht met als doel het historisch schepenbestand te inventariseren en een register aan te leggen van schepen die daadwerkelijk een Varend Monument genoemd kunnen worden.

Belangrijke particuliere organisaties:

- * Landelijke Vereniging tot Behoud van het Zeilend Bedrijfsvaartuig (LVBZB), Postbus 2004, 1000 CA Amsterdam. Het doel van deze vereniging is het behoud van zeilende bedrijfsvaartuigen waarmee oorspronkelijk op de Nederlandse wateren enig bedrijf is uitgeoefend en waarvan het karakter overwegend bewaard is gebleven, en het in stand houden van ambachten die bij de zeilvaart betrokken zijn geweest. Uitgave "De Bokkepoot" (6 x per jaar).
- * Vereniging Botterbehoud, (VBB), Schaepmanlaan 11, 3818 JZ Amersfoort, tel. 033-619208. De doelstelling is het behouden en in originele staat terugbrengen van zeilende houten botters

en andere zeilende vissersschepen, die voor het bevissen van de Zuiderzee, de Waddenzee en de Zeeuwse Stromen in Nederland zijn ontwikkeld en gebruikt. Uitgave: "Tagrijn" (4 x per jaar).

- * Stichting Stamboek Ronde- en Platbodempjachten, tel. 023-286645. De doelstelling is de bevordering van de belangstelling voor het ronde- en platbodempjacht.
- * Vereniging Klassieke Scherpe Jachten, (VKSJ) Regentesselaan 15, 1405 EH Bussum, tel. 02159-13077. Het doel van deze vereniging is het instandhouden van klassieke scherpe jachten. Uitgave "Scherp gesneden" (4 x per jaar).
- * Stichting Federatie Oud-Nederlandse Vaartuigen (FONV), Sniijdershof 39, 1713 WC Obdam, tel. 02265-2693. De federatie is een overkoepelend orgaan van behoudsverenigingen die zich richten op het behoud van authentieke Nederlandse schepen. Bij de federatie zijn aangesloten de LVBZB, VBB en VKSJ, gestreefd wordt naar aansluiting van alle behoudsorganisaties. Taken van de federatie zijn onder meer het onderhouden van contacten met overheden en particuliere organisaties met als doel bekendheid te geven aan de "Varende monumenten" en hun cultuur-historische waarde en het bevorderen van faciliteiten voor het behoud en gebruik. De Federatie beheert daartoe een materialenfonds en een restauratiefonds. Binnen het materialenfonds worden materialen ingekocht en beheerd die moeilijk of niet in kleine hoeveelheden door particulieren te verkrijgen zijn. Het restauratiefonds kent onder bepaalde voorwaarden subsidies toe bij scheepsrestauraties.
- * Stichting tot behoud van authentieke stoomvaartuigen en motorsleepboten (BASM), Postbus 150, 1530 AB Wormer, tel. 06-52804712
- * Vereniging van Booteigenaren "Oude Glorie", Gildemarkt 169, 1351 HM Almere-Haven, tel. 036-5317793.
- * Stichting Ondersteuning Zeilende Vrachtvaart, Postbus 440, 4380 AK Vlissingen, tel. 01184-89450, fax. 02993-61096

* Stichting tot Behoud van Historische Motorjachten, Betje
Wolflaan 53, 1187 CH Amstelveen, tel. 020-6474015

Financieel instrumentarium

Er zijn maar weinig financiële bronnen aan te boren voor eigenaren van varende monumenten. Enkele van de genoemde organisaties kennen een eigen materialen-onderhoudsfonds, waaruit de leden steun voor restauratie of vervanging van onderdelen kunnen krijgen. Het Prins Bernard Fonds stelt via het Restauratiefonds van de Federatie Oud-Nederlandse vaartuigen in sommige gevallen gelden beschikbaar, onder meer voor het in oorspronkelijke staat brengen van een bijzonder scheepstype.

Documentatie/literatuur

- Van gaand en staand want, de zeilvisserij voor en na de afsluiting van de Zuiderzee; deel I t/m 4; P. Dorleijn, uitg.: Van Kampen.
- Ronde- en platbodemjachten — Mr. dr. T. Huitema, idem.
- Met zeil en treil, de tjalk in binnen- en buitenvaart — Frits R. Loomeijer, uitg.: De Alk B.V. Alkmaar.
- Scheepstypologieën, Werkgroep Tuigage en Documentatie van de LVBZB.

Verdedigingswerken

Begripsomschrijving

Onder verdedigingswerken worden begrepen alle werken, die tot stand kwamen ten behoeve van de gemeenschappelijke verdediging tegen externe vijanden. Zij konden dienen ter verdediging of bescherming van steden of meer omvattende gebieden, later ter verdediging van het land: de landsverdediging. In technische zin konden verdedigingswerken bestaan uit: aardwerken, waterwerken (met inbegrip van onderwaterzettingen), gemetselde gebouwen en muren, betonnen kazematten en schuilplaatsen. Verder verscheidene vormen van hindernissen, uitgevoerd in beton, steen, hout of metaal.

De verdedigingswerken kunnen worden verdeeld in stedelijke objecten en overige objecten. De restanten van verdedigingswerken in steden zijn voor vrijwel 100% beschermd op grond van de Monumentenwet. De registers zijn wat deze categorie monumenten betreft echter vaak summier. De objecten buiten de bebouwde kom (forten, schansen etcetera) zijn slechts zeer gedeeltelijk beschermd (minder dan 35%). Een extra probleem bij deze groep is dat het vaak om objecten gaat die gemeentegrenzen overschrijden. De provincie lijkt, mede vanwege de relatie met ruimtelijke ordening en landschapsbescherming, het meest aangewezen niveau om deze categorie te beschermen. De provincie Noord-Holland bijvoorbeeld heeft reeds een aantal objecten van de Stelling van Amsterdam op de provinciale monumentenlijst geplaatst. Verwacht wordt dat de overige objecten in de loop van 1992 zullen volgen. Een groot aantal objecten is door het Rijk beschermd als verdedigingswerk. In het verleden is echter niet steeds op een uniforme wijze geïnventariseerd en beschreven, zodat nu eens een complex als monument te boek staat, terwijl elders elk onderdeel apart genoemd wordt.

Typen

We kunnen de volgende categorieën verdedigingswerken onderscheiden:

1. Vestingsteden: er is nog een honderdtal voormalige vestingsteden waar restanten van poorten, muren, aarden wallen, grachten enzovoort uit uiteenlopende perioden te vinden zijn, zoals Naarden, Heusden, Willemstad, Bourtange, Maastricht, Brielle, Hellevoetsluis;
2. Voormalige linies en stellingen, zoals de Grebbelinie, de Oude en de Nieuwe Hollandse Waterlinie, de Stelling van Amsterdam, de stelling op de Afsluitdijk, de stelling van Den Helder en de Peel-Raamstelling;
3. De afzonderlijke werken, die doorgaans deel uitmaakten van een linie of stelling. Dat zijn er nog honderden; zeer grote en gave forten, zoals de forten bij Rijnauwen en Vechten, tot kleine zoals de Zwartendijksterschans. Verder een groot aantal inundatiemiddelen, inundatiesluizen, keerkaden, enz.

Behoud van verdedigingswerken

Argumenten voor behoud

Verdedigingswerken behoren heel duidelijk tot ons cultuurhistorische erfgoed. We kunnen er aan aflezen welke strijd onze voorouders hebben moeten leveren tegen externe bedreigingen. Daarnaast zijn vele objecten in de loop der jaren van grote landschappelijke en natuurwetenschappelijke betekenis geworden. De verdedigingswerken vormden doorgaans een nieuw element in een bepaald landschap en kenden een geheel eigen gebruik en beheer. Een aantal objecten ontwikkelde zich tot hooggekwalificeerde gebieden in botanische en faunistische zin. Deze waarden spelen een grote rol bij het verkrijgen van wettelijke bescherming.

Knelpunten bij behoud

Verdedigingswerken in steden genieten over het algemeen wettelijke bescherming en verkeren veelal in redelijke staat van onderhoud. Hun waarde is onomstreden. Anders is het met veel objecten in het buitengebied. Niet iedereen is ervan overtuigd dat restanten van forten, betonnen bunkers etcetera wel zo beschermenswaardig zijn. Vooral tegen het behoud van objecten uit deze eeuw bestaat soms een zekere psychologische weerstand. Gelukkig begint dit langzaam te veranderen en wordt de historische, maar ook landschappelijke en biologische betekenis meer gewaardeerd. Het beheer van objecten vormt dikwijls een berucht knelpunt. Een grote bedreiging vormen infrastructurele en waterstaatkundige werken. Nieuwe wegen kunnen linies en stellingen doorsnijden, verbreding/regulering van rivieren of kanalen kan sloop van objecten betekenen, evenals dijkverzwaring. Er zijn nog veel meer knelpunten te noemen. De wettelijke bescherming laat nog te wensen over, de financiële mogelijkheden zijn minimaal.

Particulier initiatief

Landelijk:

Stichting Menno van Coehoorn, Anjelierenlaan 4, 2111 BP Aerdenhout, tel: 023-242547, (secretariaat).

Deze stichting werd opgericht in 1932 naar aanleiding van de dreigende ontmanteling van de vestingen die Nederland nog bezat. De stichting streeft naar instandhouding van buiten militair gebruik gestelde vestingwerken en andere militaire objecten, ook wanneer zij buiten Nederland gelegen zijn, maar wel een Nederlands verleden hebben. Daarnaast wil zij de belangstelling en waardering voor deze objecten bij het Nederlandse volk vergroten. Een en ander tracht zij te verwezenlijken door middel van documentatie, voorlichting en publikaties, het organiseren van tentoonstellingen en excursies. De stichting voert overleg op alle niveaus.

Financieel instrumentarium

Er zijn geen speciale financiële mogelijkheden voor restauratie en onderhoud van verdedigingswerken. Financiering hiervan vindt meestal plaats op ad-hoc-basis.

Documentatie/literatuur

Bibliotheek

De bibliotheek van de Stichting Menno van Coehoorn beschikt over vele objectgerichte of op speciale facetten gerichte boeken, tekeningen, foto's enzovoorts. In de regel te bezoeken van dinsdag tot en met vrijdag 's morgens, alléén na afspraak. Adres: Catsheuvel 89, 2517 KA 's-Gravenhage, tel. 070-3547227.

Enkele voorbeelden van boekwerken die bij de stichting kunnen worden besteld zijn:

- Stichting Menno van Coehoorn - Atlassen van historische vestingwerken in Nederland (in 9 delen; waarvan 3 delen in voorbereiding)
- Stichting Menno van Coehoorn - Vesting, vier eeuwen vestingbouw in Nederland (1982)
- Vouwblad en brochure over de stichting, op aanvraag gratis verkrijgbaar.
- 300 jaar bouwen voor de landsverdediging; jubileumuitgave van de Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen (DGWT) 1688-1988.
- A. H. Mohr - Vestingbouwkundige Termen (1982) (uitsluitend voor begunstigers)
- Jaarboeken en Verslagen sinds 1932, alsmede register daarop.

Nuttige adressen

- **Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur**
Sir Winston Churchill-laan 366-368
Postbus 5406, 2280 HK Rijswijk
Telefoon: 070-3407911
- **Rijksdienst voor de Monumentenzorg**
Broederplein 41, 3703 CD Zeist
Postbus 1001, 3700 BA Zeist
Telefoon: 03404-83211
Afdeling Public Relations en Voorlichting:
Telefoon: 03404-83405
- **Raad voor het Cultuurbeheer**
Sir Winston Churchillaan 362
Postbus 5406, 2280 HK Rijswijk
Telefoon: 070-3406205
Afdeling I
De Rijkscommissie voor de Archeologie
Secretaris: mr. G. W. van Herwaarden
Telefoon: 070-3406160
Afdeling II
De Rijkscommissie voor de Archieven
Secretaris: mr. L. Lieuwes
Afdeling III
De Rijkscommissie voor de Monumenten
Secretaris: mr. G. W. van Herwaarden
Telefoon: 070-3406160
Afdeling IV
De Rijkscommissie voor de Musea
- **Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek**
Kerkstraat 1, 3811 CV Amersfoort
Telefoon: 033-634233, fax: 033-653235
Directeur: prof. dr. W. J. H. Willems

- **Rijksdienst Kastelenbeheer**
Buitenhof 33, 2513 AH 's-Gravenhage
Telefoon: 070-3614050, fax: 070-3614262
- **Nederlands Instituut voor Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting (NIROV)**
Postbus 30833, 2500 GV 's-Gravenhage
Telefoon: 070-3469652
- **Algemeen Rijksarchief**
Prins Willem Alexanderhof 20, 2595 BE 's-Gravenhage
Telefoon: 070-3814381
- **IPO (Welzijn, Cultuur)**
Postbus 97728, 2509 GC 's-Gravenhage
Telefoon: 070-3143414, fax: 070-3243134
- **Vereniging van Nederlandse Gemeenten**
Nassaulaan 12, Postbus 30435
2500 GK 's-Gravenhage
Telefoon: 070-3738393
- **Nederlands Architectuur Instituut**
Museumpark 25, 3015 CB Rotterdam
Tel: 010-4364201
- **Stichting Nationaal Restauratiefonds**
Westerdorpstraat 68, Postbus 15
3870 DA, Hoevelaken
Telefoon: 03495-39439, fax: 03495-39595
- **Belastingdienst/Bureau Monumentenpanden**
Postbus 4050, 3800 EB Amersfoort
Telefoon: 033-505505
- **Stichting Monumenten (tijdschrift Monumenten)**
Postbus 50
5076 ZG Haaren (N.B.)
Telefoon: 08850-18008
- **Stichting Federatie Monumentenwacht Nederland**
Postbus 1130, 3800 BC Amersfoort
Telefoon: 033-620912

Monumentenwacht Groningen
Westersingel 43, 9718 CD Groningen
Telefoon: 050-121694

Monumentenwacht Friesland
Eewal 86'', 8911 GV Leeuwarden
Telefoon: 058-157365

Monumentenwacht Drenthe
Postbus 122, 9400 AC Assen
Telefoon: 05920-55544, tst. 709

Monumentenwacht Overijssel
p/a Het Oversticht, Postbus 531, 8000 AM Zwolle
Telefoon: 038-213257

Monumentenwacht Gelderland
Oranjeweg 60, 6861 BL Oosterbeek
Telefoon: 085-341038

Monumentenwacht Utrecht
Mariaplaats 23, 3511 LK Utrecht
Telefoon: 030-343880

Monumentenwacht Noord-Holland
Kruisweg 1615A, 2142 LC Cruquius
Telefoon: 023-294012

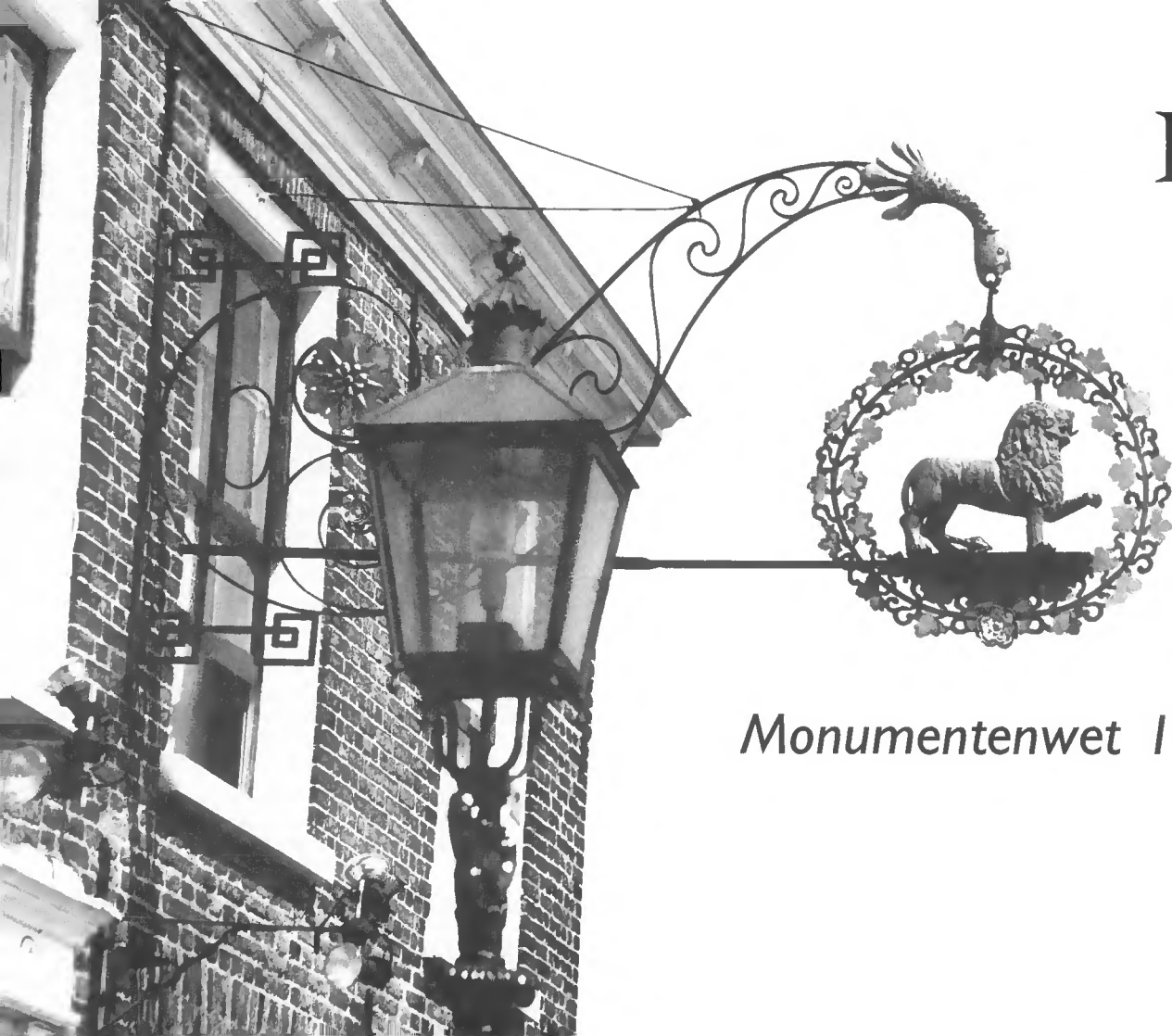
Monumentenwacht Zuid-Holland
Zwaansgat 24, 2801 RH Gouda
Telefoon: 01820-13435

Monumentenwacht Zeeland
Sint Pieterstraat 42, 4331 EW Middelburg
Telefoon: 01180-31011, tst. 432

Monumentenwacht Noord-Brabant
Torenstraat 32, 5268 AV Helvoirt
Telefoon: 04118-3366

Monumentenwacht Limburg
Oranjeplein 39a, 6224 KH Maastricht
Telefoon: 043-634328

NCM

Monumentenwet 1988

WET HOUDENDE NIEUWE BEPALINGEN VOOR HET BEHOUD VAN MONUMENTEN VAN BOUWKUNST EN ARCHEOLOGIE

(Monumentenwet 1988)

Gewijzigde versie per 1 januari 1992

Wij BEATRIX, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenselijk is nieuwe bepalingen vast te stellen voor het behoud van monumenten van bouwkunst en archeologie en lagere overheden meer bij dat behoud te betrekken; Zo is het, dat Wij, de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Hoofdstuk I. Algemene bepalingen

Artikel I.

In deze wet en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan onder:

- a. Onze minister: Onze Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur;
- b. monumenten:
 1. alle vóór tenminste vijftig jaar vervaardigde zaken welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde;
 2. erreinen welke van algemeen belang zijn wegens daar aanwezige zaken als bedoeld onder 1;
- c. archeologische monumenten: de monumenten, bedoeld in onderdeel b, onder 2;
- d. beschermde monumenten: onroerende monumenten welke zijn ingeschreven in de ingevolge deze wet vastgestelde registers;
- e. kerkelijke monumenten: onroerende monumenten welke eigendom zijn van een kerkgenootschap, kerkelijke gemeente of parochie of van een kerkelijke instelling en welke uitsluitend of voor een

- f. overwegend deel worden gebruikt voor de uitoefening van de erediens;
- f. stads- en dorpsgezichten: groepen van onroerende zaken die van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun onderlinge ruimtelijke of structurele samenhang dan wel hun wetenschappelijke of cultuurhistorische waarde en in welke groepen zich bevinden één of meer monumenten bevinden;
- g. beschermde stads- en dorpsgezichten: stads- en dorpsgezichten die door Onze minister en Onze Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer als zodanig ingevolge artikel 3S van deze wet zijn aangewezen, met ingang van de datum van publikatie van die aanwijzing in de Nederlandse Staatscourant;
- h. het doen van opgravingen: het verrichten van werkzaamheden met als doel het opsporen of onderzoeken van monumenten, waardoor versterking van de bodem optreedt;
- i. Raad voor het cultuurbeheer: de Raad, bedoeld in artikel 2 van de Wet Raad voor het cultuurbeheer.

Artikel 2

1. Bij de toepassing van deze wet wordt rekening gehouden met het gebruik van het monument.
2. Met betrekking tot een kerkelijk monument wordt geen beslissing genomen ingevolge deze wet dan na overleg met de eigenaar.

Hoofdstuk II. Beschermde monumenten

§ 1. De aanwijzing

Artikel 3.

1. Onze minister kan, al dan niet op verzoek van belanghebbenden, onroerende monumenten aanwijzen als beschermd monument.
2. Voordat Onze minister ter zake een besluit neemt, vraagt hij advies aan de raad van de gemeente waarin het monument is gelegen en, indien de monumenten zijn gelegen buiten de bebouwde kom als bedoeld in artikel 8 van de Wegenverkeerswet (Staatsblad 1935, 554), tevens aan gedeputeerde staten.
3. Onze minister doet bij aangetekend schrijven mededeling van de adviesaanvraag, bedoeld in het tweede lid, aan degenen die in de kadastrale registratie als eigenaar en beperkt gerechtigde staan vermeld, aan de ingeschreven hypothecaire schuldeisers en, indien om aanwijzing is verzocht, aan de verzoeker.

4. Burgemeester en wethouders stellen de in het derde lid genoemde belanghebbenden in de gelegenheid zich in persoon of bij gemachtigde te doen horen en plegen het overleg, bedoeld in artikel 2, tweede lid.
5. De gemeenteraad brengt zijn advies uit binnen vijf maanden na de verzending van de in het tweede lid bedoelde adviesaanvraag, gedeputeerde staten binnen vier maanden.
6. Onze minister beslist, de Raad voor het cultuurbeheer gehoord, binnen tien maanden na de datum van de verzending van de adviesaanvraag aan de gemeenteraad, dan wel indien om aanwijzing is verzocht, binnen tien maanden na ontvangst van dat verzoek.

Artikel 4.

1. Onze minister brengt zijn besluit ter kennis van de gemeenteraad en van gedeputeerde staten. Ingeval van aanwijzing leggen burgemeester en wethouders het besluit op de secretarie ter inzage. De burgemeester maakt die terinzagelegging op de gebruikelijke wijze bekend.
2. Onze minister doet mededeling van zijn besluit aan degenen die in de kadastrale registratie als eigenaar en beperkt gerechtigde staan vermeld, aan de ingeschreven hypothecaire schuldeisers en, indien om aanwijzing is verzocht, aan de verzoeker. Ingeval van aanwijzing geschiedt de mededeling bij aangetekend schrijven.

Artikel 5.

Met ingang van de datum waarop de mededeling, bedoeld in artikel 3, derde lid, heeft plaatsgevonden tot het moment dat inschrijving in het register, bedoeld in artikel 6 of artikel 7, plaatsvindt dan wel vaststaat dat het monument niet wordt ingeschreven in een van die registers, zijn de artikelen 11 tot en met 33 van overeenkomstige toepassing.

Artikel 6.

1. Onze minister houdt voor elke gemeente een register aan van de beschermde monumenten. In het register schrijft hij de monumenten in die hij heeft aangewezen, voorzover geen beroep tegen die aanwijzing is ingesteld of een beroep is afgewezen.
2. Van de inschrijving in het register zendt Onze minister aan gedeputeerde staten, aan burgemeester en wethouders en aan de bewaarder van het Kadaster en de Openbare Registers telkens één afschrift.
3. Het aan burgemeester en wethouders gezonden afschrift wordt ter inzage

ter secretarie van de gemeente neergelegd. Een ieder kan zich aldaar op zijn kosten afschriften doen verstrekken.

4. Onze minister doet onverwijld een afschrift inschrijven in de openbare registers, bedoeld in afdeling 3.1.2 van het Burgerlijk Wetboek.

Artikel 7.

1. Indien het monument niet gelegen is binnen het grondgebied van enige gemeente, zijn artikel 3, tweede tot en met zesde lid, artikel 4, eerste lid, en artikel 6 niet van toepassing.
2. Alvorens Onze minister ten aanzien van een monument als bedoeld in het eerste lid een besluit neemt, hoort hij de Raad voor het cultuurbeheer.
3. Indien om aanwijzing is verzocht beslist Onze minister binnen vijf maanden na ontvangst van dat verzoek.
4. Onze minister houdt een landelijk register aan waarin hij de door hem aangewezen monumenten, bedoeld in het eerste lid, inschrijft voorzover geen beroep tegen die aanwijzing is ingesteld of een beroep is afgewezen. Een afschrift van de inschrijving wordt gezonden aan de instantie die het betrokken gebied beheert, aan de bewaarder van het Kadaster en de Openbare Registers alsmede, indien het monument is gelegen binnen het grondgebied van een provincie, aan gedeputeerde staten. Artikel 6, vierde lid, is van overeenkomstige toepassing.

Artikel 8.

1. Onze minister is bevoegd ambtshalve of op verzoek van belanghebbenden in het register wijzigingen aan te brengen. De artikelen 3 tot en met 7 zijn van overeenkomstige toepassing.
2. Indien de wijziging naar het oordeel van Onze minister van ondergeschikte betekenis is of indien de wijziging betreft het doorhalen van de inschrijving van een monument dat is teniet gegaan, blijft overeenkomstige toepassing van artikel 3 achterwege.

Artikel 9.

1. Van wijziging in de in artikel 48, tweede lid onder a, van de Kadasterwet (**Staatsblad 1989, 186**) bedoelde gegevens of de kadastrale aanduiding van een beschermd monument geeft de bewaarder van het Kadaster en de Openbare Registers binnen veertien dagen kennis aan Onze minister, die deze wijziging aanbrengt in het register.
2. Onze minister doet mededeling van de wijziging aan gedeputeerde staten aan burgemeester en wethouders.

Artikel 10.

Indien de afschriften van het register niet overeenstemmen met het register dan wel onderling niet gelijkluidend zijn, worden als beschermd monument slechts aangemerkt de monumenten die staan vermeld op het afschrift van het register, dat is opgenomen in de openbare registers, bedoeld in afdeling 3.1.2 van het Burgerlijk Wetboek.

§ 2. Vergunningen tot wijziging, afbraak of verwijdering

Artikel 11.

1. Het is verboden een beschermd monument te beschadigen of te vernielen.
2. Het is verboden zonder of in afwijking van een schriftelijke vergunning:
 - a. een beschermd monument af te breken, te verstoren, te verplaatsen of in enig opzicht te wijzigen;
 - b. een beschermd monument te herstellen, te gebruiken of te laten gebruiken op een wijze, waardoor het wordt ontsierd of in gevaar gebracht.

Artikel 12.

1. Een aanvraag om vergunning als bedoeld in artikel 11 moet schriftelijk worden ingediend bij burgemeester en wethouders. Daarbij worden de door burgemeester en wethouders verlangde gegevens overgelegd.
2. Indien blijkt dat de aanvrager niet de verlangde gegevens heeft overgelegd, stellen burgemeester en wethouders de aanvrager binnen een maand na de ontvangst van de aanvraag in de gelegenheid alsnog binnen veertien dagen de door hen aan te geven ontbrekende gegevens over te leggen.
3. Ingeval toepassing is gegeven aan het tweede lid en de aanvrager niet binnen de in dat lid bedoelde termijn van veertien dagen de in dat lid bedoelde ontbrekende gegevens heeft overgelegd, is de aanvrager niet-ontvankelijk in zijn aanvraag met ingang van de dag, volgend op de laatste dag van de in dat lid bedoelde termijn van veertien dagen.
4. Ingeval toepassing is gegeven aan het tweede lid en de aanvrager naar het oordeel van burgemeester en wethouders de in het tweede lid bedoelde ontbrekende gegevens in onvoldoende mate heeft overgelegd, verklaren zij de aanvrager binnen veertien dagen na de dag waarop hij die gegevens heeft overgelegd niet-ontvankelijk.

5. Ingeval toepassing is gegeven aan het tweede lid en de aanvrager naar het oordeel van burgemeester en wethouders de in het tweede lid bedoelde ontbrekende gegevens heeft overgelegd is de aanvrager ontvankelijk in zijn aanvraag en gaat de in artikel 16, derde lid, of artikel 17, derde lid, bedoelde termijn in op de dag, volgend op de dag waarop de aanvrager die gegevens heeft overgelegd.
6. Indien geen toepassing is gegeven aan het tweede lid is de aanvrager ontvankelijk in zijn aanvraag.
7. Indien geen toepassing is gegeven aan het vierde lid, is de aanvrager ontvankelijk in zijn aanvraag en gaat de in artikel 16, derde lid, of artikel 17, derde lid, bedoelde termijn in op de dag, volgend op de dag waarop de aanvrager de in het tweede lid bedoelde ontbrekende gegevens heeft overgelegd.
8. Indien de aanvrager ontvankelijk is in zijn aanvraag, leggen burgemeester en wethouders de aanvraag op de secretarie voor een ieder ter inzage. Indien in de aanvraag gegevens voorkomen of uit de aanvraag kunnen worden afgeleid, waarvan de geheimhouding met het oog op de bescherming van bedrijfsgeheimen gerechtvaardigd is, besluiten burgemeester en wethouders op een daartoe strekkend schriftelijk verzoek van de aanvrager dat die gegevens niet ter inzage worden gelegd. De burgemeester maakt de terinzagelegging op de gebruikelijke wijze bekend en doet daarbij mededeling van de mogelijkheid om binnen een termijn van veertien dagen bezwaren in te dienen bij burgemeester en wethouders. Indien artikel 17, eerste lid, van toepassing is zenden burgemeester en wethouders tijdig ingediende bezwaren onmiddellijk door aan Onze minister.

Artikel 13.

1. In afwijking van het bepaalde in artikel 12, eerste lid, wordt een aanvraag om vergunning die betrekking heeft op een monument als bedoeld in artikel 7, eerste lid, ingediend bij Onze minister. Daarbij worden de door Onze minister verlangde gegevens overgelegd.
2. Artikel 12, tweede tot en met zevende lid, is van overeenkomstige toepassing.

Artikel 14.

1. Burgemeester en wethouders beslissen omtrent de aanvraag, bedoeld in artikel 12, eerste lid, tenzij het betreft:

- a. een archeologisch monument;
 - b. een monument dat in gebruik is bij Onze Minister van Defensie en tevens een militaire bestemming heeft.
2. In de gevallen waarin burgemeester en wethouders niet beslissen, beslist Onze minister.

Artikel 15.

1. De gemeenteraad stelt een verordening vast waarin tenminste de inschakeling wordt geregeld van een commissie op het gebied van de monumentenzorg, die burgemeester en wethouders adviseert over aanvragen om vergunning als bedoeld in artikel 11.
2. De vastgestelde verordening, bedoeld in het eerste lid, wordt onverwijld ter kennis gebracht van Onze minister. Zij treedt twee maanden nadat zij ter kennis is gebracht van Onze minister in werking, tenzij Onze minister vóór die datum de verordening tot schorsing heeft voorgedragen.
3. Op wijziging en intrekking van de verordening is het bepaalde in het eerste en tweede lid van overeenkomstige toepassing.

Artikel 16.

1. In de gevallen dat burgemeester en wethouders over de aanvraag om vergunning beslissen, zenden zij onmiddellijk afschrift van de aanvraag aan de directeur van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en, indien het beschermde monument ligt buiten de bebouwde kom als bedoeld in artikel 8 van de Wegenverkeerswet, aan gedeputeerde staten.
2. Onze minister en gedeputeerde staten adviseren schriftelijk over de aanvraag binnen drie maanden na de datum van verzending van het afschrift.
3. Burgemeester en wethouders beslissen binnen drie maanden na de datum van ontvangst van het laatste van de adviezen, bedoeld in het tweede lid, doch in ieder geval binnen zes maanden na de datum van indiening van de aanvraag.
4. Burgemeester en wethouders delen hun beslissing binnen de in het derde lid bedoelde termijn schriftelijk aan de aanvrager mede. Indien daartoe, naar hun oordeel, gegronde redenen bestaan, kunnen burgemeester en wethouders de termijn met ten hoogste zes maanden verlengen mits zij de aanvrager daarvan kennisgeven binnen de in het derde lid bedoelde termijn.
5. Indien burgemeester en wethouders niet voldoen aan het derde of vierde lid, wordt de vergunning geacht te zijn verleend.
6. Verlening van de vergunning ingevolge het vijfde lid wordt aangemerkt als een beschikking als bedoeld in artikel 2, eerste lid, van de Wet

administratieve rechtspraak overheidsbeschikkingen (**Staatsblad 1975, 284**).

7. Burgemeester en wethouders zenden onmiddellijk afschrift van hun besluit aan Onze minister, aan gedeputeerde staten en aan degenen die bezwaren kenbaar hebben gemaakt.
8. Een vergunning blijft buiten werking gedurende 30 dagen na de datum waarop zij is verleend dan wel van rechtswege is verleend. Indien gedurende die termijn beroep is ingesteld op grond van de Wet administratieve rechtspraak overheidsbeschikkingen, blijft de vergunning buiten werking totdat op dat beroep is beslist, tenzij met toepassing van artikel 107 van de Wet op de Raad van State (**Staatsblad 1986, 670**) op een desbetreffend verzoek beslist wordt de schorsing op te heffen. Indien een zodanig beroep is ingesteld, geeft de Voorzitter van de Afdeling rechtspraak van de Raad van State daarvan onmiddellijk kennis aan de vergunninghouder alsmede aan het bevoegd gezag.

Artikel 17.

1. In de gevallen dat Onze minister over de aanvraag om vergunning beslist, zenden burgemeester en wethouders de aanvraag onmiddellijk na ontvangst aan hem door. Zij zenden gelijktijdig afschrift aan gedeputeerde staten en stellen de aanvrager schriftelijk in kennis van de datum van doorzending.
2. Burgemeester en wethouders en, indien het beschermde monument ligt buiten de bebouwde kom als bedoeld in artikel 8 van de Wegenverkeerswet, gedeputeerde staten adviseren aan Onze minister over de aanvraag binnen drie maanden na de datum van doorzending.
3. Onze minister beslist binnen drie maanden na de datum van ontvangst van het laatste van de adviezen, bedoeld in het tweede lid, doch in ieder geval binnen zes maanden na de indiening van de aanvraag.
4. Artikel 16, vierde en vijfde lid, is van overeenkomstige toepassing. Artikel 16, zesde en achtste lid, is van toepassing.
5. Onze minister zendt onmiddellijk afschrift van zijn besluit aan burgemeester en wethouders, aan gedeputeerde staten en aan degenen die bezwaren kenbaar hebben gemaakt.

Artikel 18.

Burgemeester en wethouders dan wel Onze minister nemen met betrekking tot een kerkelijk monument geen beslissing ingevolge artikel 16 of 17 dan in

overeenstemming met de eigenaar, voorzover het betreft een beslissing waarbij wezenlijke belangen van de godsdienstoefening in dat monument in het geding zijn.

Artikel 19.

1. Burgemeester en wethouders dan wel Onze minister kunnen aan een vergunning voorschriften verbinden in het belang van de monumentenzorg.
2. De vergunning kan voor een bepaalde tijd worden verleend.

Artikel 20.

1. Burgemeester en wethouders en, voor zover het betreft de monumenten die niet gelegen zijn binnen het grondgebied van enige gemeente, Onze minister houden een openbaar register aan, waarin aantekening wordt gehouden van:
 - a. ingevolge artikel 16, derde lid, of artikel 17, derde lid, verleende vergunningen;
 - b. vergunningen die ingevolge artikel 16, vijfde lid, of artikel 17, vierde lid, worden geacht te zijn verleend.
2. In het in het eerste lid bedoelde register worden voorts aangetekend:
 - a. de datum van de vergunning;
 - b. het nummer van de vergunning;
 - c. de plaats van het monument waarop de vergunning betrekking heeft, alsmede van de van belang zijnde kadastrale gegevens daarvan;
 - d. de aard van de werkzaamheden.
3. Aantekening als bedoeld in het tweede lid vindt plaats binnen een week na dag waarop:
 - a. een vergunning als bedoeld in het eerste lid, onder a, is verleend;
 - b. een vergunning als bedoeld in het eerste lid, onder b, wordt geacht te zijn verleend.

Artikel 21.

1. De vergunning kan door degene die haar heeft verleend worden ingetrokken indien:
 - a. blijkt dat de vergunning ten gevolge van een onjuiste of onvolledige opgave is verleend;
 - b. blijkt dat de vergunninghouder de voorschriften, bedoeld in artikel 19, eerste lid, niet naleeft;

- c. de omstandigheden aan de kant van de vergunninghouder zich zodanig hebben gewijzigd, dat het belang van het monument zwaarder dient te wegen.
2. De vergunninghouder wordt van het voornemen tot intrekking in kennis gesteld en in de gelegenheid gesteld te worden gehoord. Het besluit tot intrekking wordt met redenen omkleed en in afschrift gezonden aan Onze minister dan wel burgemeester en wethouders en aan gedeputeerde staten.

§ 3. Schadevergoeding in verband met de beslissing op de vergunningaanvraag

Artikel 22.

1. Voorzover blijkt dat de aanvrager van een vergunning als bedoeld in artikel 11 ten gevolge van de weigering daarvan of ten gevolge van de aan de vergunning verbonden voorschriften schade lijdt, welke redelijkerwijze niet of niet geheel te zijnen laste behoort te blijven, kent, behoudens het bepaalde in het tweede lid, Onze minister, de schadebeoordelingscommissie gehoord, hem op zijn verzoek een naar billijkheid te bepalen schadevergoeding toe.
2. Ingeval de beslissing over de vergunningaanvraag is genomen door burgemeester en wethouders in afwijking van het advies van Onze minister, besluit de gemeenteraad, de schadebeoordelingscommissie gehoord, omtrent de schadevergoeding, bedoeld in het eerste lid, ten laste van de gemeente. De artikelen 23 tot en met 29, tweede lid, eerste volzin, zijn van overeenkomstige toepassing, met dien verstande dat de gemeenteraad in de plaats treedt van Onze minister. Artikel 7, tweede lid, van de Wet administratieve rechtspraak overheidsbeschikkingen blijft in dit geval buiten toepassing.

Artikel 23.

1. Onze minister stelt met het oog op de advisering over één of meer verzoeken om schadevergoeding een schadebeoordelingscommissie in.
2. De schadebeoordelingscommissie bestaat uit een of meer leden.
3. Een lid van de schadebeoordelingscommissie mag niet de betrekking bekleden van ambtenaar in dienst van het ministerie of van een dienst, bedrijf of instelling, werkzaam onder verantwoordelijkheid van Onze minister.

4. Met ambtenaar, bedoeld in het derde lid, worden voor de toepassing van dit hoofdstuk, gelijkgesteld zij die op arbeidsovereenkomst naar burgerlijk recht werkzaam zijn.

Artikel 24.

1. Onze minister zendt binnen veertien dagen na de dag waarop het verzoek om schadevergoeding is ingediend, het verzoekschrift aan de schadebeoordelingscommissie, vergezeld van alle op de zaak betrekking hebbende stukken.
2. Onze minister verleent aan de schadebeoordelingscommissie de gevraagde medewerking.

Artikel 25.

1. De schadebeoordelingscommissie stelt de verzoeker of zijn gemachtigde in de gelegenheid zijn verzoek om schadevergoeding in een openbare vergadering tegenover haar nader toe te lichten.
2. De schadebeoordelingscommissie kan ambtenaren in dienst van het ministerie of van een dienst, bedrijf of instelling, werkzaam onder verantwoordelijkheid van Onze minister oproepen om in de openbare vergadering te verschijnen tot het geven van inlichtingen.
3. Indien de schadebeoordelingscommissie een plaatsopneming wil houden, deelt zij het tijdstip van de plaatsopneming vooraf mede aan de verzoeker en aan Onze minister.

Artikel 26.

De schadebeoordelingscommissie brengt binnen drie maanden na de dag waarop het verzoek om schadevergoeding is ingediend, advies uit aan Onze minister. Zij zendt gelijktijdig een exemplaar daarvan aan de verzoeker.

Artikel 27.

1. Onze minister stelt de verzoeker in de gelegenheid schriftelijk, of mondeling in tegenwoordigheid van de schadebeoordelingscommissie, zijn opvatting omtrent het advies kenbaar te maken.
2. De schadebeoordelingscommissie verstrekt Onze minister desgevraagd nadere toelichting op het advies en geeft desgevraagd haar mening omtrent de opvatting daarover van de verzoeker.

Artikel 28.

De kosten van de schadebeoordelingscommissie worden de verzoeker niet in rekening gebracht.

Artikel 29.

1. Onze minister beslist binnen twee maanden na ontvangst van het advies van de schadebeoordelingscommissie. Indien de beslissing afwijkt van het advies van de schadebeoordelingscommissie, wordt deze met redenen omkleed.
2. Tegen de beslissing, bedoeld in het eerste lid, staan geen andere administratiefrechtelijke voorzieningen open dan die ingevolge de Wet administratieve rechtspraak overheidsbeschikkingen. De artikelen 11 en 12 van die wet blijven buiten toepassing.

§ 4. Dwangmiddelen

Artikel 30.

1. Onze minister kan, voorzover hij vergunningverlenend gezag is, zo nodig met behulp van de sterke arm doen beletten dat wordt gehandeld in strijd met een verbod als bedoeld in artikel 11 of met een voorschrift als bedoeld in artikel 19.
2. Spoedeisende gevallen uitgezonderd geschiedt dit niet dan nadat de overtreder schriftelijk is gewaarschuwd.

Artikel 31.

1. Onze minister kan, voorzover hij vergunningverlenend gezag is, op kosten van degene die handelt in strijd met een verbod als bedoeld in artikel 11 of met een voorschrift als bedoeld in artikel 19 het beschermde monument voor zover mogelijk doen terugbrengen in zijn vroegere toestand.
2. Een beslissing tot toepassing van het eerste lid wordt schriftelijk aan de overtreder bekend gemaakt.
3. Spoedeisende gevallen uitgezonderd wordt geen toepassing gegeven aan het eerste lid dan nadat de beslissing, bedoeld in het tweede lid, onherroepelijk is geworden.

Artikel 32.

De gerechtigden tot een beschermd monument zijn verplicht de uitvoering van de werken waartoe Onze minister ingevolge het bepaalde in artikel 30

of 31 opdracht heeft gegeven, te gedogen. De uitvoering van de werken wordt zo nodig mogelijk gemaakt met behulp van de sterke arm.

Artikel 33.

1. Onze minister kan bij dwangbevel de ingevolge artikel 31 verschuldigde kosten invorderen.
2. Het dwangbevel levert een executoriale titel op, die met toepassing van de voorschriften van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering kan worden tenuitvoergelegd. De betekening van het dwangbevel geschiedt op kosten van de schuldenaar.
3. Binnen dertig dagen na de betekening staat verzet tegen het dwangbevel open door dagvaarding van de Staat. Het verzet schorst de tenuitvoerlegging.

Hoofdstuk III. Subsidie

Artikel 34.

1. Onze minister kan uit 's Rijks kas een uitkering verstrekken ten behoeve van het herstel en de instandhouding van beschermde monumenten.
2. Bij algemene maatregel van bestuur worden regels gesteld met betrekking tot het aanvragen, toekennen en verantwoorden van uitkeringen als bedoeld in het eerste lid, alsmede met betrekking tot de wijze waarop het provinciaal bestuur en het gemeentebestuur daarbij worden betrokken.
3. De uitkering bestaat uit hetzij een vast bedrag per jaar hetzij een percentage van de door Onze minister vast te stellen kosten.
4. Een algemene maatregel van bestuur als bedoeld in het tweede lid treedt niet eerder in werking dan twee maanden na de dagtekening van het Staatsblad, waarin hij is geplaatst. Van de plaatsing wordt onverwijld mededeling gedaan aan de beide Kamers der Staten-Generaal.

Hoofdstuk IV. Beschermde stads- en dorpsgezichten

Artikel 35.

1. Gehoord de gemeenteraad, gedeputeerde staten, de Rijksplanologische Commissie en de Raad voor het cultuurbeheer, kunnen Onze minister en Onze Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer stads- en dorpsgezichten aanwijzen als beschermd stads- of dorpsgezicht en kunnen zij zodanige aanwijzingen intrekken.

2. Onze minister zendt het voorstel tot aanwijzing of intrekking gelijktijdig aan de gemeenteraad, gedeputeerde staten, de Rijksplanologische Commissie en de Raad voor het cultuurbeheer. De gemeenteraad brengt advies uit via gedeputeerde staten binnen 6 maanden, gedeputeerde staten binnen 9 maanden, de Rijksplanologische Commissie en de Raad voor het cultuurbeheer binnen 12 maanden na verzending van het voorstel.
3. Onze minister en Onze Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer beslissen over aanwijzing of intrekking binnen zestien maanden na verzending van het voorstel.
4. Van aanwijzing en intrekking doet Onze minister mededeling in de Nederlandse Staatscourant en geeft hij kennis aan de gemeenteraad, gedeputeerde staten, de Rijksplanologische Commissie en de Raad voor het cultuurbeheer. Tevens maakt hij de aanwijzing of intrekking bekend in de daarvoor in aanmerking komende dag- of nieuwsbladen.

Artikel 36.

1. De gemeenteraad stelt ter bescherming van een beschermd stads- of dorpsgezicht een bestemmingsplan vast als bedoeld in de Wet op de Ruimtelijke Ordening (Staatsblad 1985, 626). Bij het besluit tot aanwijzing van een beschermd stads- of dorpsgezicht kan hiertoe een termijn worden gesteld.
2. Bij het besluit tot aanwijzing van een beschermd stads- of dorpsgezicht wordt bepaald of en in hoeverre geldende bestemmingsplannen als beschermend plan in de zin van het vorige lid kunnen worden aangemerkt.

Artikel 37.

1. In beschermde stads- of dorpsgezichten is het verboden een bouwwerk geheel of gedeeltelijk af te breken zonder of in afwijking van een schriftelijke vergunning van burgemeester en wethouders (sloopvergunning).
2. Geen sloopvergunning is vereist voor het afbreken ingevolge een aanschrijving van burgemeester en wethouders.
3. De artikelen 21 tot en met 23 van de Wet op de stads- en dorpsvernieuwing (Staatsblad 1984, 406) zijn van toepassing.

Artikel 38.

De gemeenteraad kan van de beslissing genomen krachtens artikel 35, binnen twee maanden na de datum van publikatie van de aanwijzing of intrekking in de Nederlandse Staatscourant bij de Kroon in beroep komen.

Hoofdstuk V. Opgravingen en vondsten

Artikel 39.

1. Het is verboden opgravingen te doen zonder schriftelijke vergunning van Onze minister.
2. De vergunning kan worden verleend aan een rijksdienst, een instelling voor wetenschappelijk onderwijs of een gemeente.
3. De vergunning wordt geweigerd indien:
 - a. er grond is om aan te nemen dat de aanvrager niet bekwam is tot het doen van opgravingen;
 - b. redelijkerwijze niet verwacht kan worden dat de aanvrager in staat is tot het doen van opgravingen;
 - c. de aanvrager een gemeente is die niet beschikt over een depôt voor bodemvondsten als bedoeld in artikel 44.
4. Onze minister kan aan een vergunning voorschriften verbinden.
5. De vergunning wordt voor een bepaalde opgraving of voor een bepaald gebied en voor een bepaalde tijd of tot wederopzegging verleend.
6. Onze minister kan de vergunning intrekken wanneer de vergunninghouder op ondeskundige wijze opgravingen verricht, de aan de vergunning verbonden voorschriften niet nakomt of anderszins misbruik maakt van de vergunning.

Artikel 40.

1. Een aanvraag om een vergunning als bedoeld in artikel 39 moet schriftelijk bij Onze minister worden ingediend.
2. Onze minister beslist, de Raad voor het cultuurbeheer gehoord, binnen zes maanden na de datum van ontvangst van de aanvraag. De termijn kan eenmaal worden verlengd met ten hoogste drie maanden.

Artikel 41.

Van de aanvang en van het einde van een opgraving doet de vergunninghouder mededeling aan de directeur van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek.

Artikel 42.

Onze minister kan bepalen dat een rechthebbende ten aanzien van een terrein moet dulden dat een overheid of instelling als bedoeld in artikel 39, tweede lid, in het belang van archeologisch onderzoek dat terrein betreft, daarop metingen verricht dan wel daarin opgravingen doet. Voor zover een rechthebbende hierdoor schade lijdt, wordt hem deze door de Staat vergoed. Rechtsvorderingen tot vergoeding van deze schade staan ter kennisneming van de rechtbank binnen welker rechtsgebied het terrein of het grootste gedeelte daarvan gelegen is.

Artikel 43.

1. Roerende monumenten die gevonden zijn bij het doen van opgravingen en waarop niemand zijn recht van eigendom kan bewijzen, zijn eigendom van de Staat.
2. In afwijking van het bepaalde in het eerste lid zijn roerende monumenten die gevonden zijn bij het doen van wettige opgravingen door een gemeente en waarop niemand zijn recht van eigendom kan bewijzen, eigendom van die gemeente.
3. De eigenaar van de grond waarin de roerende monumenten zijn opgegraven, ontvangt van de eigenaar van die roerende monumenten een vergoeding ten bedrage van de helft van de waarde van die monumenten.
4. Rechtsvorderingen ter zake van de vergoeding staan ter kennisneming van de in artikel 42 bedoelde rechtbank.

Artikel 44.

1. Onze minister kan, indien wordt voldaan aan de eisen die hij noodzakelijk acht voor het op verantwoorde wijze onderbrengen van roerende monumenten, een gebouw of een gedeelte van een gebouw aanmerken als depôt voor bodemvondsten.
2. Onze minister kan een beslissing als bedoeld in het eerste lid intrekken.

Artikel 45.

1. Onze minister wijst, de Raad voor het cultuurbeheer gehoord, bij het doen van een opgraving gevonden roerende monumenten die eigendom zijn van de Staat toe aan depôts voor bodemvondsten. Met ingang van het moment van de overgave aan een depôt voor bodemvondsten berust de eigendom bij de eigenaar van dat depôt.
2. Aan de toewijzing als bedoeld in het eerste kunnen voorschriften worden verbonden in het belang van de monumentenzorg.

Artikel 46.

Desgevaagd krijgt de opgraver toegang tot roerende monumenten die zijn gevonden bij een opgraving waartoe hij op grond van de bepalingen van deze wet bevoegd was of worden deze hem voor wetenschappelijk onderzoek tijdelijk ter beschikking gesteld.

Artikel 47.

1. Hij die anders dan bij het doen van opgravingen een zaak vindt, waarvan hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat het een monument is, is verplicht hiervan binnen drie dagen aangifte te doen.
2. De aangifte dient te geschieden bij de burgemeester van de gemeente waar de vondst is gedaan of, wanneer de vondst werd gedaan buiten het grondgebied van enige gemeente, bij Onze minister.
3. De burgemeester geeft van deze aangifte onverwijld kennis aan de directeur van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek.

Artikel 48.

De gerechtigden tot een roerend monument als bedoeld in artikel 47 zijn gehouden het monument gedurende zes maanden, te rekenen van de dag van de in het vorige artikel bedoelde aangifte ter beschikking te houden of te stellen voor wetenschappelijk onderzoek.

Artikel 49.

1. Onze minister kan, de Raad voor het cultuurbeheer gehoord, ten behoeve van een in te stellen wetenschappelijk onderzoek voorschriften geven met betrekking tot de uitvoering van werken waarbij een zaak als bedoeld in artikel 47 is gevonden, dan wel gelasten dat die werken voor bepaalde of onbepaalde tijd geheel of gedeeltelijk worden stilgelegd.
2. Schade, veroorzaakt door een maatregel als bedoeld in het eerste lid, wordt door de Staat vergoed. Rechtsvorderingen tot vergoeding van deze schade staan ter kennisneming van de rechtbank binnen welker rechtsgebied de vondst is gedaan.

Hoofdstuk VI.

Artikelen 50-55. Vervallen. (bij Wet van 3 juli 1989, Staatsblad 348)

Hoofdstuk VII. Strafbepalingen**Artikel 56.**

1. Hij die opzettelijk handelt in strijd met artikel 11, met artikel 37, eerste lid, of met een maatregel getroffen op grond van artikel 49, eerste lid, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van de vijfde categorie.
2. Hij die opzettelijk handelt in strijd met een der artikelen 39, eerste lid, en 47, eerste lid, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van de vijfde categorie.
3. De feiten zijn misdrijven.

Artikel 57.

1. Hij die handelt in strijd met artikel 11, met artikel 37, eerste lid, of met een maatregel getroffen op grond van artikel 49, eerste lid, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste zes maanden of geldboete van de vijfde categorie.
2. Hij die handelt in strijd met een der artikelen 39, eerste lid, en 47, eerste lid, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste zes maanden of geldboete van de vijfde categorie.
3. De feiten zijn overtredingen.

Artikel 58.

1. Onze minister onderscheidenlijk burgemeester en wethouders kunnen personen aanwijzen, die belast zijn met het toezicht op de naleving van het bij of krachtens deze wet bepaalde.
2. Met de opsporing van de strafbare feiten als bedoeld in de artikelen 56 en 57 zijn, behalve de in artikel 141 van het Wetboek van Strafvordering aangewezen personen, belast de door Onze minister dan wel burgemeester en wethouders als zodanig, in overeenstemming met Onze Minister van Justitie aangewezen ambtenaren, belast met het in het eerste lid bedoelde toezicht.
3. De in het eerste en tweede lid bedoelde ambtenaren hebben te allen tijde toegang tot alle beschermde monumenten, voorzover dat redelijkerwijs voor de vervulling van hun taak nodig is. Zonodig verschaffen zij zich toegang met behulp van de sterke arm. Zij zijn bevoegd zich te doen vergezellen van personen, door Onze minister belast met de uitvoering van de werken waartoe hij ingevolgt het

bepaalde in artikel 31 opdracht heeft gegeven.

4. Voor het binnentreden in een woning zonder toestemming van de bewoner is een schriftelijke machtiging van de officier van justitie vereist.
5. Degene die zonder de toestemming van de bewoner in een woning is binnengetreten, maakt op zijn ambtseed of -belofte een schriftelijk verslag op omtrent het binnentreden. Het verslag wordt uiterlijk op de vierde dag na die, waarop in de woning is binnengetreten, toegezonden aan de officier van justitie. Een afschrift van het verslag wordt binnen dezelfde termijn aan de bewoner uitgereikt of toegezonden.

Hoofdstuk VIII. Overgangs- en slotbepalingen

Artikel 59.

1. Zolang een gemeentelijke verordening als bedoeld in artikel 15 niet van kracht is, beslist Onze minister omtrent aanvragen om vergunning als bedoeld in artikel 11.
2. Op de beslissing omtrent de aanvraag zijn de artikelen 17 tot en met 21 van toepassing.

Artikel 60.

De Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200) wordt ingetrokken.

Artikel 61.

1. Beslissingen die op grond van de artikelen 9, 15(*1), 17, 20, 22, tweede lid, 23, eerste lid, 25, eerste lid, dan wel 31, eerste lid, van de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200) zijn genomen, gelden als beslissingen als bedoeld in onderscheidenlijk de artikelen 3, zesde lid, 11, 30 of 31, 35, 39, eerste lid, 42, 49 dan wel 58, eerste lid, van deze wet.
2. Indien tegen de beslissingen die op grond van de in het eerste lid genoemde artikelen van de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200) zijn genomen nog beroep kan worden ingesteld dan wel beroep is ingesteld, wordt dat beroep afgehandeld met inachtneming van de artikelen 26 en 27 van die wet.

Artikel 62.

1. Kennisgevingen die op grond van artikel 8 van de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200) zijn verzonden, worden afgehandeld met

inachtneming van de artikelen 8 en 9 van die wet.

2. Verzoeken om vergunning als bedoeld in artikel 14 van de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200) die zijn ingediend vóór de inwerkingtreding van deze wet worden afgehandeld met inachtneming van artikel 15 van die wet.

Artikel 63.

1. Het register, de overschrijving en de melding, bedoeld in artikel 10 van de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200), gelden onderscheidenlijk als register, overschrijving en melding als bedoeld in artikel 6 van deze wet.
2. Een dwangbevel tot invordering van ingevolge de Monumentenwet in artikel 6 van deze wet. (Staatsblad 1961, 200) verschuldigde kosten als bedoeld in artikel 19 van die wet geldt als dwangbevel tot invordering van ingevolge deze wet verschuldigde kosten als bedoeld in artikel 33.

Artikel 64.

Beslissingen die op grond van artikel 23, tweede lid, van de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200) zijn genomen behouden hun geldigheid na de intrekking van die wet. Artikel 61, tweede lid, van deze wet is van overeenkomstige toepassing.

Artikel 65.

1. De Monumentenraad, bedoeld in artikel 3, eerste lid, alsmede de vijf afdelingen, bedoeld in artikel 5, eerste lid, van de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200) gelden als onderscheidenlijk de Monumentenraad, bedoeld in artikel 50, eerste lid, en de vijf afdelingen, bedoeld in artikel 52 van deze wet.
2. De benoemingen die op grond van artikel 4 van de Monumentenwet hebben plaatsgevonden gelden als benoemingen als bedoeld in artikel 51 van deze wet.
3. Voorschriften die op grond van artikel 6 van de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200) zijn gegeven, gelden als regels als bedoeld in artikel 54, eerste lid, van deze wet.

Artikel 66.

De Wet tot behoud van cultuurbezit (Staatsblad 1984, 49) wordt gewijzigd als volgt:

Artikel 1, onderdeel d, wordt vervangen door:

d. de Commissie: de Rijkscommissie voor de musea, bedoeld in artikel 52 van de Monumentenwet 1988 (Staatsblad 638).

Artikel 67.

De Wet op de Ruimtelijke Ordening (Staatsblad 1985, 626) wordt gewijzigd als volgt:

A. Artikel 28, tweede lid, tweede volzin komt te luiden:

Alvorens te beslissen horen zij de provinciale planologische commissie.

B. Artikel 28, vijfde lid, tweede volzin vervalt.

C. Artikel 37, achtste lid, vervalt.

D. Artikel 40, tweede lid, onder b, komt te luiden:

b. Gedeputeerde staten, alvorens te besluiten, de provinciale planologische commissie horen;

E. Artikel 46, zesde lid, komt te luiden:

6. De aanhouding, bedoeld in het vijfde lid, duurt totdat omtrent goedkeuring van een ter voldoening aan artikel 36 van de Monumentenwet 1988 (Staatsblad 638) vast te stellen of te herzien bestemmingsplan onherroepelijk is beslist.

Artikel 68.

De Woningwet (Staatsblad 1964, 222) wordt gewijzigd als volgt:

Artikel 50, zesde lid, komt te luiden:

6. De aanhouding, bedoeld in het vijfde lid, duurt totdat omtrent goedkeuring van een ter voldoening aan artikel 36 van de Monumentenwet 1988 (Staatsblad 638) vast te stellen of te herzien bestemmingsplan onherroepelijk is beslist.

Artikel 69.

In bijlage 2 bij de Wet van 22 december 1983, houdende regels inzake de financiële gevolgen voor provincies en gemeenten van rijksbeleid en inzake de uitkeringen uit 's Rijks kas aan provincies en gemeenten (Staatsblad 649), worden de onderdelen 13 tot en met 18, alsmede de derde voetnoot geschrapt.

Artikel 70.

De Wet op de inkomstenbelasting 1964 (Staatsblad 519) wordt gewijzigd als volgt:

In artikel 42a, zevende lid, tweede volzin, wordt 'artikel 10 van de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200)' vervangen door: artikel 6 van de Monumentenwet 1988 (Staatsblad 638).

Artikel 71.

De Wet op belastingen van rechtsverkeer (Staatsblad 1970, 611) wordt gewijzigd als volgt:

In artikel 15, eerste lid, onderdeel p, wordt 'Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200)' vervangen door: Monumentenwet 1988 (Staatsblad 638).

Artikel 72.

Deze wet treedt in werking op een bij Koninklijk besluit te bepalen tijdstip.

Artikel 73.

Deze wet kan worden aangehaald als Monumentenwet met vermelding van het jaartal van het Staatsblad waarin zij zal worden geplaatst.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst, en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te 's-Gravenhage, 23 december 1988

BEATRIX

De Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur,

L.C. Brinkman

De Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer,

E.H.T.M. Nijpels

(Uitgegeven de dertigste december 1988)

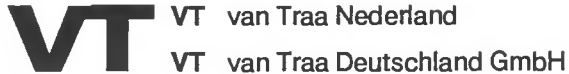
De Minister van Justitie,

F. Korthals Altes

AANNEMERSBEDRIJF HUURMAN B.V. DELFT

Buitenwatersloot 316, Delft Tel. 015-141745 ABN-AMRO: 50.71.09.546
Postbus 87, 2600 AB Delft Fax 015-130322 Postbank: 349931

Bouwhistorisch onderzoek
Bouwtechnisch advies
Restauratie - renovatie - nieuwbouw

In opdracht van particulieren, stichtingen en overheden (rijk en gemeente) worden sinds 1 mei 1986 in geheel Nederland architectenwerkzaamheden verricht op het gebied van restauratie, renovatie en nieuwbouw.
(o.a. de restauratie van fort Ellewoutsdijk, de Oude Schans op Texel en woningen te Benedensas)

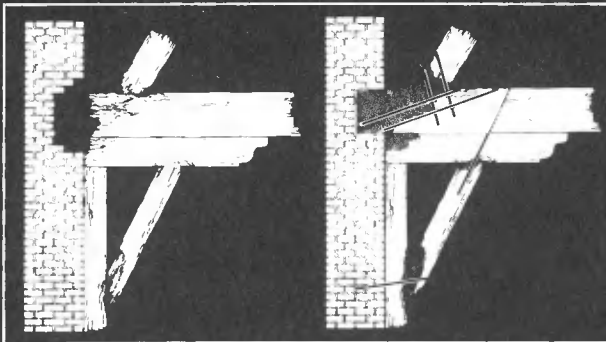
Daarnaast worden technische adviezen verstrekt en wordt bouwhistorisch onderzoek uitgevoerd.
(o.a. de Koepelgevangenissen te Arnhem, Haarlem en Breda, de Onze Lieve Vrouwe-kerk te Veere, het kasteel te Haamstede, de kleine Eusebiuskerk te Arnhem en het WoltersNoordhoff-complex te Groningen)

W. Prinzenstraat 150 5701 BM Helmond
Postbus 817 5700 JC Helmond
Tel./fax. 04920 - 33749

Binnen het samenwerkingsverband 'Facilitair Bureau Monumentenzorg' worden diensten aangeboden, die specifiek zijn gericht op gemeentelijke overheden.
(o.a. inventarisatie en beschrijving van gemeentelijke monumenten en bouwtechnische waardering te Drunen, Helmond, Weert en Zoetermeer)

Via buro VT van Traa Deutschland GmbH worden in de Bondsrepubliek Duitsland architectenwerkzaamheden verricht op het gebied van restauratie, renovatie en nieuwbouw.
(o.a. de restauratie van diverse woonhuizen te Potsdam - Holländisches Viertel)

een sterk verhaal van Renofors

Renofors herstelt al ruim vijftien jaren aangetaste en verzwakte houtkonstrukties, zoals balken, muurplaten, spantbenen, blokkelen etc. door middel van een polymeerchemische restauratietechniek met vooraf gemaakte statische berekeningen. Door toepassing van speciaal voor dit doel ontwikkelde epoxyharsen en glasfibers zijn inmiddels in duizenden objecten de dragende en esthetische functies van vele houtkonstrukties herwonnen tegen relatief lage kosten en met optimaal behoud van het oorspronkelijke.

*Voor nadere informatie ligt er een documentatiemap voor u klaar, compleet met een (verkorte) lijst van door Renofors uitgevoerde objecten.

Renofors, gewapend in hout

behoeden om te behouden

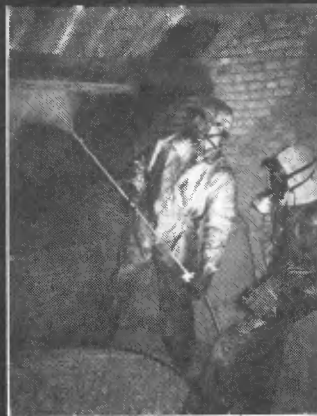
Houtworm-, Boktor-, Bonte Knaagkever-, Zwamaantastingen, etc., bedreigen waardevolle houtkonstrukties in vele monumentale gebouwen zoals kerken, kastelen, molens, boerderijen enz.

Conserduc voert sinds 1950 curatieve en preventieve behandelingen uit tegen houtaanvreter insecten en houtaantastende schimmels met gebruikmaking van de modernste middelen en methoden, door geheel Nederland.

Conserduc is tevens leverancier van een modern pakket houtverduurzamingsmiddelen voor de Bouw en "doe het zelve".

Wilt u het oorspronkelijke behouden en kosten besparen? Vraagt u dan vrijblijvend onze documentatie aan of een kosteloos advies/offerte.

Lid van

CONSERDUC / RENOFORS®

1e Industrieweg 1, 4921 XJ MADE, Tel. 01626-86363, Fax 01626-86044

Colofon:

© NCM april 1993

Stichting Nationaal Contact Monumenten

ISBN: 90-71107-29-9

verschijnt jaarlijks

illustratie: E.R. van Brederode

Amerongen.

Huis De Pinto

NATIONAAL

Sint Antoniesbreestraat 69

1011 HB Amsterdam

CONTACT

Telefoon (020) 627 77 06

Fax (020) 624 25 36

MONUMENTEN

Giro 29 66 786

Bank 43.06.43.462

WAT IS HET NCM?

Stichting
Nationaal Contact Monumenten

NATIONAAL: het NCM is een stichting die zich bezighoudt met monumentenzaken van algemene aard en nationaal belang. In meer specifieke en/of lokale zaken bemiddelt het NCM in contacten met andere organisaties.

CONTACT: Het NCM bundelt de krachten in de particuliere monumentenwereld. Het is een contactorganisatie die relaties legt tussen honderden particuliere monumentenorganisaties. Vanuit die positie kan het NCM de belangen van die particuliere organisaties optimaal bij de overheden behartigen.

MONUMENTEN: Het NCM maakt zich sterk voor de bescherming, het behoud en het beheer van de historische bebouwing van Nederland. Het werkterrein van het NCM beperkt zich niet alleen tot de monumentenzorg maar beslaat ook raakvlakken als ruimtelijke ordening, stadsvernieuwing, landschapsbehoud, werkgelegenheid enzovoort.

Het NCM kent geen individuele leden, maar heegt aangesloten organisaties die de doelstelling van het NCM steunen en tot samenwerking bereid zijn.